

TAMPEREEN YLIOPISTO

Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos

**”Ei kukaan voi välttää kipua ja vain
elämän virrassa lipua”**

Nikomakhoksen etiikan suhde neljän tunnetun valmentajan työhön ja asiantuntijuuteen.

Pro gradu -tutkielma
Jari-Pekka Korvola (65263)
Sosiologia
Kesäkuu 2008

Kiitos!

Tämän pro gradu -tutkielman valmistuminen vaati poikkeuksellisen kovan ponnistelun. Taistelu näkyi enemmänkin henkisellä saralla kuin varsinaisella pro gradun materiaalisella katsannolla. Vertaus Iisakin kirkosta ei mene ihan metsään. Aluksi haluan lausua kiitokset vanhemmilleni Raija ja Markku Korvolalle Vaasaan, jotka tukivat minua opiskelujeni ajan, ja jaksoivat odottaa tutkielman valmistumista, vaikka päätöspäivä siirtyi useaan kertaan. Kiitokset kuuluvat myös veljelleni Juha-Matti Korvolalle ja rengasyrittäjä Olavi ”Olli” Kallionpäälle.

Haluan lähettää innostuneet kiitokset Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan sosiologian laitokselle, jonka kasvatti olen: ravikaverilleni, professori YTT Asko Suikkaselle. Ehkä tavataan Voittolinjan tilaisuuksissa? Kiitokset sosiologiselle oppi-isälleni ja Maisterihautomon johtajalle YTT Seppo Raiskille sekä ex-johtaja KT, YTM, LTO Juha ”Gradupoliisi” Hakalalle. Ruusuiset kiitokset Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen akatemiattutkija YTT Tarja Aaltoselle, joka oli sydämellään mukana työssäni, vaikka itsepäisyyttäni tein sitä suurimmaksi osaksi yksikseni. Erinomaisen suuri kiitos haastateltavilleni professori FT Esa Saariselle, psykologi FM Tony Dunderfeltille, yritysvalmentaja, LiK Rauno Korvelle ja toimitusjohtaja, yrittäjä, kauppatieteiden yo Jari Sarasvuolle. Pahoittelut hyvät herrat, että gradustani tuli lievä ikuisuusprojekti. Otan vastuun. Ei surra sitä enää, sillä eteenpäin on elävän mieli! Tahdon kiittää tuesta myös kaveriani ala-asteen kakkosluokalta lähtien, tradenomi Mikko Yli-Heikkuria Vaasasta, opiskelukaveriani FM Timo Nikkaria, pelisijoittaja ja ESBC:n toimitusjohtaja Jorma Vuoksenmaata. Ja kiitos Tappara Suomen mestaruudesta 2003! Live is life!

Haluan omistaa tämän pro gradu -tutkielman suomalaisille sotaveteraaneille, poisnukkuneille ja vielä keskuudessamme eläville. Kiitos! Viel' sankareita nähdä saa Suomen maa!

Tampereen Hatanpäällä

Kaatuneitten muistopäivänä 18.5.2008

Jari-Pekka Korvola

KORVOLA, JARI-PEKKA: ”Ei kukaan voi välttää kipua ja vain elämän virrassa lipua.” –
Nikomakhoksen etiikan suhde neljän tunnetun valmentajan työhön ja asiantuntijuuteen.

Pro gradu -tutkielma, 73 sivua, 5 liitesivua.

Sosiologia

Kesäkuu 2008

Tarkastelen tutkielmassani Aristoteleen Nikomakhoksen etiikan suhdetta neljän tunnetun valmentajan työhön ja asiantuntijuuteen heidän haastatteluidensa avulla. Nikomakhoksen etiikka toimii tutkielmani yleisenä lähtökohtana. Kyseinen teos on ollut halki vuosisatojen yksi luetuimmista filosofian klassikoista. Teoksessa Aristoteles esittää käsityksensä hyvästä elämästä ja sen edellytyksistä. Aristoteleen mukaan onnellinen ja merkityksellinen elämä voidaan saavuttaa vain oppimalla tuntemaan oikein ja harjoittamalla sekä järjen että tunteen hyveitä. Tutkielmani aineisto muodostuu neljän tunnetun valmentajan puolistrukturoiduista teemahaastatteluista. Tutkimusmenetelmänä käytän laadullista teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Keräsin haastatteluaineiston vuoden 2004 aikana. Haastattelunauhoista kertyi litteroitavaa materiaalia yhteensä noin viisi ja puoli tuntia. Pyrin hahmottamaan tutkielmassani valmentajailmiön ja Nikomakhoksen etiikan suhdetta valmentajien silmin katsottuna.

Tutkielmani keskeinen tulos on se, että valmentajat näkevät työnsä oikeutetuksi apuvälineeksi onnellisen elämän tavoittelussa. Heidän vastauksissaan painottuvat käytännön toiminta, valmentautuminen ja harjoittelu sekä elämän kokeminen mielekkääksi. Valmentajien mukaan ihminen kokee elämänsä mielekkääksi, kun hän antaa hyvälle ja huonoille kokemuksilleen merkityksen. Merkityksellistä on myös tavoitteiden asettaminen ja niihin pyrkiminen. Vaikka jokin käsillä oleva tavoite epäonnistuisi, on tärkeää asettaa uusia tavoitteita, koska edellä mainittu pitää ihmisen aktiivisesti elämässään kiinni. Valmentajat eroavat jonkun verran toisistaan sen suhteen, millaisilla keinoilla he johdattelevat ihmisiä hyvän elämän tavoitteluun.

Edellä kuvatusta voi tehdä päätelmän, että valmentaminen ei tapahdu yhden tiukasti rajatun kehyksen sisällä. Valmentamisen variaatioita voi olla useita, mutta päämäärä on kuitenkin kaikilla samansuuntainen: onnellisuuteen pyrkiminen.

Asiasanat: Valmentaja, käytännön toiminta, onnellisuus, merkityksellinen elämä.

1. JOHDANTO.....	1
2. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	6
2.1 KVALITATIIVINEN TUTKIMUS	7
2.2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ, TUTKIMUKSEN TAVOITE JA HYPOTEESI	8
2.3 HAASTATELTAVAT	8
Esa Saarinen (s. 1953 Hyvinkää)	8
Rauno Korpi (s. 1951 Tampere)	9
Jari Sarasvuo (s. 1965 Kaarina)	9
Tony Dunderfelt (s. 1955 Helsinki)	9
2.4 TUTKIJAN POSITIO	10
3. TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	12
3.1 ETIIKKA, MORAALI JA FILOSOFIA	13
3.1.1 <i>Onnellisuuden lähtökohdat</i>	15
3.1.2 <i>Hyvät ja huonot ihmiset</i>	18
3.1.3 <i>Sielun rakenne</i>	21
3.1.4 <i>Sielun valmius totuuteen</i>	21
3.1.5 <i>Hyveet</i>	23
3.1.6 <i>Heikko- ja vahvaluonteisuus</i>	25
3.1.7 <i>Summa summarum</i>	27
3.2 POSITIIVISUUDEN PSYKOLOGIA	28
3.2.1 <i>Tavoitteiden merkitys elämälle</i>	29
3.2.2 <i>Hyveet ja tavoitteisiin pyrkiminen</i>	30
3.2.3 <i>Positiiviset illuusiot</i>	31
3.2.4 <i>Optimismi</i>	32
3.2.5 <i>Toivo</i>	33
3.2.6 <i>Positiivisuuden psykologia kulttuurisessa kontekstissa</i>	34
3.3 ASIANTUNTIJUUS SOSIOLOGISENA ILMIÖNÄ	35
3.3.1 <i>Suljettu asiantuntijuus</i>	38
3.3.2 <i>Avoim asiantuntijuus</i>	40
3.3.3 <i>Hyve-eettinen asiantuntijuus</i>	43
4. AINEISTONANALYYSI	45
4.1 HAASTATTELUJEN TOTEUTUS	45
4.2 SISÄLLÖNANALYYSI	45
4.3 LUOKITTELUT JA ANALYSOINTI	47
Esa Saarinen:	48
Yliopistointellektuellin näkökulma.....	48
Provokaation metodologia	48
Journalistis-poleemiset voimat.....	48
Rauno Korpi:	49
Käytännön asiantuntijuus	49
Freudilaisuuden syndrooma	50
Merkityksellinen elämä	51
Tony Dunderfelt:	51
Yliampuva kritiikki	52
Yksi yhteen -jäljittely	52
Ylipursuava kritiikki	52

Kritiikki apuvälineenä.....	53
Jari Sarasvuo:	53
Osattomuuden projisointi.....	53
Postmoderni vs. transmoderni	54
Maailmankatsomusten ero	55
Aineiston klusterointi.....	56
Esa Saarinen:	56
Rauno Korpi:	56
Tony Dunderfelt:	57
Jari Sarasvuo:	57
Aineiston abstrahointi	58
Esa Saarinen:	61
Rauno Korpi:	61
Tony Dunderfelt:	62
Jari Sarasvuo:	62
Yhteenvedo analysoitavista henkilöistä	63
5. POHDINTA	64
LÄHTEET	68
WWW-LÄHTEET	73
LIITTEET	74

1. Johdanto

”Koska nyt käsillä oleva tutkimus ei tapahdu teoreettista tietoa silmällä pitäen, kuten jotkut muut tutkimukset sillä emme nyt tutki hyvettä pelkästään tietääksemme mitä hyve on, vaan tullaksemme hyväksi – muutenhan tästä ei olisi mitään hyötyä.” (Ethica Nicomachea = EN, 28,1103b25–30)

Edellä esitetty virke kertoo tämän pro gradu -tutkielman teoreettisen viitekehyksen kivijalan ja tutkimuksellisen hengen. Aristoteleen Nikomakhoksen etiikka (2005) on yksi kautta aikojen luetuimmista filosofian klassikoista. Sen merkityksellisyyttä osoittaa myös se, että sen opeista on ollut kiinnostunut paljon laajempi yleisö kuin tutkimusta harjoittava tiedeyhteisö.

Yksi kyseisen teoksen merkittävimmistä opeista on käytännön ja teorian saumaton yhteys. Kaikki tapahtuu lopulta käytännössä, vaikka kyky teoreettiseen mietiskelyyn onkin ihmisessä korkeinta. Ilman käytännön toimintaa elämä on penkkiurheilua. (mm. EN, 32, 1105b9–20.) Omalla akateemisella opintaipaleellani en ole ollut tyytyväinen vain käsitteiden teoreettiseen ymmärrykseen, vaan olen halunnut tehdä ne toiminnallani eläviksi.

Tutkimuksen teoreettista kivijalkaa Aristoteleen Nikomakhoksen etiikkaa käytetään tutkittaessa tämän pro gradu -tutkielman ilmiötä eli valmentamista. Valmennuksella tarkoitan nimenomaan yrityksissä, yhteisöissä, massatilaisuuksissa tai yksityisestikin tapahtuvaa valmennusta erotuksena urheiluvaimennuksesta. Tällöin valmennuksella voidaan tähdätä esimerkiksi yrityksen toiminnan tehostamiseen ja työntekijöiden henkiseen hyvinvointiin.

Edellä mainitusta ilmiöstä on suomalaisessa julkisuudessa käyty paljon keskustelua ja kiivastakin sellaista (mm. Luoma, Vaasan ylioppilaslehti 11/95; Tuusvuori, Yliopisto-lehti 17/95; Kotkamaa, Valtti 8/2002; Niemi, Pohjalainen 25.3.2005; Mäki-Kulmala, Niin & Näin filosofinen aikakauslehti 1/99). Oma lukunsa on FT Heikki Mäki-Kulmalan kirjanen *Näin puhui Sarasvuo* (2002). Huomion tämän tutkimuksen taustalla saavat Mäki-Kulmalan kirjoittama lehtijuttu ”Mehr licht sanoi Göthe!” (Aikalainen 13/99) ja Lili Wessmanin kirjoittama juttu ”Me ollaan luusereita kaikki” (Satakunnan Kansa 14.11.1999), jossa Wessman haastattelee Mäki-Kulmalaa.

Henkilökohtaiseen tajuntaani ilmiö on kuitenkin piirtynyt toisesta suunnasta kuin osassa edellä mainittuja lehtiartikkeleita. Kuulostelin yritysvalmentaja Jari Sarasvuon ajatuksia jo noin 15 vuotta sitten hänen toimiessaan vielä talk-show -juontajana MTV3-kanavan ohjelmassa Hyvät, pahat ja rumat, ja havaitsin oman maailmankuvani sekä hänen maailmankuvansa kohtaavan monilta osin. Olin siis ajatellut maailmankuvaani ensin itse, ja vasta sitten vertasin toisen henkilön esittämää

kuvausta omaani. En ole muuttanut ajatteluni auktoriteetin edessä, vaan huomasin ajattelun yhtenevyydet. Tarkoitin analogioita henkilökohtaisten maailmankuviemme välillä.

Sarasvuon ohella olen seurannut muiden valmentajien edesottamuksia. Rauno Korpi jäi mieleeni ollessani vasta 10-vuotias koulupoika. Korpi valmensi tuolloin jääkiekossa Tapparaa ja Suomen A-maajoukkuetta. Moskovan MM-kisoissa vuonna 1986 leijonaryhmä oli napata kautta aikain ensimmäisen MM-mitalinsa. Täyttymys jäi lopulta maalin päähän, kun Kanadan Tony Tanti iski 4–3 voittomaalin leijonien verkkoon. Selostajalegenda Juha Jokisen TV-haastattelussa Korpi ei selitellyt tappiota, vaikka koki sen luonnollisesti erittäin raskaana. Hän kiitti joukkuetta ja toivoi pelaajille hyvää tulevaisuutta. Haastattelua katsoessani mieleeni juurtui ajatus, että haluan osoittaa elämässäni samankaltaista soturihenkeä - laittaa kaiken peliin. Olen tutustunut syvällisesti Sarasvuon kirjoittamaan ja runsaasti julkisuutta saaneeseen valmennuskirjaan *Sisäiseen Sankariin* (1996) sekä jonkin verran *Sisäiseen Tuleen* (1997) 2000-luvun alussa. Tämän ohella kirjahyllystäni löytyy runsaasti muuta vastaavaa kirjallisuutta. Esimerkkeinä mainittakoon Juhani Tammissen *Aurinkokuningas* (2000) ja Rauno Korven sekä Pertti Tanhuan kirjoittama kirja *Yhteispeli työelämässä* (2002).

Vaikka suhtaudun valmentamiseen myönteisesti, en silti edusta absoluuttista fundamentalismia kyseistä ilmiötä kohtaan. Olen erittäin halukas keskustelemaan esimerkiksi valmentamisen etiikasta. Se on todennäköisesti tärkeä aihe. Ymmärrän myös vallan hyvin, että joku ihminen voi kokea valmentamisen tai itsensä kehittämisen juuri itselleen sopimattomaksi. En kuitenkaan ymmärrä sitä, että pienet akateemiset piirit yrittävät demonisoida sen oikeutuksen relevanttina toimintana ja ammatinharjoittamisena (kts. Mäki-Kulmala, 2002; Kotkamaa, Valtti 8/2002).

Uskallan väittää, että näkökulmani valmentajailmiöön yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen katsantokantana on, jos ei nyt poikkeuksellinen, niin todennäköisesti ainakin yllättävä. Sillä kuka tai mikä sanoo, että sosiologin on tutkittava valmentajailmiötä vain sen mahdollisten puutteiden näkökulmasta. Eikö tutkijalla ole vapaus valita tutkimuksensa näkökulma? Ja eikö tutkijan tule suhtautua maailmaan mahdollisimman avoimesti? Opintojen alussa minulle ja muille luvattiin, että sosiologialle ei mikään ole vierasta. Tämän asian toteutumisesta voidaan olla montaa mieltä, mutta jääköön se keskustelu toiseen kertaan. Lisäksi on muistettava, että tiede kehittyy juuri toisinajattelijoiden avulla (Aurela, 1993).

Vierailin itse yhden maailman suosituimman valmentajan, Life coach Anthony Robbinsin *Unleash The Power Within* -seminaarissa Yhdysvalloissa Los Angelesissa maaliskuun vaihteessa (2008). Neljän intensiivisen, yhteensä 50-tuntisen seminaaripäivien positiivisena tuliaisena hankin itselleni aikaisempaa energisemmän olon. Samalla unentarpeeni väheni. Lisäenergian yksi seurannaisvaikutus on se, että tämä pro gradu -tutkielma sai kunniakkaan päätöksensä parin vuoden hiljaiselon jälkeen, joten se reissu ei ole mennyt hukkaan.

Robbins on siinäkin mielessä mielenkiintoinen valmentaja, että hänen opeistaan ovat halunneet ottaa vaarin muiden muassa Yhdysvaltain presidentit Ronald Reagan ja Bill Clinton sekä Nelson Mandela, presidentti, ihmisoikeustaistelija ja Nobelin rauhanpalkinnon saaja vuodelta 1993 (Tony Robbinsin yhtiöiden www-sivut). Kun suuret maailmanlaajuiset poliittiset vaikuttajat ovat halunneet oppia jotain Robbinsilta, ilmaan nousee väistämättä kysymykset mitä ja miksi? Tuskin näin vaikuttavissa asemissa olevat ihmiset haluavat vain käydä viihtymässä valmentajan luona. Tässä mielessä skeptisimmänkin tutkijan on myönnettävä, että valmentamisella on mahdollisuutensa, jos se otetaan tosissaan ja toteutetaan relevantisti (Åhman, 2003, 141).

Tutkimuksen ilmiön kulttuurinen tausta on peräisin Yhdysvalloista, jossa kyseisen alan ammatinharjoittajia on runsaasti (Yhdysvaltalainen puhujasivusto). Tässä tutkielmassa motivational speakingin sijasta käytän käsitettä valmennus, koska se kuvaa ilmiötä suomalaisen yhteiskunnan näkökulmasta paremmin. Joka tapauksessa valmennuksella tässä tutkimuksessa tarkoitan erilaisia ammatillisia taustoja omaavia henkilöitä, jotka omista lähtökohdistaan ovat erikoistuneet valmentamaan, puhumaan tai kouluttamaan yrityksiä ja yhteisöjä (Jokela, 2002, 28).

Valitsin tutkimuskohteiksi neljä tunnettua suomalaista valmentajaa tai tähän työhön rinnastettavaa ammatinharjoittajaa, joilla kaikilla on kyseessä olevaan toimeen (valmentaja) nähden on erilainen tausta. Henkilöt ovat Tony Dunderfelt, Esa Saarinen, Rauno Korpi ja Jari Sarasvuo. Tämän tutkimuksen ilmiötä voitaneen kutsua katsaukseksi suomalaiseen valmentajailmiöön. Suomalainen julkinen keskustelu on useissa yhteyksissä ristinyt ilmiön myös nimellä matkasaarnaaminen (Turun Sanomien uutisarkisto). Toisaalta käsite matkasaarnaaminen sisältää uskonnollista ulottuvuutta, jolloin sen määrittelyn yhtenevyys valmentajailmiöön ei ole ilmeinen, eikä sitä näin määritelmällisesti ole relevanttia pitää yhtenevänä valmentajuuteen.

Valmentajailmiön keskustelun ongelmana on ollut se, että sitä on tarkasteltu voimakkaan vastakkainasettelun avulla (kts. Kotkamaa, Valtti 8/2002; Mäki-Kulmala, Aikalainen 13/99; Mäki-Kulmala, Niin&Näin filosofinen aikakauslehti 1/99; Wessman, Satakunnan Kansa 14.11.1999).

Tutkimuksen aihe nousee julkisesta keskustelusta valmennusta, motivointia ja muuta itsensä kehittämistä kohtaan. Kaikki edellä mainitut asiat voidaan lukea osaltaan käsitteeseen valmennus (Jokela, 2002, 12). Ammattialaa kohtaan on esitetty kritiikkiä sen toimivuuden suhteen. Sillä on myös kannattajansa. Se tuntuu olevan jonkinlainen vastakkaisuuksien leikkauspiste: se on joko hyvää tai huonoa, analyttisempi tarkastelu on jäänyt vähemmälle (mm. Kotkamaa, Valtti 8/2002; Mäki-Kulmala, Niin&Näin 1/99).

Kritiikin ehkä kovin kärki on osunut usein julkisuudessa esiintyneisiin valmentajiin (mm. Mäki-Kulmala, Niin&Näin 1/99; Jaakkonen, Ilta-Sanomat, 28–29.1.2006; Partanen, Image 9/2004). Päivi Jokela tiivistää hienosti ajatukseni tutkittavasta ilmiöstä. Niihin on helppo yhtyä:” Mitä menestyvältä kouluttajalta vaaditaan? Substanssin hallintaa? Kyllä. Esiintymisvarmuutta? Mielellään. Uskallusta heittäytyä tilanteeseen? Ehdottomasti. Usein kouluttajilta vaadittavia taitoja tarkasteltaessa keskitytään vain joko sisällölliseen asiantuntijuuteen tai ulkoiseen esiintymispuoleen. Painopiste pitäisikin siirtää näiden molempien osa-alueiden muodostaman yhtenäisen kokonaisuuden tarkasteluun. Kouluttajan työtä pitäisi mielestäni tutkia osiensa kautta rakentuvana kouluttamistaitona.” (Jokela, 2002, 33.)

Toinen seikka tutkimusaiheen ja -ilmiön valintaan tulee omasta kiinnostuksestani valmennusta kohtaan. Osin olen jo sitä harjoittanut. Olin valmentajana itse järjestämälläni sosiologian valmennuskurssilla keväällä 1999 Rovaniemen kansalaisopistossa ja sen jälkeen osa-aikaisena ohjaavana kouluttajana Kankaanpään Aikuiskoulutuskeskuksessa vuonna 2005. Työelämää tarkkailen parhaillaan journalistin näkövinkkelistä paikallislehti Ylöjärven Uutisista, joka sekin on antanut uudenlaisia näkökulmia valmentajuuteen. Kaikki edellä mainitut retket työelämän laajalla kentällä ovat vahvistaneet käsitystäni, että motivational speakereita, valmentajia, kouluttajia, työn ohjaajia, koko esiintyvää opetussektoria tarvitaan, niin kauan kuin työelämäkin on olemassa.

Kolmas seikka tutkimuksen tekemisen puolesta on se, että itseään yhteiskuntatieteelliseksi älymystöksi kutsuva ryhmä näkee tai haluaa nähdä valmentajat joutavanpäiväisinä hahmoina tai jopa huijareina (Piispa, 2002, 501). Heidän työpanostaan ja ammattitaitoaan vähätellään helposti – ilman sen suurempia perusteluja. Heikki Mäki-Kulmala (mm. 2002) lienee suomalaisista tutkijoista tämän alueen kärkkäin kriitikko. Hänen kritiikkinsä on vain ollut määrätyissä yhteyksissä kaikkea muuta kuin analyttisen tiedemiehen työtä (mm. Mäki-Kulmala, Niin & Näin 1/99; Kotkamaa, Valtti 8/2002; Åhman, 2003, 141).

Sosiologi Matti Piispa kirjoittaa *Yhteiskuntapolitiikka*-lehdessä (5/2002) osuvasti, että hän on pettynyt yhteiskuntatieteilijöiden tapaan analysoida valmentajailmiötä. Piispa näkee, että yhteiskuntatieteilijöiden tulisi osoittaa enemmän analyttistä otetta tutkiessaan valmentajailmiötä. Minä ja Piispa, me molemmat haluamme tietää, miksi Jari Sarasvuo ja kumppanit saavat suuria myyntilukuja ja juhlasalit täyteen illasta toiseen? Mikä heidän sanomassaan kiinnostaa ja innostaa tuhansia suomalaisia (Piispa, 2002, 501)? Piispa kokee luettuaan Mäki-Kulmalan kirjasen *Näin puhui Sarasvuo*, että hänellä on kovin erilainen kuva Sarasvuosta kuin Mäki-Kulmalalla (Piispa, 2002, 502).

Piispan lähestymistapa valmentamiseen on selvästi erilainen kuin esimerkiksi Heikki Mäki-Kulmalan, jonka mukaan valmentamiseen liittyy niin vaarallisia piirteitä, että se saa miltei antamaan ylen (Mäki-Kulmala, Niin & Näin 1/99). Mäki-Kulmala jättää tarkoituksellisesti kertomatta valmentamisen positiivisista vaikutusmahdollisuuksista (Åhman, 2003, 141). Kansainvälisistä tutkijoista muun muassa Baumaister (1991, 230) sanoo, että valmennusoppaissa tuodaan usein esille itsearvostusta, luottamusta omaan tehokkuuteen ja optimismia. Baumaister näkee, että nämä seikat ovat myös hyvin pitkälti niitä tekijöitä, joiden tutkijat ovat todenneet olevan tärkeitä yksilön onnellisuuden kannalta. Tämän pohjalta Baumaister on päätenyt lopputulokseen, etteivät valmennusoppaat liene ihan väärässä. Kysyntää valmentajille riittää. Maamme johtavat yritykset käyttävät mittaviakin satsauksia heidän palkkaamiseensa. Looginen johtopäätös on se, että kyseessä olevan ammatin harjoittajia tarvitaan ja heillä on oma tehtävänsä suomalaisten hyvinvoinnin edistäjinä (mm. Mikkonen, *Talouselämä* 6/2005).

2. Tutkimuksen lähtökohdat

Valmentajailmiön tutkiminen valmentajien omista lähtökohdista tuo tutkimuskohteesta käytävään keskusteluun uusia näkökulmia, koska valmentaminen on esiintynyt julkisessa keskustelussa yksipuolisessa valossa. Toisin sanoen keskustelun keskiössä ovat olleet hallitsevimmin se, mitä mahdollisia puutteita valmentamiseen liittyy. On sinällään hyvä, että asiaa on tarkasteltu kriittisesti, koska myös siihen on varmasti aihetta. Mutta kun kriittisyys muuttuu dogmaattisuudeksi, tutkimus ja kritiikki on vähemmän hedelmällisillä laduilla.

Toinen syy tutkimuksen tekemiseen juuri valmentajien näkökulmasta on se, millaisia positiivisia vaikutuksia valmentamisella on mahdollista saada aikaan. Mikä valmentajien työssä niin sanotusti rokkaa? Tämä edellyttää luonnollisesti sitä, että asia otetaan tosissaan puolin ja toisin. Kolmas peruste tutkimuksen tekemiselle on yhteiskunnallinen relevanssi. Yritysten ohella myös kuntasektorin työyhteisöt käyttävät kasvavassa määrin valmentajien palveluita. Näin ollen yhä useampi ihminen on käynyt ainakin jonkin valmentajan luennolla tai seminaarissa.

Suomessa valmentajia on aiemmin tutkinut ainakin Päivi Jokela (2002). Jokela pyrkii selvittämään tutkimuksessaan valitsemiensa menestyneiden suomalaisten kouluttajien näkemyksiä kouluttamistoiminnasta ja merkityksellisyyden kokemisesta. Yksi keskeinen Jokelan (2002, 71) tutkimuksen johtopäätös on se, että pelkkä sisältösuuntautunut kouluttaminen ei riitä. Expertiisiin ohella kouluttajien täytyy omata ainakin jonkin verran lavakarismaa, joka pitää yleisön mielenkiinnon ja energian korkealla. Jokelan mukaan samantyyppinen strategia olisi hyvä jalkauttaa myös koulujen opetukseen.

Tämä tutkielma on poikkitieteellinen: se sisältää teorioita filosofian, kasvatustieteen, psykologian, sosiaalipsykologian ja sosiologian tieteenaloilta. Tutkielman yhteiskunnallinen relevanssi on osoitettavissa ilmiön suhteesta työelämään ja julkiseen keskusteluun.

Tutkielman teoreettinen päävalinta, Aristoteleen Nikomakhoksen etiikka sosiologian tieteenalan tutkielmaan liitettynä, on perusteltavissa kyseessä olevan filosofin yhteiskunnallisesti ja historiallisesti merkittävällä roolilla, jolloin hän on loogisesti elävä osa myös yhteiskuntatieteellistä tutkimusperinnettä (Sulkunen, 1998, 21).

2.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus on perinteisesti määrittynyt tietynlaisen vastakkainasettelun avulla suhteessa kvantitatiivisiin eli tilastollisiin menetelmiin. Karkeasti määriteltynä voidaan katsoa, että kvalitatiivinen tai kvantitatiivinen tutkimus nähdään aineiston muodon (numeerinen vs. ei-numeerinen) kuvauksena (Eskola & Suoranta, 1998, 13).

Vaikka kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimusote tulkitaan helposti vastakkainasettelun avulla, on huomattava, että kaikki tieteellinen tutkimus pyrkii loogisuuteen ja objektiivisuuteen. Tutkijat yrittävät parhaan kykynsä mukaan välttää omia subjektiivisia mieltymyksiään tai arvolähtökohtiaan. Siten kvalitatiivista tutkimusta ei tulisi pitää epävalidina metodologisena lähestymistapana tutkimuskohteeseen. (Alasuutari, 1993, 15; Eskola & Suoranta, 1998, 14.)

Vastakkainasettelu kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen metodologian välillä kumoutuu myös synteesin käsitteen kautta tarkasteltuna: samassa tutkimuksessa on mahdollista käyttää molempia lähestymistapoja. Tilanne voidaan nähdä jatkumona, ei vastakohtina tai poissulkevuutena. Erottelua ihmistieteellisen tutkimuksen kentällä voidaan sen sijaan tehdä tutkimuksen tekemistä tulkitsevien ideaalimallien kautta: yhtäältä nähdään luonnontieteellinen koeasetelma ja toisaalta arvoituksen ratkaiseminen (Alasuutari, 1993, 15).

Mac Laughlin (ks. 1991, 294) muotoilee vastakkainasettelun 12 vastinparin avulla. Kvalitatiivista tutkimusta luonnehtivat seuraavat 11 muuta tulokulmaa: subjektiivinen, induktiivinen, osallistuva havainnointi, naturalismi, taide, hermeneutiikka, artistoteellinen, teleologinen, finalistinen, ymmärtäminen, fenomenologia ja mikro. Eskolan ja Suorannan (1998, 14) mielestä on kysyttävä sitä, mihin tämänkaltaisten jakojen luokitukset perustuvat. He korostavat, että tärkeintä on tehdä tutkimusta erilaisilla, asianomaiseen ongelmaan sopivilla menetelmillä.

Kvalitatiivisen analyysin vaiheissa on kaksi olennaista eroa verrattuna kvantitatiiviseen analyysiin. Kvalitatiivisessa analyysissä aineistoa tarkkaillaan usein kokonaisuutena. Tarkoituksena on löytää jonkin singulaariseksi ymmärretyn sisäisesti loogisen kokonaisuuden rakenne. Toinen merkittävä ero on tietty absolutismi: luotettavina pidetyt seikat tutkimuksessa pitää kyetä selvittämään siten, että ne eivät ole ristiriidassa esitetyn tulkinnan kanssa. Kvantitatiivinen tutkimushan sallii poikkeamat yleisestä säännöstä. (Alasuutari, 1993, 21–22.)

2.2 Tutkimustehtävä, tutkimuksen tavoite ja hypoteesi

Tutkimuskysymys kuuluu seuraavasti: Millainen on Aristoteleen Nikomakhoksen etiikan suhde neljän tunnetun valmentajan työhön ja asiantuntijuuteen? Tämä tutkimus on kvalitatiivinen. Yleensä kvalitatiivisissa tutkimuksissa ei ole hypoteesia (Alasuutari, 1993, 14; Eskola & Suoranta, 1998, 19–20; Mäkelä, 1990, 42). Tästä huolimatta, olen päätenyt siihen, että on tarpeellista käyttää hypoteesia tässä tutkimuksessa. Hypoteesini on, että Aristoteleen *Nikomakhoksen etiikalla* on suhde kaikkien neljän valmentajan työhön ja asiantuntijuuteen. Keskeinen peruste tälle on se, että tutkijan positioni on asianajaja-tyyppinen positio. Se tarkoittaa, että tutkija havainnoi aineistoa tietyissä mielessä motivoitunein silmin: hän ei ainoastaan tutki, miten kielelliset toimijat rakentavat sosiaalisen todellisuutensa, vaan pohtii myös kysymystä, miten nuo todellisuudet voisi rakentaa toisin. Asianajalle tutkimus on poliittinen teko, joka vaatii puolen valitsemista (Juhila, 2002, 207–208).

2.3 Haastateltavat

Tässä tutkimuksessa haastateltavat esiintyvät omilla nimillään, koska henkilöt ovat julkisesti tunnettuja suomalaisia. Avoin tapa on perusteltua tässä tutkimuksessa myös siksi, että heidän vastauksistaan ulkopuolisen henkilön olisi luultavasti helppo jäljittää heidän hahmonsaa. Seuloin tutkimukseeni neljä tunnettua valmentajaa. Nuo henkilöt ovat Esa Saarinen, Rauno Korpi, Tony Dunderfelt ja Jari Sarasvuo. Valitsin edellä mainitun kvartetin, koska he kaikki toimivat valmennuksen parissa, mutta heillä on myös erilainen tausta valmentamiseen ja todennäköisesti ainakin jonkin verran erilainen suhtautuminen ilmiöön.

Esittelen henkilöt seuraavassa lyhyesti.

Esa Saarinen (s. 1953 Hyvinkää)

Esa Saarisen akateeminen ura starttasi jo 1970-luvulla, jolloin hän työskenteli ja opiskeli sellaisten suomalaisten filosofian uranuurtajien kuin Jaakko Hintikan, George von Wrightin ja Eino Kailan kanssa (Esa Saarisen kotisivut). Hyvinkääläislähtöinen Saarinen väitteli tohtoriksi analyyttisestä filosofiasta ennätysellinen nuorena – 24-vuotiaana. Sitten punktohtoriksi ristitty Saarinen kirjoitti muun muassa yhdessä Jan Blomstedtin paljon julkisuutta saaneen teoksen *Punkakatemia*, ja ryhtyi harjoittamaan yleisemmin suomalaisen yhteiskunnan tilan arviointia. (Persona Non Grata, YLE TV2, es. 30.12.2003.)

Saarinen oli jo 1990-luvulla erittäin suosittu luennoitsija Helsingin yliopistossa. Hänen tunneille suorastaan jonotettiin. Dosentti Saariselle ei kuitenkaan lohjennut professorin virkaa Helsingin yliopistosta. Niinpä hän jätti yliopistomaailman 1990-luvun lopussa ja keskittyi yritysluentoihinsa. Uuden vuosituhaten alussa Saarinen nimitettiin professorin virkaan Teknilliselle korkeakoululle. Hänen opetusalaansa siellä on soveltava filosofia ja systeemiäly. Omien sanojensa mukaan Saarinen toteuttaa itseään Teknillisellä korkeakoululla paremmin kuin koskaan Helsingin yliopistossa. (Persona Non Grata, YLE TV2, es. 30.12.2003.)

Rauno Korpi (s. 1951 Tampere)

Rauno ”Rane” Korpi on takavuosien legendaarinen jääkiekkovalmentaja. Hänet tunnetaan ehkä parhaiten Tampereen Tapparän luotsina. Korpi saavutti Tapparän päävalmentajana neljä Suomen mestaruutta, yhden hopean ja yhden pronssin. Hän valmensi Suomessa myös Turun Tovereita sekä Euroopassa itävaltalaisista Klagenfurtia ja sveitsiläistä EVC Zugia. Korpi luotsasi Suomen A-maajoukkuetta kaksissa MM-kisoissa (Moskova 1986 ja Wien 1987) sekä vuoden 1987 Canada Cupissa. Hän on valmentanut myös Suomen naisten jääkiekkomaajoukkuetta. Korpi on aateloitu Suomen jääkiekkoleijonaksi numero 167. (Tampereen kaupungin verkkosivut.)

Nykyisin Korpea työllistävät yritysten lisäksi yritysvälmentäjien ohella Lappeenrannan teknillisen yliopiston Tuta-johtajuuskurssit (Tutkimushaastattelut keväällä 2004).

Jari Sarasvuo (s. 1965 Kaarina)

Jari Sarasvuo tuli kansan tietoisuuteen Hyvät, pahat ja rumat talk-show:n juontajana 1990-luvun alussa. Lopetettuaan HPR:n leivissä hän jatkoi tv-uraansa Minä ja Sarasvuo talk-show'lla. TV-työnsä ohella hän on toiminut yrittäjänä vuodesta 1990 lähtien (Persona non Grata YLE TV2, es. 11.6.2004). Nykyisin hän on Trainers' House Oyj:n toimitusjohtaja (Trainers House Oyj:n verkkosivut). Sarasvuo palasi TV-ruutuihin vuonna 2005 vetäessään Diili-työnhaku- ja valmennusohjelmaa (MTV3:n verkkosivut). Sarasvuo on tullut tunnetuksi myös valmennuskirjoistaan *Sisäinen Sankari* (1996) ja *Sisäinen Tuli* (1997).

Tony Dunderfelt (s. 1955 Helsinki)

Helsingissä syntynyt Dunderfelt valmistui Filosofian maisteriksi Helsingin yliopistosta vuonna 1988. Pääaineenaan hänellä oli psykologia. Dunderfelt on matkustellut ympäri maailmaa ja seurannut useita psykologian konferenssejä, joissa tieteenalan johtavat tutkijat ovat luennoineet. (Tony Dunderfeltin verkkosivut.)

Dunderfelt on tutustunut läheisesti myös muun muassa Rudolf Steinerin filosofiaan ja ammentanut siitä oppeja työhönsä. Kokemuksen tutkiminen psykologiassa on ollut useita vuosia yksi Dunderfeltin ”leipälajeista” (tutkimushaastattelu 14.6.2004). Hän on toiminut opettajana Snellman - korkeakoulussa sekä työyhteisöjen ja esimiesten valmentajana. Luennoimisen lisäksi Tony Dunderfelt on jättänyt merkittävän jäljen suomalaisiin lukion psykologian oppikirjoihin. Yksi eniten myydyimmistä hänen kirjoittamista kirjoista on *Elämänkaaripsykologia* (1990). Dunderfelt perusti vuonna 1996 Dialogia -nimisen yrityksen, jonka avulla hän myy koulutus- ja valmennuspalveluja. (Tony Dunderfeltin verkkosivut.)

2.4 Tutkijan positio

Tieteellinen työ vaatii tutkijalta oman positionsa tiedostamista ja mahdollisten ennakkovaikuttimien analysoimista (Juhila, 2002, 202–203). Näen oman tutkimuskohteeni (valmentajat) lähtökohtaisesti myönteisessä valossa. Se ei kuitenkaan tarkoita kaiken nielemistä sellaisenaan tai sokeaa fundamentalismia. On sinänsä aiheellista, että valmentamisen etiikasta keskustellaan yhteiskunnallisesti. Se ilmentää avoimuutta. Tieteellisessä työssä on tarpeen olla kriittinen, kuten millä tahansa elämän alueella. Vikaan mennään silloin, kun siitä tulee itse tarkoitus eli dogmi. Liian suuret kriittisyyden tai järkiperaisuuden vaatimukset voivat johtaa koko ihmisen toiminnan lamaantumiseen (Hakkarainen, 2005, 27).

Sovellan tässä pro gradu -tutkielmassani asianajajan tutkijapositiona. Kirsi Juhila esittelee neljä erityyppistä tutkijapositiona kirjassa *Diskurssianalyysi liikkeessä* (Juhila, 2002, 207–212). Vaikka tutkimusmetodini on sisällönanalyysi, eikä diskurssianalyysi, on perusteltua käyttää valitsemaani tutkijapositiona. Sisällönanalyysia voi pitää myös väljänä teoreettisena kehyksenä, joka voidaan liittää muihin analyysikokonaisuuksiin (Tuomi&Sarajarvi, 2002, 93). Asianajajan lisäksi Juhila on kehitellyt analyytikon, tulkitsijan ja keskustelijan tutkijapositiona (Juhila, 2002, 201–232).

Ennen syventymistä asianajajan positioon määrittelen lyhyesti muut Juhilan kehittelemät positiot. Analyytikon positioista operoiva tutkija pyrkii pitämään osallisuutensa analysoitavaan aineistoon mahdollisimman vähäisenä ja kontrolloituna. (Juhila, 2002, 203.)

Tulkitsijan positioon asettuva tutkija analysoi aineistoa. Erilaiset puheet ja tekstit näyttäytyvät monenlaisina mahdollisina maailmoina. Niitä voi kuunnella ja lukea useilla eri tavoilla. Keskeistä

tulkitsijan positiossa on analyysin ja aineiston välinen vuorovaikutuksellisuus. Analyysin koodi ei ole kokonaan aineistossa itsessään, vaikka se on myös ehdottomasti löydyttävä sieltä. (Juhila, 2002, 212.)

Keskustelijan tutkijapositionilla Kirsi Juhila ilmentää tilanteita, joissa tutkija on mukana jollakin julkisen mielipiteenvaihdon areenalla, ja tämän osallistumisen pohjana ovat kielellisten aineistojen analyysiin perustuvat tulokset. (Juhila, 2002, 219.)

Asianajaja on tutkijapositioni, jota käytän. Tällä tarkoitan sitä, että havainnoin tutkimuskohdettani valmentajien näkökulmasta. Se ilmentää myös sitä, että pyrin kasvattamaan tietämystäni heidän työstään (Juhila, 2002, 207), jottei se kulkisi alituisen mystifioinnin alaisuudessa. Pyrin myös häivyttämään ilmiön voimakasta kaksinaisuusmuotoa. Toisin sanoen, että ilmiöön voitaisiin suhtautua muutenkin kuin joko-tai -asenteella.

Asianajaja analysoi aineistoaan tietyllä motivoituneella ilmeellä. Hän ei ainoastaan tutki miten kielelliset toimijat rakentavat sosiaalisen todellisuuden, vaan pohtii myös kysymystä miten tuon todellisuuden voisi rakentaa toisin. Asianajaja on siten samalla aina tavalla tai toisella olemassa olevien todellisuuksien kriitikko. (Juhila, 2002, 207–208.)

Asianajajalle tutkimus on itsearvoisesti poliittinen teko, joka vaatii puolen valitsemista (ks. Parker, 1992, 33). Itse olen valinnut puolekseni valmentajien näkökulman. Pyrin hahmottamaan todellisuutta heidän silmillään. Parkerin ja Burmanin (1993, 170.) mukaan asianajajan position juuret kumpuavat poststrukturalistisesta tutkimusperinteestä, erityisesti Michel Foucaultin vallan genealogiasta. Sen mukaan ei ole olemassa vallasta vapaata tutkimuskenttää tai viatonta tietoa. Siihen kuuluu myös tilan raivaaminen vaiennetuille ja marginalisoiduille äänille. Samansuuntaisella ajatuksella jatkaa myös Rosalind Gill (1995). Hänen mukaan tutkijat sitoutuvat aina joihinkin arvoihin, olivatpa arvot eksplisiittisesti läsnä tutkimuksessa tai eivät. Gillin mukaan onkin hyvä miettiä arvot läpi ennen tutkimuksen käynnistämistä. Kun tutkija sitoutuu selkeästi joihinkin arvoihin hänellä on sen avulla mahdollisuus interventioon eli väliintuloon ja argumentaatioon, jonkun todellisuuden puolelle asettumiseksi (Juhila, 2002, 208).

3. Teorettinen viitekehys

Tutkimuksen teorettinen viitekehys muodostuu Aristoteleen *Nikomakhoksen etiikasta* (2005), positiivisuuden psykologiasta ja sosiologisista asiantuntijuusteorioista. Valitsin Nikomakhoksen etiikan taustateoriaksi tutkimukselleni, koska tutkimustehtäväni velvoittaa siihen. Kysymys on automaattisesta valinnasta, joka kytkeytyy tutkimustehtävään. Vaikka Aristoteles ei varsinaisesti kuulu sosiologian tieteenalan henkilöihin, hän on kuitenkin myös osa yhteiskuntatieteellistä historiaa (Sulkunen, 1998, 21).

Tutkittavan ilmiön hedelmällinen kuvaaminen vaatii myös positiivisuuden psykologian valintaa, koska tutkimuksen ennakkokartoituksessa kävi ilmi, että valmentajien toimintafilosofia pääsääntöisesti ja todennäköisesti perustuu enemmän ihmisen vahuuksien löytämiseen kuin heikkouksien analysointiin. Positiivisuuden psykologia on erittäin nuori psykologia-tieteen tutkimusalue, joka käsittää perehtymisen muun muassa toivoon, optimismiin ja onnellisuuteen. Edellä mainittuja käsitteitä on toki tutkittu jo pitkään, mutta tutkimusalueen varsinainen järjestäytyminen tapahtui noin kymmenen vuotta (1997) sitten, jolloin professori Martin E.P. Seligman perusti muutaman kollegansa kanssa kyseisen tutkimusalueen. Yhdysvalloissa Pennsylvanian yliopistossa Philadelphian kaupungissa toimii Seligmanin johtama positiivisuuden psykologian tutkimuskeskus (Positiivisuuden psykologian tutkimuskeskuksen verkkosivut).

Asiantuntijuus on yhtenä palasena teoriataustassa, koska jokainen työtä tekevä ammattilainen tarvitsee ainakin aluksi jonkin tiedollisen pohjan, josta hän aloittaa ammattitaitonsa rakentamisen. Asiantuntijuus on yksi tärkeä osa, joskaan ei ainoa palanen ammattitaitoa. Asiantuntijuuden täytyy myös kytkeytyä samanaikaisesti eettisesti kestävään toimintaan. Osoitan tämän asiantuntijuuden teoriaosiossa.

Tämä tutkimus on poikkitieteellinen, koska esimerkiksi sosiologian avulla kuvattuna valmentajailmiöstä ei saisi riittävän kattavaa ja toisaalta uudenlaista näkökulmaa, joka on ainakin tähän mennessä ollut julkisen keskustelun marginaalisissa (esim. Piispa, 2002). Viitekehysen tarkastelu käynnistyy ensin yleiskuvauksella etiikasta ja sen jälkeen syvennyn Nikomakhoksen etiikkaan. Tätä vaihetta seuraavat positiivisuuden psykologian ja asiantuntijuuden teoriaosiot.

3.1 Etiikka, moraalit ja filosofia

Jokapäiväisessä keskustelussa pääsemme tarkkailemaan erilaisten moraalisten kantojen perusteluita. Näissä keskusteluissa sekoittuvat usein keskenään käsitteet etiikka ja moraalit. Etiikka tarkastelee asioita moraalista näkökulmasta. Silloin olemme kiinnostuneet kysymyksistä: mikä on oikein ja väärin? Mikä on sallittua ja kiellettyä? Etiikan edellytyksenä on, että asioihin on olemassa moraalinen näkökulma. Tästä syystä on ymmärrettävää, että niillä usein käsitellään samoja asioita. (Launis & Pietarinen, 2002, 42.)

Tutkimuksellisessa mielessä on kuitenkin syytä tehdä distinktio edellä mainittujen käsitteiden välillä. Etiikka ja moraalit eroavat siinä, että moraalit on empiirinen ilmiö, josta voidaan tehdä huomioita. Kun jokin teko on moraalista arvioinnin kohteena, sitä arvioidaan tietynlaisten normien, sääntöjen tai käsitysten mukaan. Etiikalla tarkoitetaan moraalisiin kysymyksiin kohdistuvaa tutkimusta. Etiikka on tieteenala, jonka kohteena on moraalit. (Launis & Pietarinen, 2002, 42.)

Filosofia jakaa etiikan ja moraalista väliset käsitteiden määrittelyt kahteen eri tasoon: ensimmäisen ja toisen tason moraalidiskursseiksi. Ensimmäisen tason moraalidiskursseista on kysymys esimerkiksi silloin, kun lääketieteen tutkija ja eläinsuojelija väittelevät koe-eläinten käytön moraalisuudesta. Toisen tason moraalidiskursseista on kysymys silloin, kun tutkija on kiinnostunut moraalista perusteista. Esimerkiksi onko eläimillä oikeuksia? Mitä ovat moraalista ristiriidat, ja mitä keinoja niiden ratkaisemiseksi on? (Launis & Pietarinen, 2002, 43.)

Tiivistetysti voidaan todeta, että moraalista ja etiikan käsitteet tulee erottaa toisistaan, kun on kysymys moraalit-ilmiöiden tutkimuksesta. Silloin etiikka tarkoittaa samaa kuin moraalifilosofia, ja moraalit tarkoittaa tiettyä empiiristä ilmiötä. Etiikka on siis filosofian alue, joka tutkii moraalit ja ensimmäisen tason moraalidiskursseja. (Launis & Pietarinen, 2002, 43.)

Etiikka on perusluonteeltaan teoreettista. Se ei ole kuitenkaan samalla tavalla teoreettinen tiede kuin matematiikka tai fysiikka. Sillä ei ole samanlaisia keinoja osoittaa ehdottomia totuuksia kuin matematiikalla, eikä se voi myöskään todentaa väitteitään kokeiden ja havaintojen avulla, kuten esimerkiksi fysiikassa ja kemiassa tehdään. Etiikan teoreettisuus kumpuaa filosofian historiasta. Perinteiset moraalifilosofit ovat pyrkineet perustelemaan teoreettisesti ihmisen käytännöllistä toimintaa eli hakemaan vastausta kysymykseen, millaisia ratkaisuja meidän tulisi tehdä arkielämässä, jotta kykenisimme elämään elämämme mahdollisimman hyvin. Filosofian historian

suurista ajattelijoista Platon, Aristoteles, Spinoza, Kant ja Hegel rakensivat kukin oman etiikan teoriansa. 1900-luvulla painopiste etiikan tutkimuksessa siirtyi enemmän käsitteisiin. Enää ei ole etsitty vastausta siihen, millaista on moraalisesti hyvä toiminta tai millaisille oikeuksille ja velvollisuuksille toimintojen tulee rakentua. Kiinnostus on suuntautunut hyvän, oikeuden ja velvollisuuden käsitteisiin. (Launis & Pietarinen, 2002, 44.)

Filosofinen tutkimus pyrkii yleisesti ottaen vastaamaan kahdenlaisiin kysymyksiin: Mitä jokin asia tarkoittaa? Miten asian suhteen tulisi menetellä? Ensimmäinen kysymys edellyttää asian analysointia ja jälkimmäinen ohjeistamista. Näin ollen etiikan tutkimuksessa on muodostunut kaksi ala-allegoriaa: analyttinen ja normatiivinen etiikka. Analyttinen etiikka tutkii moraalikäsitteiden merkityksiä ja moraaliväitteiden luonnetta. Sen tarkoituksena on selvittää käsitteitä, joita ensimmäisen tason moraalidiskurssin keskusteluissa käydään. Se erittelee moraalikeskusteluita, mutta ei ota kantaa niihin. Normatiivinen etiikka pyrkii muotoilemaan mahdollisimman päteviä moraaliperiaatteita ja sääntöjä sekä tutkii sääntöjen perusteluja. Se perustuu kriittiseen ajatteluun. Se välttää ideologisiin tai dogmaattisiin näkemyksiin tukeutumista. Analyttinen ja normatiivinen etiikka ovat luonteeltaan hyvin teoreettisia. Sempä vuoksi on kehitetty soveltava etiikka, joka tarkastelee, miten etiikan teorioista päästäisiin sellaisiin periaatteisiin ja sääntöihin, joita on mahdollista käyttää hyväksi käytännön ongelmatilanteissa. Soveltavaa etiikkaa nimitetään myös käytännölliseksi etiikaksi. (Launis & Pietarinen, 2002, 44–45.)

Arkikeskustelussa ajatus hyveistä saatetaan kokea kaukaisena, koska siihen liitetään ajatus täydellisyydestä. Hyvyyden voi nähdä realistisena ja arkisena asiana. Sen kieltäminen on yhtä absurdia kuin pahuuden kieltäminen (Friman, 2004, 65). Taidot ja tutkimukset ovat metodin, keinojen positiossa pyrittäessä niitä itseään korkeampaan päämäärään eli hyvään elämään. Nuo metodit nähdään alisteisina suhteessa päämäärään. Samalla toteutuu sisäisen hierarkian rakenne. Tällaista toimintaa yksi sosiologian klassikoista, Max Weber (1956) nimittää arvorationaaliseksi toiminnaksi. Arvorationaalisisessa toiminnassa toimija asettaa arvonsa etusijalle suhteessa päämäärään. Toisin sanoen toimija ei ole valmis pyrkimään päämääräänsä hinnalla, millä hyvänsä. Vertailtaessa päämäärärationaalista ja arvorationaalista toimintaa keskeinen ero näiden toimintatapojen välillä löytyy nimenomaan keinoista (Bauman, 1997, 141). Jos esim. rahapulassa oleva henkilö löytää lompakon, niin päämäärärationaalisesti ajatellen hän voi tyhjentää lompakon sisällön, jättää lompakon kadulle ja jatkaa matkaansa. Tässä esimerkissä tarkoitus pyhitti keinot. Toiminnan tavoite, rahapulan poistaminen tapahtui asetetun tavoitteen mukaisesti. Vastaavassa tapauksessa esimerkki arvorationaalisisesta toiminnasta on se, että henkilö vie lompakon sisältöineen

poliisilaitokselle. Hän asettaa arvonsa, tässä tapauksessa rehellisyyden etusijalle, siitkin huolimatta, että rahapula saattaa vaivata häntä tapauksen jälkeenkin.

Aristoteles on käsitellyt etiikkaa kolmessa eri teoksessa: *Eudemoksen etiikassa*, *Nikomakhoksen etiikassa* ja *Suuressa moraalioppissa* (EN, 2005, 207). Tämän tutkielman tarkastelussa on siis *Nikomakhoksen etiikka*, jonka yksi lähtökohta on politiikan tiede. Se on tiedettä siitä, kuinka valtiossa asuvat kansalaiset voivat saavuttaa ja elää hyvän elämän sekä olla onnellisia. Se on tiedettä nimenomaan kollektiivisesta onnellisuudesta. Tiedettä siitä, miten kokonainen kansa olisi tässä tilassa. Tämän vuoksi Aristoteles katsoo, että politiikan tiede on paras ja tärkein tiede, koska se näkee eniten vaivaa tehdäkseen kansalaisista määrätynlaisia: hyviä ihmisiä ja jalojen tekojen tekijöitä. (EN, 24, 1102a5–15.)

3.1.1 Onnellisuuden lähtökohdat

Aristoteleen mukaan kaikilla taidoilla ja tutkimuksilla sekä samoin kaikilla toiminnoilla ja valinnoilla tähdätään jonkin hyvän saavuttamiseen. Päämäärät näyttävät kuitenkin olevan erilaisia, joissakin tapauksissa päämääränä on itse toiminta ja joskus taas toiminnasta erilliset tulokset. (Ethica Nicomachea = EN, 7, 1094a1–6.)

Aristoteleen mukaan hyvän elämän (tärkein) päämäärä on onnellisuus. Kaikki muu tehdään sen vuoksi. Hän päätyy tähän ajatukseen päättelemällä, että onnellisuus on päämäärä, jota tahdomme vain ja ainoastaan sen itsensä vuoksi. Muut päämäärät ovat sille alisteisia: ne suoritetaan silmällä pitäen tätä kaikkein korkeinta päämäärää. Kun onnellisuus on ihmisen elämän tärkein saavutettava päämäärä, on ihmisen velvoite selvittää ainakin pääpiirteissään millainen päämäärä onnellisuus on ja minkä tieteiden tai kykyjen kohde se on. (EN, 7–8, 1094a18–26.)

Aristoteleen mukaan hyvää elämää tutkiva tiede on politiikan tiede. Se hyödyntää kaikkein arvostetuimpia kykyjä kuten sodanjohtotaitoa, taloudenhoitoa ja puhetaitoa. Se käyttää muita tieteitä hyväkseen ja kun se määrää, mitä on tehtävä ja mistä on pitäydtyttävä, sen päämäärän pitää käsittää myös muiden tieteiden päämäärät. Tästä johtuen sen päämääränä on pidettävä inhimillistä hyvää. (EN, 8, 1094a–1094b27.)

Tutkittaessa hyvää elämää ja onnellisuutta on selvää, että tutkimustulokset eivät voi olla samanlaisia kuin vaikkapa fysiikassa ja kemiassa tai ylipäätään luonnontieteissä. Ne voivat olla

karheita yleislinjauksia tai ne voivat olla totta vain useimmissa tapauksissa (tämä tosin pätee myös luonnontieteissä, vrt. tilastotiede). Tästä huolimatta jokaisen on tavoiteltava hyvää elämää parhaan kykynsä mukaan. Näiden tosiseikkojen huomioonottaminen koskee myös luennoilla istuvia kuulijoita. Sivistynyt ihminen pyrkii erilaisten asioiden kohdalla sellaiseen tarkkuuteen, jonka niiden luonto sallii. Aristoteles tiivistää edellä kirjoitetun seuraavasti: ”On yhtä tyhmää hyväksyä matemaatikolta retorisia argumentteja kuin vaatia puhujalta tieteellisiä todistuksia.” (EN, 8, 1094b10–27.)

Merkittävää *Nikomakhoksen etiikassa* on se, että painottaa käytännöllisyyttä. Hyvää elämää tutkivan politiikan tieteen lähtökohta on käytännön elämä. Pelkällä luentojen kuuntelemisella hyvästä elämästä ihminen ei kasva hyväksi, koska politiikan tieteen päämäärä ei ole tieto vaan toiminta. Hyvään elämään ei myöskään päädytä automaattisesti, kun ihminen vanhenee. Tämä johtuu Aristoteleen mukaan siitä, että ei ole eroa siinä, onko ihminen nuori vuosiltaan vai luonteeltaan? Edellinen lause taas juontaa juurensa siitä, että ihmisten enemmistö tavoittelee hyvää elämää välittömien tunteidensa ohjaamana. Tunteiden ohjaamille ihmisille hyvän elämän tiedoista ei ole paljonkaan hyötyä. Jos taas ihminen on varustettu järjen ohjauksella, hyvän elämän tiedosta on runsaasti hyötyä. (EN, 9, 1095a4–14.)

Aristoteles havainnollistaa asiaa esimerkillä ihmisen kyvystä hyveeseen. Nukkuva tai muuten epäaktiivisessa tilassa oleva ihminen ei voi olla onnellinen, koska hän ei aktiivisesti osallistu elämään. Toisin sanoen hän ei toimi. Aristoteleen mukaan tämänkaltaista ihmistä ei voi sanoa onnelliseksi, ellei vain halua pitää kiinni oman väitteensä puolustamisesta. (EN, 11, 1095b30–1096a5.)

Aristoteles myöntää, että onnellisuuden saavuttaminen on erittäin vaativa tavoite. Tästä huolimatta jokaisen siihen kykenevän ihmisen on tavoiteltava sitä parhaansa mukaan. Tuntemalla onnellisuuden lainalaisuudet ihmiset voivat saavuttaa sen. (EN, 13, 1096b25–1097a5.)

Aristoteles päätyy tähän lopputulokseen, koska hänen mukaansa jokaisella universumin oliolla on juuri sille ominainen tehtävä tai toiminta. Tehtävän suorittajan, esimerkiksi huilunsoittajan, hyvyys liittyy hänen tehtävänsä suorittamiseen. Sama koskee myös ihmistä. Ihminen ei ole luonnostaan sellainen, ettei hänellä olisi lajityypillistä tehtävää. Aristoteleen mukaan eläminen ei tule kysymykseen, koska kasvitkin elävät. Näin ollen eläminen ei ole ainoastaan ihmiselle tyypillinen

tehtävä. Myöskään aistiva elämä ei käy, koska se kuuluu kaikille eläimille. Jäljelle jää järjen käyttöön perustuva elämä. Se on ominaista vain ihmiselle. (EN, 15, 1097b20–1098a8.)

Taustaoletuksena onnellisuudelle on sielun toiminta järjen mukaan. Aristoteles pitää jonkin tehtävän suorittajan ja sen hyvän suorittajan suoritusta samaan sukuun kuuluvina, esimerkiksi lyyransoittajan ja hyvän lyyransoittajan. Hyvä suoritus asetetaan tehtävän suorittamisen määreeksi siten, että jos lyyransoittajan tehtävä on soittaa lyyraa, niin hyvän lyyransoittajan tehtävä on soittaa lyyraa hyvin. Koska jo aikaisemmin Aristoteles olettaa ihmisen tehtäväksi sielun toimimisen järjen mukaan ja järkevä käyttäytymisen, silloin hyvän ihmisen tehtäväksi muodostuu tämän suorittaminen hyvin ja jalosti. Näin siksi, että kunkin tehtävän hyvä suorittaminen on sen toteuttamista sille ominaisen inhimillisen hyveen mukaisesti. Aristoteles muistuttaa, että hyveellistä toimintaa pitää harjoittaa koko elämän ajan, koska lyhyt aika ei tee ihmistä onnelliseksi. Hyvä ihminen on valinnut onnellisuutensa. Ihminen valitsee järjen käyttöön perustuvan elämän ja toteuttaa sitä hyvin ja jalosti. Aristoteles viittaa myös harjoitteluun hyvän elämän saavuttamiseksi. Hyvä ihminen totuttautuu tai karaisee itseään siten, että järjen käyttöön perustuva jalo elämä kasvaa osaksi hänen todellisuuttaan. (EN, 16, 1098a5–21.)

Käytännön merkitystä terävöittääkseen Aristoteles pohtii liitetäänkö korkein hyvä käyttämiseen vai omistamiseen? Toisin sanoen liittyykö korkein hyvä toimintaan vai luonteenominaisuuksiin? Ominaisuudet voivat olla olemassa ilman, että ne saavat aikaan mitään hyvää. Tässä yhteydessä Aristoteles vertaa omistamista ja luonteenominaisuuksia jälleen nukkuvaan henkilöön, joka ei käytä hyveitään. Sama ei koske toimintaa, koska toiminta edellyttää, että joku välttämättä toimii. Hyvän elämän saavuttamiseksi ihmisen on toimittava hyvin. Elämän palkinnot tulevat oikeutetusti niiden osaksi, jotka toimivat. Hyvää elämää ei voi saavuttaa ilman toimintaa. Se saavutetaan toimimalla hyveellisesti, ja elämällä siten, että nautinnot eivät hallitse elämää. Ihmisten suuren joukon nautinnot ovat ristiriidassa keskenään, koska ne eivät ole luonnon mukaan nautinnollisia, kun taas jalojen asioiden rakastajille on mieluista se, mikä on luonnon mukaan nautinnollista. (EN, 17–18, 1098b30–1099a15.)

Onnellisuuden saavuttamisen edellytyksistä yksi keskeinen puheenaihe kautta aikojen on todennäköisesti ollut, että riippuuko onnellisuus enemmän olosuhteista vai ihmisen omista toimista? Aristoteles päätyy jälkimmäiselle kannalle. Aristoteles kysyy perustuuko onnellisuus sattuman leikkiin vai oppimiseen ja harjoitteluun? Jos onnellisuudessa on kysymys jumalten lähettämistä lahjoista ihmiselle, niin sitä on syytä pitää kaikkein parhaimpana asiana ihmiselle. Heti perään

Aristoteles esittää kantansa, jolle hän kääntyy. Onnellisuus lukeutuu kaikkein jumalallisimpiin asioihin, vaikkei se olisikaan jumalten lähettämä, vaan perustuisi hyveeseen ja oppimiseen sekä harjoitteluun. Näin siksi, että hyveen päämäärä ja palkkio näyttävät olevan parasta, jumalallista ja onnellista ihmiselle. Aristoteleen mukaan olisi myös puutteellista jättää sattuman varaan se, mikä on suurinta ja jalointa. (EN, 19, 1099b10–25.)

Elämän hyvyys tai huonous ei perustu sattuman leikkiin, vaikka ihminen tarvitsee myös hyvää onnea. Pääasiassa onnellisuuteen vaikuttavat hyveen mukaiset toiminnot tai niiden vastakohtat. Hyveen mukaiset toiminnot näyttävät olevan jopa pysyvämpiä kuin tietämisen eri muodot. (EN, 21, 1100b5–15.)

Aristoteleen mukaan onnellisuus ei ole pelkkä kyky. Näin siksi, että hyveellisyyteen liittyy erottamattomasti käytännön toiminta, eikä ilman sitä mitenkään voi olla hyveellinen. (EN, 23, 1101b10–17.)

3.1.2 Hyvät ja huonot ihmiset

Aristoteles näkee, että järjen käyttö on jumalallinen osa ihmisessä, ja se erottaa ihmiset muista maailman elollisista olioista. Hänen mukaansa jokaisella oliolla on luonteenomainen tehtävä. Kun tämä seikka tunnetaan, on mahdollisuus ikään kuin objektiivisesti arvioida onko yksilö hyvä vai huono. Jykevä kivi metsässä toteuttaa olemustaan parhaiten olemalla järkähtämättömästi paikallaan luonnon kosmisessa järjestyksessä. Ihmisen kohdalla tämä tarkoittaa, että hyvä ihminen on se, jonka toimintaa ohjaa järki parhaalla tavalla sekä yksityisen että sosiaalisen elämän alueilla. (EN, 14–16, 1097a15–1098a20).

Aristoteles näkee, että valtaosa ihmisistä tavoittelee ensisijaisesti mielihyvää tuottavia nautintoja. Nautinnossa itsessään ei ole mitään väärää, mutta Aristoteles paheksuu niiden orjaksi jäämistä. Se on väärin, koska se ei ole luonnonlakien mukaista toimintaa, eikä näin ollen myöskään hyväksi ihmiselle. Hyvälle ihmiselle kaikkein nautinnollisinta on jalojen ja hyveellisten tekojen tekeminen. Ne tuottavat nautintoa itsessään. Näin ollen hyveelliset ihmiset eivät tarvitse nautintoja ikään kuin itsensä ulkopuolelta, koska nautinto kuuluu heidän olemukseensa ja tekoihinsa osana hyveellistä toimintaa. (EN, 18, 1099a15–25.)

Valinta nousee merkittävään rooliin onnellisuuden saavuttamisessa ja eroteltaessa hyviä ja huonoja ihmisiä. Valinta näyttää liittyvän hyveeseen ja paljastaa ihmisen luonteen paljon paremmin kuin teot. Ensin on syytä tarkastella halua ja valintaa keskenään, jotta saadaan paremmin selville, mistä valinnassa on kysymys. Järjettömilläkin olioilla on halua, muttei valintaa. Heikkoluonteinen toimii halujensa, eikä valintojensa pohjalta. Vahvaluonteinen toimii päinvastoin. Hän asettaa valinnan mukaisen toiminnan etusijalle ja halunsa toissijaiseksi. Valinta voi asettua halua vastaan, mutta halu ei voi asettua toista halua vastaan. Halu on mielihyvän tai mielipahan ehdollistama, jota valinta ei ole. (EN, 44–45, 1111b4–19.)

Aristoteles päätelee, jos jalot ja toisaalta häpeälliset teot ovat vallassamme, näin ollen on myös vallassamme olemmeko hyviä vai huonoja? Kun tätä näkökulmaa tarkastellaan onnellisuuden näkövinkkelistä, päädytään johtopäätökseen, että Aristoteles pitää onnellisuutta valintana. (EN, 49, 1113b10–15.)

Ihmisen kyvyllä valita ja valita oikein on erittäin suuri merkitys onnellisuuden toteutumisen kannalta. Näin tapahtuu siksi, että ihmisten toiminta yksittäisissä tilanteissa tekee heidät sellaisiksi, jollaisia he ovat. Esimerkiksi pikajuoksija harjoittaa taitoaan lukuisia kertoja ennen kilpailua. Aristoteleen mukaan ihmisen täytyy olla täysin järjetön, jos hän ei muka tiedä, että luonteenominaisuudet kehittyvät yksittäistapauksissa harjoitetun toiminnan mukaisiksi. Samoin on yhtä järjetöntä ajatella, että epäoikeudenmukainen ei tahdo olla epäoikeudenmukainen tai hillittömästi elävä hillitön. (EN, 50, 1114a8–14.)

Tie onnellisuuteen ei ole ruusuilla tanssimista. Tärkeimpään päämäärään pääsemiseksi ihmisen on siedettävä myös kärsimystä. Kärsimys ei tietenkään ole elämän päämäärä. Se on onnellisuus. Aristoteles avaa kärsimyksen näkökulmaa miehuullisuuden hyveellä. Nyrkkeilyottelu ei ole kilpailijoiden kannalta läheskään aina mieluinen kokemus. Se aiheuttaa kärsimystä, kuten harjoittelukin. Varsinkin nyrkkeilyssä tätä on erittäin paljon. Päämäärä on vähäinen verrattuna satsauksiin. Nautinnollisuus vaikuttaa olevan myös varsin kaukana. Siitä huolimatta nyrkkeily on miehuullista, koska on jaloa kestää iskuja, ja tavoitella voittoa. Olisi häpeällistä jättää tekemättä niin. Kaikkien hyveiden kohdalla ei ole niin, että niiden mukainen toiminta olisi nautinnollista, paitsi jos ajatellaan päämäärää. (EN, 57–58, 1117b1–17)

Hyvä ihminen rakastaa itseään, sillä toimiessaan hyvin hän hyödyttää itseään ja samalla muita. Huonolla ihmisellä on ristiriita sen suhteen, mitä hän tekee ja mitä hänen tulisi tehdä. Hyvä ihminen

tekee sen mitä pitää tehdä, ja järkensä avulla hän valitsee aina parhaan vaihtoehdon. (EN, 178, 1169a10–20.)

Hyvät ihmiset näkevät paljon vaivaa elämänsä eteen. Koska toiminnalle ominainen nautinto vahvistaa onnellisuutta, toiminnastaan nauttivat ottavat paremmin ja tarkemmin huomioon sen yksityiskohtia. Samalla tavoin geometriasta iloitsevista valmistuu geometrikkoja, koska he iloitsevat geometriasta ja käsittävät kaiken siihen liittyvän paremmin. Kaikki edistyvät harrastuksessaan iloitsemalla siitä eli liittämällä siihen positiivisia tunteita. (EN, 192, 1175a29–32.) Onnelliseksi ei pääse omistamalla, esimerkiksi valtaa omaavana hallitsijana. Hyve ja järki eivät riipu vallasta. Hyvät ja huonot ihmiset pitävät eri asioita arvossa (EN, 195, 1176b18–20). Koska onnellisuus on ihmiselämän päämäärä, se vaatii vakavaa toimintaa ja vaivannäköä. Vakava toiminta ja vaivannäkö pelkän huvituksen vuoksi näyttäisi lapselliselta ja typerältä. Onnellisuus ei siis sijaitse huvituksissa (EN, 195, 1176b25–35). Onnellinen elämä näyttää olevan hyveellistä. Kuvatun kaltainen elämä vaatii vakavaa paneutumista. Se ei toteudu vain huvittelemalla (EN, 195, 1177a2–3).

Mietiskelyn ohella ihmiset tarvitsevat jonkin verran ulkoisten olosuhteiden suosiota. Ollakseen onnellinen ihminen tarvitsee terveyttä ja ravintoa ruumiilleen. Ulkoisten olosuhteiden suosiota ei tarvita ylen määrin, sillä jo vaatimattomin edellytyksin voi toimia hyveellisesti. Ihminen voi tehdä jaloja tekoja, vaikka ei hallitsisikaan maita ja meriä. (EN, 199, 1178b31–1179a5.)

Joidenkin näkemyksen mukaan ihmiset tulevat onnellisiksi luonnostaan, toisten näkemyksen mukaan harjoittelemalla ja toisten mielestä taas opettamalla. On mahdollista, että joku on saanut onnellisuuden luonnonlahjaksi. Kuten edellisessä kappaleessa todettiin argumenteilla on tuskin vaikutusta kaikkiin, koska tunteidensa armoilla elävä ei kuuntele ohjaavaa argumenttia tai hän ei kuule sitä. Tunteet näyttävät mukautuvan vain pakkoon, ei argumentteihin. (EN, 201, 1179b20–31.)

Jotta ihminen kasvaisi hyveelliseksi, häntä pitäisi ohjata lapsesta lähtien hyveeseen. Näin siksi, että ihmisten enemmistö ei nauti tilanteesta, että he eläisivät kohtuullisesti ja kestävyttä osoittaen. Aristoteleen mukaan edellä mainituista syistä johtuen lasten ja nuorten varhaiskasvatus sekä harrastukset pitäisi määrätä lailla, koska kun asioihin on totuttu, ne eivät tunnu pahoilta. Tämä ei kuitenkaan vielä yksinään riitä, vaan hyveitä on harjoitettava koko elämän ajan ja totuttava niihin. (EN, 201, 1179b–1180a5.)

3.1.3 Sielun rakenne

Merkittävä tekijä ihmisen onnellisuuden rakentumisessa on sielun toiminta. Aluksi on hyvä käsitellä sielun rakennetta ja myöhemmin sen toimintaa. Aristoteleen mukaan onnellisuus on sielun toimintaa hyveen mukaan. Kun etsitään ihmiselle ominaista hyvettä, silloin etsitään sielun hyvettä. Onnellisuutta sanotaan tietynlaiseksi sielun toiminnaksi. Sielu jakautuu kahteen osaan rationaaliseen ja irrationaaliseen osaan. Tämän tarkastelun kannalta ei ole oleellista, onko kysymyksessä sielun kaksi osaa vai vain käsitteellisesti erotettavat osat? (EN, 25, 1102a26–30.)

Irrationaalisen sielun yksi osa on niin sanottu kasvisielu eli vegetatiivinen sielun osa. Tämä osa huolehtii ihmisen fysiologisesta toimintakyvystä, kuten riittävästä ravinnonsaannista. Tämä kyvyn hyve on yleinen, eikä se ole sitä vain ihmislajille. Vegetatiivinen sielun osa toimii eniten unitilassa ja näin ollen se ei ole merkityksellinen hyvän elämän suhteen. Tämä johtuu siitä, että hyvät ja huonot ihmiset eroavat kaikkein vähiten nukkuessaan. (EN, 25, 1102a30–1102b12.)

Irrationaalisisessa sielussa on myös toinen osa. Se on nimeltään haluava tai pyrkivä sielu. Tämä osa irrationaalisisessa sielussa on se osa, jota voidaan kutsua ehdollisesti järkevaksi. Tämä käy ilmi tarkasteltaessa heikko- ja vahvaluonteisia ihmisiä. Pidämme arvossamme heikko- ja vahvaluonteisessa ihmisessä järkeä ja sielun järkevää osaa, koska se kehottaa meitä kohti parasta mahdollista olemisen tilaa. Koska tämä haluava sielun osa on järkevä vain ehdollisesti, se voi toimia myös vastoin järkeä. Tämä tapahtuu silloin kun heikkoluonteisessa ihmisessä halut ajavat järjen edelle. ”Kuten halvaantuneet ruumiinjäsenet kääntyvät vasemmalle pyrittäessä kääntämään niitä oikealle, samoin on sielussa.” Tällä Aristoteles haluaa valaista sitä, kuinka sielun osalta vääriä liikkeitä on vaikea nähdä. Ruumiin toimintojen virheet taas näkyvät kouriintuntuvasti. Tästä huolimatta on oletettavaa, että sielussa on järjen ohella jotakin sellaista, joka on sille vastakkaista ja vaikeuttaa sen toimintaa. (EN, 25–26, 1102b13–1103a.) Järkevän eli rationaalisen sielun osat ovat selväpiirteisimpiä kuin irrationaalisisessa sielussa. Rationaalinen sielu muodostuu niin ikään kahdesta osasta. Toinen osa on itsessään järkevä ja toinen on järkeä kuunteleva osa. (EN, 26, 1103a–3.)

3.1.4 Sielun valmius totuuteen

Ihmisen sielu rakentaa Aristoteleen mukaan totuutta viiden valmiuden kautta. Ne ovat taito, tieteellinen tieto, käytännöllinen järki, viisaus ja tajuava järki. Hyvän elämän toteutumisen kannalta

näistä käytännöllinen järki on ehkä kaikkein merkityksellisin, koska hyvän elämän toteutuminen edellyttää toimintaa, eikä hyvään elämään mitenkään voi päästä ilman sitä (EN, 32, 1105b12). Toinen asian puolesta puhuva seikka on se, että käytännöllinen järki toimii yhdessä hyveen kanssa, jolloin se on osatekijänä täydellistämässä henkilöä, jolla hyve on (EN, 119, 1144a5–9).

Aristoteles määrittelee tieteellisen tiedon siten, että henkilö uskoo tietyllä tavalla jotakin ja periaatteet ovat hänelle tunnettuja. Tieteellinen tieto on hänen mukaansa opetettavaa ja tiedettävissä oleva oppittavissa. Tieteellinen tieto voidaan Aristoteleen mukaan todistaa induktiivisesti tai syllogistisesti (EN, 109, 1139b15–35). Taito on Aristoteleen mukaan totuudenmukaiseen päättelyyn kykenevä tekemisvalmius. Jokainen taito merkitsee jonkin asiantilan synnyttämistä. Taidon perusta on tekijässä, eikä siinä mitä tehdään (EN, 110, 1140a10–14).

Viisaus on tietämisen muodoista arvokkain. Tämä johtuu siitä, että viisas henkilö ymmärtää tieteellisen tiedon sisällön ja myös totuuden siitä. Viisaus on siis tieteellistä tietoa ja tajuavaa järkevyyttä, joiden kohteena on kaikkein arvokkaimmat asiat. (EN, 112, 1141a15–20 ja 113, 1141b1–3.)

Tajuava järki on sielun toimintavalmius, johon liittyy tilannekohtaisten ja nopeiden ratkaisujen oikeanlainen toiminta. Tajuava järki koskee äärimmäisiä asioita molemmissa suunnissa, koska ensimmäiset ja viimeiset asiat ovat tajuavan järjen kohteita. Tajuava järki ei käytä harkintaa tai oivaltamista, vaan se tietää todeksi muuttumattomat tai toimitut tai päätellyt asiat. (EN, 117–118, 1143a35–1143b5.)

Käytännöllinen järki edustaa tietyssä mielessä tärkeintä sielun toimintavalmiutta, koska se toimii siellä missä hyvä elämä saa lopullisen muotonsa eli todellisuudessa. Käytännöllisesti järkevä henkilö kykenee harkitsemaan, mitkä asiat ovat hänelle hyväksi. Käytännölliselle järjelle ominaista on se, että harkinta ei rajoitu vain tietyn elämänalueen, kuten terveyden tarkasteluun, vaan se pohtii kokonaisuuden kontekstia. (EN, 110, 1140a25–30.)

Käytännöllinen järkevyyden ei ole tieteellistä tietoa eikä se ole taito. Tieteellistä tietoa se ei ole, koska se sisältää mahdollisuuden muutokseen. Tieteellinen tieto voidaan kumota, jos uudelle tiedolle löytyy riittävät perusteet. Käytännöllinen järki on totuudenmukaiseen päättelyyn kykenevä toimintavalmius niiden asioiden suhteen, jotka ovat ihmiselle hyviä tai pahoja, sillä tekemisen päämäärä on toiminnasta erillinen, mutta toiminnan päämäärä ei ole erillinen, koska päämääränä on

hyvä toiminta. Käytännöllinen järki on siis totuudenmukaiseen päättelyyn kykenevä toimintavalmius niiden asioiden suhteen, jotka ovat ihmisille hyviä. (EN, 111, 1140b1–21.)

Esimerkiksi tavallisen kansalaisen ei tarvitse opiskella koko lääketiedettä, kun hän haluaa kohottaa kuntoaan, vaan hän voi käytännöllisen järjensä avulla selvittää keinot siitä, kuinka tuohon tilaan päästään ja lisäksi lujalla luonteellaan toteuttaa tavoite paremmasta terveydestä. (EN, 119, 1143b30–35.)

Lopullinen aktualisoituminen hyväksi ihmiseksi tapahtuu käytännöllisen järjen ja luonteen hyveiden yhteisvaikutuksesta: käytännöllinen järki huolehtii siitä, että keinot ovat oikeita ja luonteen hyveet siitä, että tavoite on oikea. (EN, 119, 1144a1–10.)

Jotta kokonaiskuva hyväksi ihmiseksi tulemisesta selkiytyisi sielun toimintavalmiuksien näkökulmasta, on syytä tiivistää asiat vielä kertaalleen. Sielussa on sekä mielipiteen että luonteen muodostavat osat. Älykkyys ja käytännöllinen järki kuuluvat mielipidettä muodostavaan osaan. Luonnetta muodostavaan osaan kuuluvat hyve luontaisena taipumuksena ja varsinainen hyve toimintana. Edellä mainitut sielun tilat ovat edellytyksiä hyväksi ihmiseksi kasvamiselle. Hyvän ihmisen identiteetti saavutetaan paitsi älykkyyden ja luontaisten hyvevalmiuksien avulla niin ennen kaikkea käytännöllisen järjen ja varsinaisen hyveen yhteisvaikutuksella. Näin siksi, että on mahdotonta olla hyvä ihminen varsinaisessa mielessä olematta käytännöllisesti järkevä ja käytännöllisesti järkevä ilman luonteenhyveitä. Hyveen tehtävä on huolehtia päämäärästä ja käytännöllisen järjen tehtävä on huolehtia keinoista. Lisäyksenä on huomautettava, että käytännöllinen järki ei ole sielun korkein toimintavalmius, vaan se on viisautta. Kysymys on vaikuttamisesta toivotun tapahtuman syntyyn, ei sen hallitsemista. (EN, 120–121, 1144b1–1145a10.)

3.1.5 Hyveet

Hyveet jaetaan kahteen luokkaan. On olemassa intellektuaalisia hyveitä ja luonteen hyveitä. Intellektuaalisia hyveitä ovat esimerkiksi viisautta, käytännöllinen järki ja ymmärrys. Esimerkkejä luonteen hyveistä ovat anteliaisuus ja kohtuullisuus. Intellektuaalisen hyveen syntyminen ja kehittyminen perustuu pääasiassa opetukseen ja kokemukseen. Luonteen hyve syntyy tavoista. Koska luonteen hyve syntyy tavoista, on selvää että se ei synny meissä ilman kyseessä olevan

hyveen harjoittelua. Tämä perustuu luonnonlakeihin samoin kuin kivi putoaa aina alaspäin painovoimalain vaikutuksesta. Samoin tuli liikkuu aina ylöspäin, eikä sitä voi saada liikkumaan alaspäin, koska se on vastoin luontoa. Näin ollen hyveet eivät synny ihmisissä luonnostaan, mutta ne eivät synny myöskään vastoin luontoa. Ihmisen luonne toimii siis luonnonlakien mukaan, mutta eri tavalla kuin elottomien olioiden kuten tulen ja kiven ”käyttäytyminen”. Luonnonlait noudattavat ihmisen kohdalla hänelle ominaisia erityispiirteitä. Ja koska näin on, ihmisellä on kyky vastaanottaa luonteen hyveet, mutta sen toteutuminen käytännössä edellyttää kulloisenkin luonteen hyveen harjoittamista. (EN, 27, 1103a14–25.)

Luonteen hyveiden yhteydessä Aristoteles muistuttaa siitä, että luonteen hyveet syntyvät samoin kuin taidotkin ja toisaalta turmeltuvat niiden harjoittamisesta. Mahdollisuus hyvän syntymiseen ja turmeltumiseen viittaa valintaan hyvän ja huonon välillä. Esimerkiksi rakennustaidon osalta hyväksi tullaan rakentamalla hyvin ja huonoiksi rakentamalla huonosti. Jos näin ei olisi, ei olisi tarvittu opettajaa, vaan kaikki olisivat syntyneet joko hyvinä tai huonoina rakentajina. Edellä mainittu viittaa myös siihen, että kaikki taidot ovat opeteltavissa, jos ihmistä valmennetaan asianmukaisesti. Valmennusta tarvitaan niissä tilanteissa, joissa huono käyttäytyminen tahdotaan muuttaa hyveelliseksi. Sama seikka pätee myös hyveissä: ihmiset tulevat oikeudenmukaiseksi tekemällä oikeudenmukaisia tekoja keskinäisissä vuorovaikutuksissaan. Halujen kohdalla tilanne on myös sama. Toisista tulee kohtuullisia ja toisista taas hillittömiä, sen perusteella kuinka he käyttäytyvät vastaavissa tilanteissa. Aristoteles toteaa tämän vielä selvemmin, kun hän korostaa lapsen kasvatuksen merkitystä hyviin tai huonoihin tapoihin suurena tulevaisuuden ennustajana. (EN, 28, 1103b7–25.)

Hyveellistä toimintaa määritettäessä Aristoteles asettaa neljä ehtoa. Kun nämä neljä ehtoa toteutuvat ihmisen toiminnassa, voidaan puhua hyveellisestä toiminnasta. Ensiksi ihmisellä tulee olla tietoa kulloinkin kohteena olevasta teosta. Toinen määre liittyy valintaan. Teko tulee valita muiden tekojen joukosta. Kolmas ehto koskee teon sisältöä: mitä teko koskee? Neljäs ja viimeinen ehto liittyy lujaan ja muuttumattomaan luonteeseen. Hyveiden tietäminen ei vielä ole hyveellistä elämää, koska hyveiden omistamiseen pelkkä tieto vaikuttaa vähän tai ei ehkä ollenkaan, kun taas toiset tekijät eivät ole vähämerkityksisiä vaan koko asian ydin. Hyveet syntyvät siis teoista, mutta lisämääreeksi on mainittava toisto. Hyveet syntyvät toistetuista oikeudenmukaisten ja kohtuullisten tekojen tekemisestä. (EN, 31–32, 1105a28–1105b18.)

Useiden ihmisten virhe Aristoteleen mukaan on se, että vaikka ihmisillä olisi tietoa hyveellisestä elämästä, he eivät kuitenkaan toimi näin. Heidän valintansa on toiminnan sijasta pakeneminen esimerkiksi filosofisiin keskusteluihin, ja he kuvittelevat tulevansa hyviksi näin. Tämänkaltaisen toiminta ei kuitenkaan täytä hyveellisen elämän tunnusmerkkejä. Aristoteles vertaa heitä potilaisiin, jotka kuuntelevat tarkkaavaisesti lääkäreiden antamia ohjeita, mutta eivät noudata niitä. Johtopäätöksenä tästä on se, että edellä mainitun kaltainen ”parantaminen” ei vaikuta ruumiin tervehtymiseen eikä tällainen filosofointi sen enempää sielun terveyteen. (EN, 32, 1105b5–18.)

Hyve on valinta kahden äärimmäisyyden; liian paljon tai liian vähän väliltä. Se on keskiväli. Hyveet ilmenevät erilaisten tunteiden ja toimintojen yhteydessä, jossa liiallisuus tai puute on virhe. Keskiväli sen sijaan on kiitettyä.(EN, 33–34, 1106a13–1106b35)

Vaikka hyve onkin keskiväli, se on keskiväli kahden paheen välillä, mutta ei substantiaalisesti ja olemuksellisesti. Kun on kysymys parhaasta ja oikeasta, hyve on äärimmäisyys. (EN, 34–35, 1107a1–10.)

Jokaisen tunteen ja toiminnan yhteydessä ei ole keskiväliä, sillä jotkut niistä sisältävät viittauksen huonouteen. Tällaisia ovat esimerkiksi vahingonilo, häpeämättömyys, kateus ja teoista aviorikos, varkaus ja murha. Kaikkia edellä mainittuja tunteita tai toimintoja pidetään jo sinänsä huonoina, ei siis niiden liiallisuuden tai puutteen vuoksi. Niiden kohdalla ei koskaan ole oikeaa menettelytapaa. Ne ovat aina vääriä. (EN, 35, 1107a9–15.)

Jotta ihminen kykenisi löytämään hyveellisen elämän eli osumaan keskiväliin kahden liiallisuuden puristuksessa, hänen pitää kiinnittää huomiota siihen, kuinka hän itse ohjautuu erilaisiin huonoihin taipumuksiinsa. Pelkästään virheitä välttämällä hyveellinen keskiväli ei löydy. On myös uskallettava tehdä virheitä tai ottaa riskejä, sillä:” joskus tulee taipua liiallisuuden suuntaan ja joskus puutteen suuntaan, sillä niin helpoimmin osumme keskiväliin ja hyvään. (EN, 40, 1109b–27.)

3.1.6 Heikko- ja vahvaluonteisuus

Aristoteleen käsitykseen hyvästä elämästä liittyy oleellisesti ihmisen heikko- ja vahvaluonteisuus. Heikkoluonteisuuteen liitetään lisämääreeksi pehmeys ja veltostuneisuus sekä vahvaluonteisuuteen

kestävyys. Kumpaakaan näistä luonteenpiirteestä ei tule käsitellä hyveen tai paheen kanssa, mutta niitä ei pidä käsitellä myöskään eri sukuun kuuluvina asioina. (EN, 122, 1145a15–1145b5.)

Merkittävä ja mielenkiintoinen ero edellä mainittujen käsitteiden välillä on niiden suhde päämäärään: vahvaluonteinen ihminen pitää kiinni suunnitelmistaan ja toteuttaa päämääränsä. Heikkoluonteinen ihminen vastaavassa tilanteessa luovuttaa. Tämä johtuu siitä, että heikkoluonteinen sortuu tunteidensa armoille: hän ei kykene luonteensa vuoksi vastustamaan tunteidensa ohjausta, vaikka tietäisikin ne ei-järkiperaisiksi oman onnellisuutensa kannalta. Vahvaluonteisella ihmisellä tämä toimii päinvastoin: hän kykenee vastustamaan huonoja halujaan, ja seuraa järkeään. (EN, 123, 1145b5–20.)

Aristoteles esittää heikkoluonteisesta käyttäytymisestä tieteellisen selityksen luonnonfilosofian avulla. Hänen näkemyksensä mukaan päämäärään suuntautuvasta pyrkimyksestä ja olosuhteita koskevasta tiedosta seuraa välittömästi toiminta, jos mikään ei estä sitä. Edellä mainittu lause, ”jos mikään ei estä sitä”, tarkoittaa, että jos henkilö ei välittömästi toimi, välittömän toiminnan ehdot eivät olekaan enää aktuaalisia. Tämän argumentin kannalta merkittävää on ruumiillisten nautintojen ja toisaalta hyveellisen toiminnan välinen ”kamppailu herruudesta”. Heikkoluonteisella ihmisellä ruumiilliseen nautintoon sysäävä halu on voimakkaampi kuin hyveellinen toiminta. Näin ollen halu estää hyveellisen toiminnan ja tekee ihmisestä heikkoluonteisen. (EN, 1147a24–1147b24, 126–127.)

Käytännöllisen järjen ja heikkoluonteisuuden välillä on käänteinen riippuvuus. Ihminen ei voi olla sekä käytännöllisesti järkevä että heikkoluonteinen, koska kukaan ei voi olla käytännöllisesti järkevä vain siksi, että hänellä on tietoa, vaan siksi, että hän toimii sen mukaisesti. Ihminen voi kuitenkin olla älykäs ja samalla heikkoluonteinen. Hän toimii silloin vastoin parempaa tietoaan. Käytännöllinen järkevyys ja älykkyys ovat käsitteellisesti lähellä toisiaan. Ne ovat samanlaisia suhteessa päättelyyn, mutta eroavat toisistaan valinnassa. (EN, 1152a5–15.)

Vaikka heikkoluonteiset eivät pitäydy paremmassa tiedossaan, heidät voidaan valmentaa hyveellisiksi. Se ei ole helppoa, koska luonnetta on vaikea muuttaa, samoin tapaa koska se muistuttaa luonnetta. Mahdollista se kuitenkin on, kuten Euenos sanoo: ”Ystävä, sanon sen syntyvän pitkästä harjoituksesta ja siitä tulee lopulta ihmisen luonto.” (EN, 139, 1152a27–35.)

3.1.7 Summa summarum

Kun Aristoteleen näkemyksiä laskee yhteen, on tullut selväksi, että hyvän ihmisen päämäärä on onnellisuus, koska se on tavoitteista täydellisin ja sitä halutaan sen itsensä vuoksi. Onnellisuus on ennen kaikkea toimintaa, joka toteutuu käytännöllisessä elämässä. Onnellisuus saavutetaan puolestaan hyveen eli järjen käytön sekä käytännön toiminnan avulla, joista onnellisuus syntyy. (EN, 194–195, 1176a30–1176b25.)

Aristoteleen mukaan onnellisuus on eräänlaista mietiskelyä ja myös jumalat mietiskelevät. Vaikka ihminen ei voi tulla Jumalaksi, hänen tulee yrittää päästä osalliseksi Jumalan täydellisyydestä: ”Meidän on tehtävä itsemme kuolemattomiksi siinä määrin kuin se on mahdollista ja tehtävä kaikkemme elääksemme sen mukaan, mikä meissä on korkeinta.” Aristoteles uskoo siihen, että on parempi tavoitella jumalallisista oloilaa kuin tyytyä siihen, että kaikki päättyy huonosti, kuten muillakin kuolevaisilla. (EN, 197, 1177b25–1178a8.)

Hyväksi ihmiseksi tuleminen edellyttää toimintaa. Hyveiden kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että hyveiden tunteminen ei riitä, vaan on yritettävä saada hyve itselle ja toteuttaa sitä tai tulla jollain muulla tavalla hyväksi. Yksinomaan pelkkä opillinen sivistys ei riitä hyvän elämän lunastamiseen, kuten Theognis asian vahvistaa: ”Jos oppi yksin riittäisi tekemään ihmisistä hyviä, se olisi oikeutetusti ansainnut suuren paikan ja sitä pitäisi kunkin hankia itselleen” (EN, 200–201, 1179b1–6).

Aristoteleen näkemyksen mukaan onnellisuuteen on vain yksi, tosin hieman mäkinen tie – harjoittelu. Hänen mukaansa vallitsee kolmenlaisia mielipiteitä siitä, miten onnellisuus voidaan saavuttaa: 1) tulla hyväksi luonnostaan, 2) harjoittelemalla ja 3) opettamalla. Luonnostaan onnelliseksi tuleminen ei riipu meistä. Se on kylläkin teoreettisesti mahdollista joillekin, mutta ihmisten suurta enemmistöä se ei mitään ilmeisimmin koske. Myöskään opetuksella ja argumentoinnilla ei ole vaikutusta, ellei kuulija ole kasvanut – ellei häntä ole valmennettu kääntämään oppiansa käytäntöön. Tämä siksi, että tunteiden ohjaama ihminen ei kuuntele tai käsitä argumenttia hyvästä asiasta. Aristoteleen mukaan tunteet eivät näytä mukautuvan argumentteihin, vaan ainoastaan pakkoon. Tällä Aristoteles viittaa ulkopuoliseen (henkilön itsensä nähden) valmennukseen tai ainakin sen relevanttiin mahdollisuuteen, jonka avulla on mahdollista suunnata

toimintaa oikeaan ja hyveelliseen suuntaan. Tämä tapahtuu muokkaamalla henkilön luonnetta siten, että se on altis hyveille ja vihaa häpeää. (EN, 201, 1179b20–30.)

Elämä hyvän elämän lakien mukaisesti ei ole helppoa, koska siihen tulisi ohjautua jo lapsena. Kun hyveelliseen elämään saa kasvatuksen lapsesta lähtien, siitä tulee osa ihmisen luonnetta. Ja kun asioihin on tottunut, ne eivät tunnu enää pahoilta. Hyveellistä elämää tulee jatkaa luonnollisesti myös aikuisena. (EN, 201, 1179b31–1180a2.)

Aristoteles päättää *Nikomakhoksen etiikan* päätelmiin, joissa hahmotetaan hyvän elämän (politiikan tieteen) asiantuntijaa. Yhtäältä tällaisen henkilön tulee huolehtia yksilöiden valmennuksesta nimenomaan yksilöstä ja heidän erityispiirteistään käsin. Toisaalta paras onnistuminen tässä työssä tapahtuu yleisen tosiasioiden kautta, koska tiede määrittää juuri yleisyyttä. Tämä siksi, että jonkin alan asiantuntijaksi tullaan yleisen tietämyksen kautta ja tietäen siitä mahdollisimman paljon. (EN, 203, 1180b13–23.)

Aristoteles antaa kokemukselle suuren painoarvon asiantuntijaksi kasvamisessa. Sitä tarvitaan asioiden ymmärtämiseksi, ei vain asioiden käsitteelliseksi toteamiseksi. Vaikka kokemuksen merkitys on yksittäisessä katsannossa suuri, tärkeintä on sekä käytännön elämän että teoreettisen tiedon yhdistäminen. Kokemus ja ajattelu yhdistettyinä tuovat parhaan lopputuloksen kussakin tilanteessa. Vaikka henkilö pystyisi käsittelemään esimerkiksi jonkin tieteenalan laajoja teoksia tai jopa kokoelmia ilman kokemusta vastaavista asioista. Hän ei pysty arvioimaan niitä oikein, ellei kyseessä ole luonnonlahjakkuus. Arvostelukyky, joka on hyvän elämän itu, on mahdollista niille henkilöille, jotka ovat keränneet käytännön kokemusta kyseisistä asioista. Kuten Aristoteles sen sanasta sanaan toteaa: ”Lääkäriksikään ei kukaan näytä tulevan lukemalla käsikirjoja”. (EN, 203–204, 1181a10–1181b12.)

3.2 Positiivisuuden psykologia

Positiivisuuden psykologia on akateemisen psykologian nuori tutkimuskoulukunta, joka on harjoittanut toimintaansa systemaattisesti noin kymmenen vuotta (ks. Seligman, 2003). Positiivisuuden psykologian tutkimuksen alaisia kohteita, kuten toivoa ja optimismia on toki tutkittu jo pidempään, mutta viimeiset kymmenen vuotta se on ollut erityisen kohdennettua. Positiivisuuden psykologian isäksi ja pioneeriksi voitaneen nimittää Pennsylvanian yliopiston

psykologian professoria Martin Seligmania. (2002 ja ks. 2003). Pennsylvanian yliopistossa on erillinen positiivisuuden psykologian tutkimuskeskus, jota Seligman johtaa. Positiivisuuden psykologia keskittyy tutkimaan yksilöiden ja yhteisöjen kykyä tehdä mahdolliseksi menestyvä ja kukoistava elämä. Tämä tutkimuksellinen kenttä perustuu uskomukselle, että ihmiset tahtovat elää tarkoituksellista ja täyttymyksellistä elämää, kehittää sitä mikä on heille parasta ja kohentaa heidän kokemuksiaan rakkaudesta, työstä ja leikistä. (Positiivisuuden psykologian tutkimuskeskuksen verkkosivut.)

Positiivisuuden psykologialla on kolme keskeistä peruspilaria. Ne muodostuvat positiivisista tunteista, yksilön positiivisista piirteistä ja positiivisista instituutioista. Positiivisia tunteiden ymmärtämiseen liittyy tyytyväisyys menneisyyteen, onnellisuus nykyhetkestä ja toivo tulevaisuudesta. Yksilön positiivisia piirteitä ymmärtämällä voidaan selvittää ihmisen kapasiteettia työhön, luovuuteen ja viisauteen. Positiivisten instituutioiden ymmärtäminen liittyy vahvuuksiin, jotka rohkaisevat rakentamaan parempia yhteisöjä, kuten työetiikan kehittamisestä, johtajuudesta ja sietokyvystä. (Positiivisuuden psykologian tutkimuskeskuksen verkkosivut.)

3.2.1 Tavoitteiden merkitys elämälle

Robert Emmonsin mukaan tavoitteiden asettaminen ja niiden eteen ponnisteleminen nähdään positiivisuuden psykologiassa merkitykselliseksi toiminnaksi ihmisen onnellisuuden kannalta. 1980-luvun puolivälistä lähtien on tehty huomattava edistymisen ymmärryksessä, miten tavoitteet edistävät ihmisen pitkän aikavälin hyvinvointia. Tavoitteet on havaittu avaintekijäksi integroivana ja analyttisenä yksikkönä ihmisen motivaatiota selvittävässä tutkimuksissa. Tärkein asia on ollut ymmärtää, miten henkilökohtaiset tavoitteet liittyvät pitkän aikavälin onnellisuuteen ja tyytyväisyyteen elämää kohtaan ja kuinka perustavanlaatuisesti tätä tietoa käytetään tiellä, ihmisen hyvinvoinnin tehostamiseksi. (Emmons, 2003, 105–106.)

Robert Emmonsin mukaan tavoitteiden saavuttaminen on tärkeä mittapuu hyvinvoinnin kokemiselle. Kun ihmisiltä kysytään, mikä tekee heidät onnelliseksi ja täyttymykselliseksi, he aloittavat keskustelun kertomalla tavoitteistaan toiveistaan ja unelmistaan. Useimmille ihmisille ensisijainen tavoite on elää Aristoteleen oppien mukaan eli he pitävät onnellisuutta elämänsä tärkeimpänä päämääränä. Ihmiset viettävät merkittäviä aikoja elämästään pohtimalla, päättämällä ja tavoittelemalla heille henkilökohtaisesti tärkeitä ja merkityksellisiä asioita. Ilman tavoitteita

elämästä puuttuu järjestelmä ja tarkoitus. Koska elämän laatu määrittyy mielen tyytyväisyyteen, tavoitteisiin pyrkiminen pitäisi olla positiivisuuden psykologia-tieteen johtoajatuksena. (Emmons, 2003, 106.)

Robert Emmonsin mukaan jotkut tutkijat ovat kiistelleet siitä, että tarkoituksen rakenteella ei heidän mielestään ole tarkoitusta persoonan tavoitteiden ulkopuolella. Heidän näkökulmasta tavoitteet ovat signaaleja, jotka orientoivat henkilöä niiden asioiden pariin, mitä hän pitää tärkeinä ja merkityksellisinä. Useat tavoitteet ovat mitättömiä ja pinnallisia, ja kuitenkin tarpeellisia ihmisen päivittäisille toiminnoille. Psykologit ovat alkaneet lämmitä henkilökohtaisen tarkoituksen käsitteelle (ks. Wong & Fry, 1998) ja vähitellen tunnustaneet, että huolimatta käsitteen jokseenkin rajattomasta ja epämääräisestä luonteesta, aihepiiriä voidaan tutkia vakavasti ja hedelmällisesti. (Emmons, 2003, 107.)

Tieteellinen ja kliininen relevanssi henkilökohtaisen tarkoituksen rakenteesta on todistettu kirjallisuudessa, jossa merkityksellisyyden mittarit ennustavat positiivisesti latautunutta toimintaa (ks. French & Joseph, 1999; Robak & Griffin, 2000), kun taas tarkoituksettomuuden mittarit säännöllisesti yhdistyvät ahdinkoon ja poikkeamaan (ks. Baumaister, 1991; Keys, 1998; Seeman, 1991). Empiiriset tutkimukset ovat osoittaneet, että vahva tunne tarkoituksesta yhdistyy elämän tyytyväisyyteen ja onnellisuuteen sekä tarkoituksen puuttuminen on masennuksen ja syrjäytymisen ennuste (Emmons, 2003, 107–108).

3.2.2 Hyveet ja tavoitteisiin pyrkiminen

Pelkkä tavoitteiden asettaminen ja niiden saavuttaminen eivät vielä kerro koko totuutta ihmisen elämän merkityksellisyydestä. Kun positiivisuutta tarkastellaan tavoitteiden suunnasta, huomio täytyy suunnata tavoitteiden taustalla vaikuttaviin hyveisiin. Hyveet ovat oleellinen osa henkilön positiivisuutta, joka erottaa menestyksekkään ja menestymättömän tavoitteisiin pyrkijän. (ks. Emmons, 2003, 120–121.)

Hyveet saavutetaan ylivertaisilla luonteenpiirteillä. Niillä on myötävaikutus henkilön eheyteen. Emmons nostaa esille kolme hyvettä, jotka ovat merkityksellisiä tavoitteiden saavuttamisen kannalta. Nuo hyveet ovat harkitsevuus, kärsivällisyys ja sisukkuus. Jokainen edellä mainituista hyveistä heijastaa kykyä, joka voi aktivoida henkilön tavoitesuuntautuneeseen toimintaan.

Mainittuihin hyveisiin sisältyy myös itsesäätely, johon puolestaan sisältyy oikeiden tavoitteiden asettaminen ja järkähtämättömänä pysyminen, kun ihminen kohtaa taka-iskuja ja epäonnistumisia. (ks. Emmons, 2003, 121.)

3.2.3 Positiiviset illuusiot

Professori Shelley E. Taylor (ks. 1989) Californian yliopistosta Los Angelesista (UCLA) on kirjoittanut kirjan nimeltään *Positiiviset illuusiot (Positive Illusions)*. Hänen tutkimuksestaan käy ilmi, että suuri joukko ihmisistä, erityisesti terveistä ihmisistä näkevät itsensä optimistisessa valossa. Ihmisen ajattelutapaan sisältyy vankka positiivinen harha. Mieleemme on suunniteltu ajattelemaan mieluummin positiivisesti kuin realistisesti tai negatiivisesti. Taylor ja muut tutkijat ovat osoittaneet kolme päällimmäistä ajattelutapaa, joilla ihmiset näkevät itsensä enemmän positiivisessa valossa kuin voidaan taata tosiasioiden pohjalta. He näkevät menneisyyden käyttäytymisensä, henkilökohtaiset ominaisuutensa ja itsensä, siten että henkilö näkee itsensä edistyneessä valossa. Toisin sanoen ihmiset kokevat edistymisen harhan. (Carr, 2004, 77.)

Toiseksi ihmisillä on epärealistinen taju henkilökohtaisesta säätelystä sekä liioiteltu ja perusteeton uskomus, että he voivat viedä asiat parempaan kuin huonompaan suuntaan. Samanaikaisesti he tuntevat, että he eivät ole vastuussa huonoista asioista, joita heille tapahtuu. Kolmas seikka on perusteeton taju optimismista, että tulevaisuus on ruusuisempi kuin tosiasiat antavat ymmärtää. Ihmiset uskovat, että tulevaisuudella on heille varattuna enemmän mahdollisuuksia hyvien asioiden tapahtumiseen kuin vastoinkäymisiä, stressiä ja kaaosta. Suurin osa ihmisistä ei ole tietoisia näistä edellä kuvatuista positiivisista illuusioista, pääosin siksi koska illuusiot työskentelevät niin hyvin ettemme ole tietoisia niiden positiivisesta luonnosta. Ihmiset kieltävät sitoutuneensa positiivisiin illuusioihin. (Carr, 2004, 78.)

Positiivisia illuusioita tulisi kehittää jo lapsuudessa edistämällä sellaista kasvatustyyliä, jossa vanhemmat antavat tietoa lapsilleen rohkaisten heitä tekemään valintoja sisäisesti lämpimän suhteen kontekstissa selvillä käyttäytymisrajoitteilla. Autoritaarinen vanhemmuus tai vanhemmuus, joka on hyvin kylmä, ei johda positiivisten illusioiden kehittymiseen. (Carr, 2004, 80.)

Ihmiset, jotka näkevät itsensä positiivisessa valossa, ovat myös enemmän suosittuja muiden ihmisten keskuudessa. Tämä pitää paikkansa ihmisen koko elämänkaaren ajan esikoulusta

vanhuuteen saakka (ks. Mruk, 1999). Ihmiset, jotka näkevät itsessään positiivisia piirteitä, kuten optimismia tulevaisuudestaan ja uskovat, että he kykenevät kontrolloimaan tärkeimpiä tapahtumia elämässään, työskentelevät kovempaa ja pidempään, koska he odottavat positiivisia tuloksiaan työstään. Kun he kohtaavat vastoinkäymisiä, heillä on käytössään erilaisia ratkaisumalleja, kunnes he jälleen onnistuvat pyrkimyksissään. Näin tapahtuu siksi, että uskovat siihen mitä tahtovat. (Carr, 2004, 80.)

Monet aikuiset uskovat, että maailma on hallittavissa. Uskomme, että kovalla työllä, huolellisella suunnittelulla ja oikeilla työkaluilla, teknologialla ja tieteellä on vain vähän mitä ei voitaisi ehkäistä. (Carr, 2004, 81.)

3.2.4 Optimismi

Positiivisuuden psykologiassa on kaksi päälinjaa lähestyttäessä optimismin käsitettä. Ne perustuvat erilaisiin tapoihin käsitteellistää optimismiä. Ensimmäinen tapa keskittää yleiset optimismin odotukset avoimeen persoonallisuuteen (ks. Scheier ja Carver, 1985). Toinen tapa taas käsitteellistää optimismin selittävään tyyliin (ks. Seligman, 1998). Näiden tapojen välillä tutkijat ovat tehneet eron optimismia tutkittaessa (Carr, 2004, 82).

Niin sanottu dispositonaalinen optimismi eli persoonan avoimuuteen perustuva optimismityyli on universaali oletus, että tulevaisuudessa tapahtuu enemmän hyviä asioita kuin huonoja. Dispositonaalinen optimismi yhdistetään hyvään terveyteen ja positiivisiin reaktioihin. Dispositonaalisen optimismin vaikutus toimii välittäjänä esimerkiksi lääketieteellisistä operaatioista toipumiseen tehoikkailta coping-strategioilla, kuten tapahtuman uudelleenmäärittelyillä. (Carr, 2004, 82–83.)

Martin Seligman (ks. 1998) kollegoineen on käsitteellistänyt optimismin selittävään tyyliin enemmän kuin avoimeen persoonallisuuden piirteeseen. Seligmanin mukaan optimistiset ihmiset selittävät negatiiviset tapahtumat tai kokemukset ulkoisilla tekijöillä, jotka hallitsivat olosuhteita. Vertailun vuoksi pessimistit laittavat epäonnistumisen syyksi sisäiset tekijät, kuten henkilökohtaisen epäonnistumisen. Tenttitilanne on hyvä esimerkki Seligmanin kehittelemästä optimismista. Optimistit syyttävät huonosta menestyksestä helpommin vääranäntyyppisiä kysymyksiä

tai huonoa ilmapiiriä, joka häiritsi keskittymistä. Pessimistit sen sijaan kertovat, että he eivät ole hyviä akateemisessa maailmassa tai että he ovat tyhmiä. (Carr, 2004, 83.)

Optimismien kehittäminen määrittyy vanhempien mielenterveyteen, millaisen roolimallin vanhemmat tarjoavat ja millä asteella vanhemmat rohkaisevat ja palkitsevat optimismista (ks. Seligman, 1998; Gillham, 2000). Optimistit tulevat sellaisista perheistä, joissa vanhemmat ymmärtävät omat epäonnistumisensa ja määrittävät ne enemmän ulkoisiin kuin sisäisiin tekijöihin (Carr, 2004, 83).

Aikuisuudessa optimismi yhdistetään parempiin akateemisiin saavutuksiin, urheilusuorituksiin, ammatilliseen tarkkuuteen ja perhe-elämään (ks. Seligman, 1998; Gillham, 2000). Optimismilla on tärkeä rooli, siinä millä tavalla ihmiset käsittelevät kuolemantapauksia ja menetyksiä. Susan Nolen-Hoeksma (ks. 2000) havaitsi, että kuolemantapauksen kohdanneet optimistit pitivät huolta coping-strategioiden käyttämisestä uudelleenarvioimalla menetystä positiivisin käsittein, ratkaisemalla ongelmaa sosiaalisen tuen avulla sekä viemällä huomionsa harrastuksiin ja tehtäviin. Pessimistit käyttävät coping-strategioita kieltämiseen tai liialliseen alkoholin juomiseen. Optimistit rakensivat menetyksestä ”hotellihuoneen aamuherätyksen” priorisoidakseen uudelleen elämänsä. (Carr, 2004, 85.)

3.2.5 Toivo

Professori Rick Snyder (2000) mukaan toivo on kyky luoda polkuja haluttuihin tavoitteisiin sekä motivaatiota kulkea näitä polkuja. Toivo on näiden kahden komponentin summa. Snyderin (1994) mukaan toivo ei ole geneettistä, vaan se on täysin opittu ajattelutapa. Staatsin (1989, 367) mukaan toivo on haaveiden ja odotusten välistä vuorovaikutusta. Erik Eriksonin (1964, 118) mukaan toivo on kestävä uskomus hartaiden toiveiden toteutumisesta. Snyderin polkuajattelu on näyttänyt yhdistävän vaihtoehtoisten reittien valinnan, kun alkuperäiset suunnelmat ovat tukossa (ks. mm. Snyder, Harris, 1991). Positiivisella itselleen puhumisella on mahdollista löytää vaihtoehtoinen reitti tavoitteeseensa (ks. Snyder ym., 1998). Toiveikkailla ihmisillä on yleensä innokas tunnetila, joka johtuu heidän menestyksekkäästä tavoitteiden saavuttamisen historiasta. Ei-toiveikkailla ihmisillä on sellainen tilanne, että heillä on epätasaisia tunteita, jotka johtuvat heidän historiastaan epäonnistuneina tavoitteiden metsästäjinä. (Snyder & Shane, 2007, 189.)

3.2.6 Positiivisuuden psykologia kulttuurisessa kontekstissa

Läntisen ja itäisen maailman kulttuurierot asettavat myös positiivisuuden psykologialle erilaisia tulkintakehyksiä. Merkittävimmät erot muodostuvat, kun tarkastellaan näitä kulttuuriperinteitä arvojärjestelmien, aikasuhteen ja ajatteluprosessien avulla. (Snyder & Shane, 2007, 42–43.)

Läntisen kulttuurin arvojärjestelmät hahmottuvat yksilön näkökulmasta, kun taas idässä painopiste on yhteisön katsantokannassa. Läntisessä maailmassa yksilöä pidetään tärkeysjärjestyksessä yhteisön yläpuolella. Kilpailua ja henkilökohtaista saavuttamista korostetaan näissä kulttuureissa. Idän kulttuureissa yhteisö arvotetaan yksilön yläpuolelle ja yhteistyötä korostetaan (ks. Craig & Baucum, 2002). Länsimaisessa kulttuurissa arvostetaan hyvin korkealle henkilökohtaisen vapauden ja autonomian ideoita: ajatustapa ”henkilö seisoo omilla jaloillaan” nähdään vahvuutena tässä katsantokannassa. Idän kulttuureissa vastaavanlaista jämäkkyyttä jonkun puolesta ei nähdä vahvuutena. Idässä yhteiskunta kasvattaa keskinäiseen riippuvuuteen yhteiskunnasta. Idässä pyritään pysymään ristiriitojen ulkopuolella ja kulkemaan elämän virran mukana. (Snyder & Shane, 2007, 43.)

Suhde aikaan näyttäytyy myös erottavana tekijänä lännen ja idän kulttuurien välillä. Kun länsimaissa, kuten Yhdysvalloissa suuntaudutaan tulevaisuuteen, idän kulttuuri keskittyy menneisyydestä oppimiseen. Toivo ja optimismi heijastavat tulevaisuuteen suuntautunutta ajattelua. Idän kulttuureissa sitä vastoin kunnioitetaan mennyttä aikaa ja pyritään saamaan siitä apua sekä neuvoja nykyhetkeen. (Snyder & Shane, 2007, 44.)

Ajattelun eroista edellä mainittujen kulttuurien välillä kertoo hyvin esimerkki professori Richard Nisbettin (ks. 2003) Michigan yliopistosta ja hänen tarinansa kiinalaisesta opiskelijasta, joka työskenteli hänen kanssaan. Kiinalainen opiskelija määritteli lännen ja idän kulttuurien eroiksi sen, että länsimaissa maailman ajatellaan olevan viiva ja idässä puolestaan ympyrä. Länsimainen ihminen, jonka tavoite on onnellisuus, piirtää suoran viivan tavoitteeseensa ja tutkii tarkasti esteet tavoitteen tiellä ja löytää mahdollisen ratkaisun niiden ympäriltä. Hänen tavoitteensa on saavuttaa tämä ulkoinen onnellisuus. Idän kulttuurien ihmiset puolestaan etsivät tasapainoa tavoitteisiinsa, koska koko ajan on joka tapauksessa mahdollisuus, että asiat voivat olla myös huonommin. Nämä kaksi suhtautumistapaa luovat hyvin erilaisia tapoja saavuttaa hyvä elämä (Snyder & Shane, 2007, 45–46).

Lännen ja idän filosofioita yhdistää kaksi käsitettä: myötätunto ja tasapaino. Myötätunnosta ovat puhuneet niin Aristoteles kuin konfutselaisuuden tai taolaisuuden uskonnot. Uusimmissa positiivisuuden psykologian tutkimuksissa fyysikko Eric Cassell (ks. 2002) esittää kolme vaatimusta myötätunnolle:

1. Vastaanottajan vaikeuksien täytyy olla vakavia.
2. Vastaanottajan vaikeudet eivät voi olla itse aiheutettuja.
3. Meidän avun tarjoajien täytyy voida samaistua vastaanottajan kärsimyksiin.

Cassell kuvaa myötätuntoa Snyderin ja Shanen mukaan yksipuoleisena (Cassell, 2002, 435) tunteena, joka johdetaan yksilön ulkopuolelta (Snyder & Shane, 2007, 47).

Myötätunto on luonnollista enemmän kollektiivisen (itä) kulttuurin edustajalle kuin yksilökeskeisen (länsi) kulttuurin ihmiselle. Tutkijat ovat päätyneet edellä mainitun näkökulman johdosta argumenttiin, että yhteisökeskeinen kulttuuri saattaa synnyttää myötätunnon tajun kulttuurinsa jäsentensä käyttäytymiseen (ks. Batson, 1991; Ahmad, Lishner, & Tsang, 2002).

Peterson ja Seligman (ks. 2004) mukaan sekä lännen että idän kulttuuritraditioissa pidetään yllä kykyä tuntea toiset ihmiset osaksi hyvän elämän tavoittelua. Länsimaisessa historiassa kreikkalaisten sanotaan omistaneen näkökulman, jonka mukaan onnellisuus on kyky harjoittaa voimaa erinomaisuuden tavoittelussa pakotteista vapaassa elämässä (ks. Nisbett, 2003, 2–3).

Edellä esitettyyn onnellisuuden ajatukseen on selvä ero idän kulttuurissa. Esimerkiksi konfutselaisuudessa palveleminen on ensisijaisin hyve. Idän filosofiassa onnellisuus kuvataan tyytyväisyytenä tavalliseen maalaiselämään. Onnellisuuden saavuttamisessa on keskeistä tasapaino sosiaalisessa verkostossa. (ks. Nisbett, 2003, 5–6.)

3.3 Asiantuntijuus sosiologisena ilmiönä

Ilkka Pirttilä (2002, 12) löytää sosiologiselle asiantuntijuustutkimukselle kahdeksan erilaista tulkintaa siitä, mitä asiantuntijat tekevät ja mitä asiantuntijuus tarkoittaa yhteiskunnallisena ilmiönä. Ensimmäinen tulkintalinja on perinteinen, ja perustuu sosiologian klassikoiden Emile Durkheimin ja Max Weberin aikakausina kehittyneeseen professioiden sosiologiaan. Siinä korostetaan

asiantuntijuutta suhteellisen selväpiirteisenä ja kiteytettynä ilmiönä. Kyseisessä tutkimusorientaatiossa avainkäsitteenä on professio, joka tarkoittaa yhteiskunnallisesti vakiintunutta ja sulkeutunutta asiantuntijakuntaa, joilla on omat toimintareviirit. Tyypillisiä tutkimuskohteita tuolloin olivat lääkärin ja juristin professiot. 1990-luvulla asiantuntijuuden sosiologia alkoi painottua uudensuuntaisiin asiantuntijakonstruktioihin, kuten avoimeen asiantuntijuuteen ja reflektiiviseen asiantuntijuuteen sekä toisen asteen asiantuntijuuteen ja uusiin ekspertteihin.

Professioiden sosiologia on tutkimusperinteistä kaikkein traditionaalisin. Tämän tutkimushaaran klassikot, kuten Hughes ja Parsons näkivät asiantuntijuuden ennen kaikkea institutionalisoituna asiantuntijaryhminä, jotka edustivat yleispätevyyttä ja puolueettomuutta, ja ratkoivat tällä tavoin keskeisiä yhteiskunnallisia epäkohtia ja edistivät yhteistä hyvää (ks. Brante 1988, Konttinen 1989 ja Macdonald 1995). Asiantuntijat toteuttivat modernissa yhteiskunnassa välttämätöntä tehtävää eli toimivat yhteiskunnan funktionaalisenä osana. Asiantuntijakunta eli professiot olivat osa yhteiskunnallista modernisoitumista. (Pirttilä, 2002, 12–13.)

Toinen tutkimussuuntaus professioiden sosiologian tutkimuksessa oli uusweberiläinen koulukunta. Se kiinnitti huomiota niin ikään professioihin. Koulukunnan kantavana ajatuksena oli Max Weberin teoria yhteiskunnallisista ryhmistä, jotka statusryhminä kilpailivat arvostuksesta ja vaikutusvallasta. Asiantuntemus konstruoidaan professioiden välisessä kilpailussa. Asiantuntijat käyvät kollektiivisina ja kollegiaalisina ryhminä jatkuvaa asemakilpailua. (Pirttilä, 2002, 13.)

Kolmannessa asiantuntijuuden perinteessä eli interaktionistisessa asiantuntijuustutkimuksessa on sekä perinteinen että moderni suuntaus. Perinteinen suuntaus käsitti asiantuntemuksen uusweberiläiseen tapaan valtakamppailuksi (ks. Konttinen 1989, 83–88). Selvin ero uusweberiläisiin verrattuna oli, että tutkimus asemoitiin mikrotasolta käsin. Tutkimuskohteena oli yksittäisten asiantuntijoiden ja asiakkaiden kanssa tapahtuva vuorovaikutus. Valtataistelun osalta sen painopiste oli siinä, että se suuntautui myös asiakkaisiin. Eri asiantuntijat pyrkivät määrittämään asiakkaan ongelman sellaiseksi, että se on ratkaistavissa vain tämän kyseisen asiantuntijan avulla. Tällä tavoin pyrittiin tekemään tyhjiksi muiden asiantuntijoiden sekä asiakkaan oma apu. (Pirttilä, 2002, 13.)

Naistutkimus on sosiologisen asiantuntijuustutkimusperinteiden neljäs haara. Se suuntasi katseensa myös asiantuntemukseen ja asiantuntijoihin. Tutkijoiden kiinnostuksen kohteena tässä perinteessä on, kuinka sukupuolikysymys läpäisee erilaiset asiantuntijakunnat. Naisnäkökulmasta on eritelty

miessukupuolen dominaatioita eri professioissa ja professionaalisissa järjestelmissä sekä toisaalta myös professioiden naisvaltaistumista. Tutkimuksen kohteena on ollut myös naisten professionaalisia projekteja eli professionalisaatioita. Tässä tutkimussuuntauksessa on nostettu esiin maskuliinisten ja feminiinisten ominaisuuksien liittymisestä eri professioihin ja erilaiseen professionaaliseen työhön. Kaikki neljä ensin lueteltua tutkimussuuntausta painottavat eroistaan huolimatta, että asiantuntemus ja asiantuntijatieto rakentuvat yhteiskunnassa vakiintuneiden asiantuntijakuntien varaan. (Pirttilä, 2002, 14.)

Viides tutkimusperinne on moderni interaktionistinen asiantuntemuksen sosiologia. Se jäsentää tutkittavan ilmiön metodologisten silmälasien avulla. Kyseisellä suuntauksella on käytössään ainakin kolme metodologista orientaatiota: diskurssianalyysi, retoriikka-analyysi ja etnometodologia. Diskurssianalyysiin keskittyneet tutkijat mieltävät asiantuntijuuden sosiaalisen konstruoinnin tuotteeksi. Retoriikka-analyttikot korostavat asiantuntijuutta kielellisenä toimintana. Etnometodologisesti suuntautuneet tutkijat eivät rajoitu ainoastaan asiantuntijakielen tutkimiseen, vaan he kuvaavat erilaisia sosiaalisia tilanteita. He etsivät sosiaalisen käyttäytymisen muotoja, jotka tekevät asiantuntijuuden mahdolliseksi. Etnometodologit käsittelevät asiantuntijoita muusta kansasta poikkeavana ryhmänä, joilla on oma sosiaalinen todellisuutensa. (Pirttilä, 2002, 14–15.)

Kuudes tutkimussuuntaus lähestyy asiantuntijuutta työ- ja organisaatiososiologisista näkökulmista. Organisaatiososiologiiden erityisenä kiinnostuksen kohteena on asiantuntijaorganisaation sisäinen maailma. Työsosiologit tutkivat asiantuntijoiden työtä. Sitä analysoidaan vaativana ja sosiaalisesti konstruoinnina henkisenä työnä. Tutkijat ovat kiinnostuneet muun muassa siitä, millaisia yhteisesti ymmärrettäviä menetelmiä ja yhteisesti jaettua asiantuntemusta käytetään eri asiantuntijaryhmien välillä. Seitsemäs tutkimussuuntaus pitää sisällään antropologien kiinnostuksen asiantuntijuutta kohtaan. He kiinnostuivat asiantuntijuudesta uuden yhteiskunnan ajattelu- ja tietoilmiöitä tutkimalla. Antropologeja kiinnostaa asiantuntemuksessa se, kuinka asiantuntijat jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa säilyttävät legitiimin eli hyväksytyt asemansa. Tutkimusten aiheita ovat muun muassa miten eri asiantuntijakäytännöissä tulkitaan nykyajan riskejä, epävarmuutta, tietoa ja tietämättömyyttä. (Pirttilä, 2002, 15.)

Kahdeksas tutkimussuuntaus on suurten sosiologisten aikalaisanalyttikkojen, kuten Baumanin, Castellsin, Beckin ja Giddensin, jotka sisällyttävät kertomuksiinsa sivujuonina tarinat modernista asiantuntemuksesta. Heille asiantuntemus voi olla esimerkiksi verkostoasiantuntemusta tai

riskiasiantuntemusta. Suurten kertomusten analyttikot katsovat, että yhteiskunta käy syvää rakennemuutosta, jota nykymoderni asiantuntemus on vahvasti tuottamassa. (Pirttilä, 2002, 15.)

Edellä mainitun kahdeksan tutkimussuuntauksen lisäksi useissa asiantuntijuustutkimuksissa käytetään eri suuntauksia yhtäaikaan esimerkiksi yhdysvaltalaisen professiotutkija Eliot Freidsonin voidaan katsoa edustavan yhtä hyvin uusweberiläistä tutkimussuuntausta kuin perinteistä interaktonistista tutkimussuuntausta (Pirttilä, 2002, 16).

Suomessa asiantuntijuuden tutkiminen durkheimilaisen perinteen hengessä sosiaalisena faktana jatkuu runsaana. Suomessa on ilmestynyt koko joukko tutkimuksia, joiden kohteena on ollut yksi erityinen asiantuntijakunta, kuten sosiaalityöntekijät (ks. Karvinen, 1996 ja Mutka, 1998). Osassa näistä tutkimuksista on ollut keskiössä tietyn asiantuntijakunnan professionaalistumisprosessi ja asema professionaalissa järjestelmässä (ks. Konttinen, 1991 ja Pirttilä ym., 1996). Erilaisia professionaalisia toimintatapoja ja -menetelmiä on myös tutkittu (ks. Viljanen, 1994, Lehto, 1991a ja Kaskinen, 1998). Muina aihekonteksteina ovat olleet muun muassa riskit ja ympäristöasiantuntijuus (Saaristo 2000) sekä asiantuntijuuden teoreettinen lähestyminen, professioteorioiden näkökulmasta (ks. Konttinen, 1991) tai uuden asiantuntemuksen näkökulmasta (Eräsaari 1993 ja Saaristo 2000).

3.3.1 Suljettu asiantuntijuus

Suljettu asiantuntijuus edustaa traditionaalista tulkintaa asiantuntijuudesta. Asiantuntijuuden on katsottu perinteisesti rakentuneen tieteen, professioammattien ja instituutioiden pohjalle. Useimmiten asiantuntijaksi määritellään pitkän tieteellisen pohjakoulutuksen hankkinut henkilö. Samalla asiantuntemus määrittyy tiedeperustaisesti: hän on jonkin tietyn alan asiantuntija. (Saaristo, 2000, 31.)

Esimerkiksi Göran Sundqvistin (1991) mukaan asiantuntijana voi pitää henkilöä, jolla on nimenomaan tieteeseen perustuvaa tietoa, jonka avulla on mahdollista tehdä ennusteita ja suosituksia poliittista käyttöä varten. Tutkimuskohteeni eli valmentajien asiantuntemus ei välttämättä ole peräisin yksinomaan tieteellisestä pohjakoulutuksesta. Useimmilla valmentajilla on toki taustalla tieteellinen pohjakoulutus: joko alempi tai ylempi korkeakoulututkinto. Merkittävä ero perinteisiin asiantuntija-ammatteihin, kuten tutkijoihin tai virkamiehiin, on käytännön elämässä

toimiminen. Tutkija tekee työtään teorian kentällä observoimalla, mittaamalla ja analysoimalla maailman eri ilmiöitä. Valmentaja kohtaa yleisönsä käytännön kentällä. Hänen työssään on kaksi keskeistä tehtävää. Yhtäältä hän pyrkii innostamaan kuulijansa yhdestä tai useammasta muutospyrkimyksestä. Toinen ja vähintään yhtä tärkeä valmentajan tehtävä on tarjota kuulijoille käytännön työkalut, joilla he itse saavuttavat suostuisan muutoksen. Kaikki lopulta tapahtuu käytännössä, kukaan meistä ei elä teoriassa. Tutkijan arkea ovat lukemattomat tunnit kirjastossa tai työhuoneessaan. Kaiken tuon ajan hän viettää käytännössä. Valmentajan arkinen areena muodostuu yleisöjen kohtaamisesta ja pyrkimyksestä saada heidät toimimaan oman elämänsä parhaaksi. Tutkijan kuva maailmasta on kuitenkin teoreettisempi kuin valmentajan siltä osin, että valmentaja pyrkii saamaan teoreettisen asiantuntijatietonsa yleisönsä käyttöön. Tutkija piirtää käytännön elämästä teoreettisen kuvan, ja pyrkii osoittamaan erilaisia asiointiloja.

Risto Eräsaari (2002, 30) määrittelee suljetun asiantuntijuuden ankaraksi tai ehdottomaksi strategiaksi, eetokseksi tai mentaliteetiksi, jossa asetetaan luja yhteys tietostrategioiden ja spesifien tietosuositusten välille. Asiantuntija nähdään suljetussa asiantuntijuudessa tieteelliseen rationaliteettiin pohjautuvan luotettavan instituution tai profession edustajana. Edellä mainitut käsitteet ovat suljettuja merkityksiä prosessoivia systeemejä, jotka elävät omassa universumissaan. Tämäntyyppinen asiantuntijuus pätee erityisosaamiseen perustuvissa konteksteissa, kuten lääketieteessä tai oikeustieteessä. Näillä ammattialoilla asiantuntijuus ei ole päättämisen tai tulkitsemisen, vaan itsestään esiintyvä mekanismi.

Suljetussa asiantuntijuudessa maallikon on vain seurattava asiantuntijoiden ilmentämää totuutta, pätevyyttä ja vakautta (tiede, professio ja instituutio). Suljettu asiantuntijuuskonteksti tarkoittaa esimerkiksi epäsensitiivisyyttä tai torjuntaa asioiden ja ongelmien ilmiö- ja havaintoperäistä todentamista kohtaan, jotta voitaisiin koota voimat juuri tieteelliselle tarkastelulle tunnusomaisten ”todellisten” ominaisuuksien tarkasteluun. Tämä voi toimia myös suljetun eksperttiin suhtautumistapana epävarmuuteen ja perusteettomuuteen (ks. Gauhet, 1997, 202). Vaikka todellisuus olisi muodostunut aikaisempaa monimutkaisemmaksi tai hankalammaksi, on sen arviointi kuljettava tieteen sisäisen teoriajärjestelmän uudelleenarvioinnin tai kyseenalaistamisen läpi. (Eräsaari, 2002, 30–31.)

Suljetussa asiantuntijuudessa asioiden kontrollointi on tärkeää. Suljetulle asiantuntijuudelle on toissijaista tapahtumien hetkellisyys tai konteksti (ks. Vähämäki, 2000, 121). Hallinnalla pyritään absorboimaan eli sulattamaan siihen itseensä tai vallataan sille itselleen ympärillä olevaa

epävarmuutta ja päättämättömyyttä. Edellä kuvattua toimintaa on helppo perustella sillä, että perustavanlaatuisesta asiantuntemattomuudesta huolimatta on tehtävä päätöksiä. Se johtuu olosuhteiden pakosta. Vaikeaselkoisuuden jäsentäminen tai ymmärtäminen on silloin jätettävä. (Eräsaari, 2002, 30–31.)

3.3.2 Avoin asiantuntijuus

Avoimella asiantuntijuudella tarkoitetaan asiantuntijuutta, jossa konteksti jätetään kommunikaation varaan. Tämän vuoksi ei ole useinkaan mahdollista kiinnittyä kovin vahvasti tieteensaisiin etukäteisjärjestelyihin tai finalisaatiomenettelyihin (ks. Amann, 1993, 39–42; Giegel, 1993, 111–113). Tämänkaltaisia tilanteita esiintyy usein esimerkiksi sosiaalityössä tai palvelusten järjestämisessä. Niissä on erittäin vaikea tehdä jyrkkää erottelua tieteensaisien ja ulkoisen sulauttamisen välillä. (Eräsaari, 2002, 31.)

Jos turvaututtaisiin jyrkkiin erotteluihin, se tarkoittaisi oman oksan sahaamista (ks. Giegel, 1993, 108). Tämä johtuu tällaisten tieteenalojen tai asiantuntija-alojen suuntautumisesta: sen sijaan että ne vetoaisivat etukäteisjärjestelyihin ne ikään kuin lähettävät signaalin, jolla ne ilmoittavat olevansa kykeneviä muovaamaan yhteiskunnallisia olosuhteita osallistumalla aktiivisesti niihin liittyviin asiantuntijaprosesseihin sulkematta pois vasta-asiantuntijuutta tai maallikkopespektiiviä. (Eräsaari, 2002, 31.)

Asiantuntijuuden orientaationa on asioihin puuttuminen. Se tarkoittaa jo lähtökohtaisesti sitä, että avoin asiantuntijuus joutuu kohtaamaan asiat ja ilmiöt. Se on täten riippuvainen toimintahorisontin satunnaisuuksista ja saa myös pelivaransa sekä mahdollisuutensa siitä. Avoimen asiantuntijuuden on tultava osaksi itse kohde- ja ongelmatilaa ja siten myös sitä koskevaa kommunikaatiota. Näin ollen ei ole tarpeellista objektoida kohdealueita, koska näin saatetaan tuhota sen olennaisia voimavaroja tai sisäistä dynamiikkaa. Painopiste on tieto-operaatioiden kommunikoinnissa. (Eräsaari, 2002, 32.)

Avoimen asiantuntijuuden institutionaalinen asetelma on usein haihtuva, katoava tai epävakainen, koska itselegitimointia edellyttävät sekundaarisen asiantuntijuuden muodot ovat perinteiseen asiantuntijuuden kolmijalkaan verrattuna tyhjän päällä (ks. Eder, 1998). Niitä eivät turvaa traditiot tai rutiinit. Turvana on usein regulaarinen idea, jonka avulla ei ole esitettävissä mitään lopullista

ratkaisua, vaan se on pelkästään asiantuntemuksen täsmentämistä ja kommunikaatiota suuntaava periaate. Traditio ja rutiini pitää luoda ja esitettävä sellaisella symbolisella tavalla, että ne tulevat myös muille tunnistettaviksi. Tässä mielessä avoin asiantuntijuus on tekemisissä vakavuuden ongelman kanssa. (Eräsaari, 2002, 32.)

Avoimella asiantuntijuudella on omalakinen suhtautumisensa yleisöön. Tiedeperustan sijasta se ottaa huomioon yleisön, joka jokaisen juridisen päätöksen ja tieteellisen esityksen varjona muokkaa voimakkaasti poliittisen järjestelmän ja sen muodostavien eri instituutioiden toimintaa (ks. Vähämäki, 2000, 121). Jotta avoimen asiantuntijan viesti tavoittaisi yleisön, ja siten että yleisö ottaisi ne vakavasti ja mahdollisimman nopeasti vastaan. Asiantuntija on kuka tahansa henkilö, joka voi osoittaa, että hänellä on erityisiä taitoja tai tietäntyyppistä tietoa (ks. Giddens, 1995, 119). Avointa asiantuntijaa luonnehtii tiedon ja toiminnan yhdistäminen: hänelle on merkitystä sellaisella tiedolla, joka laittaa hänessä jotain liikkeelle.

Arto Noron (2000, 235) mukaan asiantuntijuutta ei voida sellaisenaan siirtää ihmisten arkitodellisuuteen, koska ihmiset elävät arkitajunnan narratiossaan. Edellä mainittuun sisältyvä käytännön tieto (tacit knowledge) ja taito (skill) eivät ole tieteellistettävissä eli jäännöksettä käsiteltävissä. Tästä huolimatta asiantuntijuus voi vaikuttaa silti arkipäivän koodistoon ja muuttaa rakenteita, joiden avulla maailmaa tarkastellaan. Näin ollen on tarpeellista tehdä erottelu operationaalisten mallien ja arkipäivän kulttuuristen mallien välillä (ks. Eder, 1998). Toisaalta pitää havaita milloin maallikot tai vasta-asiantuntijat ”pelaavat” asiantuntijamekanismien tasolla ja milloin taas toimivat kotioloissaan. Kulttuurisen ja operationaalisen mallin vastakkaisuus tulee esille riskien yhteydessä, jolloin törmätään riskejä koskevan objektiivisen tiedon ja kulttuurisesti välittyneiden riskikokemusten vastakkaisuuteen. Tästä johtuen myös tiede, professiot ja instituutiot saavat uusia vaatimuksia. Kaksinkertaisen kommunikaation ongelmaa pitää pyrkiä ratkaisemaan yleisön ja instituutioiden suhteita hoitavan erityisen instanssin avulla, joka kykenee käsittelemään kommunikaatioita ja tieto-operaatioita yleisellä tasolla. Kyseinen erityinen instanssi on kommunikaation muodollisen säännösten hallitseva media, joka pystyy käsittelemään informaatiota riippumatta sen sisällöstä (ks. Vähämäki, 2000, 122). Yksi mahdollinen heijaste tästä on niin sanottujen spesialistiasiantuntijoiden tarpeen väheneminen ja sen siirtyminen yleistason asiantuntijoille eli generalistiasiantuntijoille. (Eräsaari, 2002, 33.)

Sosiologian klassikoihin lukeutuva Max Weber (1987, 22) oletti 1900-luvun alussa, että vain tiukasti erikoistumalla tieteellisen työn tekijä voi kerran elämässään todella omaksua täydellisen

tunteen siitä, että on saanut aikaan jotain todella kestäväää. Weberin mukaan asiantuntijan pätevyys määrittyy erikoistumisen avulla: mitä pienemmälle tutkimusalueelle asiantuntija keskittyy sitä pätevämpi hän on. Edellä esitetty näkemys asiantuntijasta tai asiantuntijuudesta pohjautuu voimakkaasti Weberin käsitykseen byrokratiasta, jossa jokaisella toimijalla on tarkoin määritelty tehtävänsä eikä eri tehtäviä tulisi sekoittaa keskenään. (Saaristo, 2000, 140.)

Byrokratian mukaiseen eli suljettuun asiantuntijuuteen kuuluu niin sanottu portinvartijailmiö, josta myös Zygmunt Bauman (1996) puhuu. Professionaaliset ammattiryhmät ovat halunneet myös itse sulkea ammattinsa ja valvoa sisäänpääsyä kentälleen. Tällä tavoin he ovat pyrkineet voimistamaan myös professionaalista asemaansa (Konttinen, 1989, 123–128).

Portinvartijuutta on harjoitettu esimerkiksi vaatimalla professiolle tiettyä pätevyyttä tai koulutusta. Professionitutkimuksessa on puhuttu sosiaalisesta sulkeumasta (social closure). Koska useat yksilöt ja ryhmät kilpailevat samoista rajatuista etuoikeuksista, osa kilpailijoista suljetaan jollain perusteella ulos. Käytännössä edellä esitetty tarkoittaa, että ammattiryhmät pyrkivät monopoliasemaan markkinoilla. (Saaristo, 2000, 140.)

Ulrich Beck (ks. 1994, 28–31; 1996, 164–168) on kehittänyt ajatuksen asiantuntijuuden pyöreän pöydän mallista. Beck hakee jonkinlaista uudentyypistä konsensus-rintamaa. Sen tärkeä ja välttämätön tehtävä olisi yksiselitteisen ja instrumentaalisen rationaalisuuden kitkeminen. Pyöreän pöydän mallin keskeinen idea liittyy osallisuuden laajentamiseen suhteessa päätöksentekoon ja asiantuntijuuteen.

Beck (ks. 1994, 28–31) kiteyttää pyöreän pöydän mallinsa viiteen pääkohtaan. Ensimmäisessä kohdassa Beck näkee, että on luovuttava käsityksestä, että asiantuntijat tietävät aina paremmin: asiantuntijamonopolit tulisi kyseenalaistaa. Toiseksi muodollisia asianosaisuussääntöjä olisi uudistettava ja hallintoa pitäisi epävirallistaa. Kyse ei saisi olla vain asiantuntijoiden perspektiivistä ja keskinäisestä harkinnasta, huomioon olisi otettava myös yhteiskunnallinen relevanssi. Kolmanneksi päätöksenteon rakenteita olisi avattava ja uudistettava. Kaikille asianosaisille pitäisi olla selvää, ettei päätöksiä ole etukäteen tehty, jolloin neuvottelujen tuloksena olisi vain myydä ja laittaa toimeen jo jossakin tehdyt päätökset. Neljänneksi Beck tahtoo, että eksperttien ja päättäjien väliset keskustelut tuodaan suljettujen ovien takaa esille julkisuuteen. Tämän jälkeen dialogi avataan mahdollisimman monelle. Viidennessä kohdassa sovitaan prosessin normeista: keskustelumuotojen, protokollien, väittelyiden, äänestysmuotojen ja hyväksymisten pitää olla

jollain tavoin sanktioituja, mutta siten että ”omatoiminen lainsäädäntö” (self-legislation) ja itsevelvoitteisuus (self-legislation) korostuvat. Vastakkainasettelun sijaan suljettu ja avoin asiantuntijuus voidaan nähdä toisiaan täydentävänä vastinparina. Avoimen asiantuntijuuden näkökulmasta tarkasteltuna olennaista olisi saada erilaiset tietovarannot täydentämään toisiaan (Saaristo, 2000, 147).

3.3.3 Hyve-eettinen asiantuntijuus

Asiantuntija ei voi irrottaa elämäänsä ja eettis-moraalisia velvotteitaan asiantuntijana toimiessaan. Hyve-etiikan avulla on mahdollista jäsentää kysymyksiä hyvästä asiantuntijasta, ammattilaisesta, ihmisestä ja hyvästä elämästä. Hyvyyden mahdottomuus ja ongelmallisuus johtuu Ojasen (ks., 1998 ja 1999) mukaan siitä, että yhdistämme helposti hyvän täydellisyyteen. Siitä ei kuitenkaan moraalifilosofiassa ole kyse. Hyvyyden voi nähdä realistisesti arkisena ja jokapäiväisenä asiana, jonka kieltäminen on yhtä absurdia kuin pahuuden kieltäminen. Ojasen mukaan hyvä otetaan haltuun puhumalla siitä. Ellei hyvästä puhuta, se mitätöityy. Vastuuta hyvästä ei saa paeta, väittämällä sitä vaikeasti määriteltäväksi tai väittää, että se tarkoittaa eri ihmisille eri asioita. Hyvän vastapoolina ei tarvitse olla vain paha. Se voi olla myös väärä tai huono. Aristoteleen hyve-etiikka on kuljettanut pohtimaan, mistä elementeistä hyveellisyys ammatillisessa toiminnassa osana yksilöllistä ja yhteisöllistä elämää koostuu. Hyve-etiikan avulla voi jäsentää hyveellisyyttä yksilöllisen ja yhteisöllisen hyvän samanaikaisuutena ja yhteenkietoutumisena. Toinen jäsenitys syntyy hyveiden moninaisuudesta, yhtäaikaaisuudesta ja tasapainoisuudesta. (Friman, 2004, 65.)

Mervi Friman luonnehtii hyve-eettistä asiantuntijuutta muutamilla erilaisilla lähestymistavoilla. Ensiksikin asiantuntijan reflektiivisyyteen hyve-etiikka liittyy kasvatuksen ja kasvun myötä syntyneen oman moraalisen järjestyksen, etiikan, vaatimuksen, jota asiantuntija noudattaa päätöksissään ja toimissaan. Hyve-eettinen asiantuntija punnitsee oman asemansa tarkoin. Asiantuntijan valta-asemaan liittyvät sekä oikeudet että velvollisuudet. Asiantuntijuuden oikeutus syntyy asiantuntijuuden ylläpitämisestä ja säilyttämisestä eri konteksteissa sekä muuttuvissa tilanteissa. Asiantuntijan toiminnalla on myös päämäärä eli telos, johon hän hyveitä harjoittamalla pyrkii. Hän ei työskentele sokeiden voimien alaisena. Keskeistä on tällöin kertoa, miksi ja kenelle hän työtään tekee ja mitä päämääriä toteuttaa. Hyveellisyys paljastaa yhteisöllisyyden kasvokkuudeksi, jolloin työn kohde hahmottuu aina suhteena inhimilliseen toiseuteen eikä pelkisty

vain sääntöjen mukaiseen tai hyödyn määrittämään lopputulokseen tähtäävään toimintaan. (Friman, 2004, 66.)

4. Aineistonanalyysi

4.1 Haastattelujen toteutus

Tutkimushaastattelut toteutettiin vuoden 2004 aikana. Esa Saarisen haastattelu toteutettiin tammikuussa 2004, Rauno Korven haastattelut tehtiin kevään 2004 aikana, Tony Dunderfeltin haastattelu laitettiin purkkiin saman vuoden kesäkuussa sekä Jari Sarasvuon haastattelu nauhoitettiin marraskuussa 2004.

Saarisen ja Dunderfeltin haastattelut kestivät noin puolitoista tuntia kumpikin. Rauno Korven haastattelu toteutettiin kolmessa osassa, koska hän halusi tutustua joihinkin tutkimuskysymyksiin etukäteen. Korven haastatteluiden yhteiskesto oli noin kaksi tuntia. Jari Sarasvuon kanssa oli suunniteltu alunperin, että haastatteluaika olisi puolitoista tuntia. Hän joutui kuitenkin yritysasiakastapaamisen vuoksi kiristämään aikataulua siten, että haastattelu vietiin läpi puolessa tunnissa.

Haastattelujen toteutusajat eivät menneet täysin suunnitelmien mukaan Korven ja Sarasvuon kohdalla. Korvella oli mahdollisuus miettiä ja valmistautua kysymyksiin muita haastateltavia pidemmän ajan. Toisaalta jälkikäteen on sanottava, että vastauksista muodostui tutkimuksen kannalta hedelmällisiä. Sarasvuon kohdalla aikataulusta muodostui tiukka, ja haastattelutilanne kärsi tästä jonkin verran. Kokonaisuutta arvioiden puolen tunnin mittaisesta keskustelusta muodostui kuitenkin tiedollisesti katsoen täysin riittävä kohtaamistilanne.

Haastattelumenetelmänä käytin teemahaastattelua eli puolistrukturoitua haastattelua, joka menetelmänä on lähellä syvähaastattelua. Teemahaastattelussa edetään tiettyjen keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 77.)

4.2 Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sisällönanalyysi voi olla metodi tai se voi olla myös väljä teoreettinen kehys, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. Tämä mahdollistaa sisällönanalyysin

monipuoliset käyttömahdollisuudet. Ylipäänsä useimmat laadullisen tutkimuksen nimellä kulkevat menetelmät perustuvat lähtökohtaisesti tavalla tai toisella sisällönanalyysiin, kun sisällönanalyysillä tarkoitetaan kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysia. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 93.) Kyngäksen ja Vanhasen (1999) mukaan sisällönanalyysi on menetelmä, jolla on mahdollista kerätä ja analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Dokumenteilla tarkoitetaan tässä yhteydessä esimerkiksi artikkeleita, päiväkirjoja, puheita tai keskusteluja. Ylipäätään kirjalliseen muotoon saatettu materiaali voi olla dokumentti. Sisällönanalyysin tavoitteena on kuvata tutkittavaa ilmiötä tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Toisaalta sisällönanalyysia on kritisoitu menetelmänä, koska sillä saadaan kerätty aineisto vain järjestetyksi johtopäätösten tekoa varten (ks. Grönfors, 1982, 161).

Sisällönanalyysi on tekstin analysoimista, kuten ovat myös diskurssianalyysi ja historiallinen analyysi. Jos historiallisen analyysin tavoitteena on kuvata menneisyyden tapahtumia todenmukaisesti, sisällönanalyysi ja diskurssianalyysi tarkastelevat inhimillisiä merkityksiä, joita tutkimusongelmaan kätkeytyy. Diskurssianalyysi ja sisällönanalyysi eroavat toisistaan siten, että sisällönanalyysillä havainnoidaan tekstin merkityksiä, ja diskurssianalyysillä pureudutaan siihen, miten näitä merkityksiä tuotetaan. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 105–106.)

Sisällönanalyysin eroa on hyvä verrata sisällön erittelyyn. Suomalaiseen tutkimuskäytäntöön sisällön erittelyyn ovat lanseeranneet Veikko Pietilä (ks.1973) ja Antti Eskola (ks.1975). Molemmat viittaavat Bernard Berelsonin vuonna 1952 tekemään määritelmään, jonka mukaan sisällön erittely on kommunikaation ilmisisällön objektiivista, systemaattista ja määrällistä kuvailua varten soveltuva tutkimustekniikka. Kun Pietilän ja Eskolan sisällön erittelyyn ja sisällönanalyysin keskeistä eroa etsitään, se kiteytyy laadullisen ja määrällisen tutkimustavan eroavaisuuksiin. Sisällön erittelyllä tarkoitetaan dokumenttien analyysia, jossa kuvataan kvantitatiivisesti esimerkiksi tekstin sisältöä. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan sitä vastoin pyrkimystä kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 106–107.)

Tässä pro gradu -tutkielmassa käytetään tutkimusmenetelmänä laadullista sisällönanalyysia. Se kuuluu yhdysvaltalaiseen laadullisen tutkimuksen perinteeseen. Sisällönanalyysi jakautuu teorian ja aineiston suhteesta riippuen kolmeen eri pääluokkaan. Sisällönanalyysia voidaan toteuttaa aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 109–110).

Ennen pureutumista teoriaohjaavaan lähestymistapaan on hyvä määritellä sen suhde aineistolähtöiseen ja teorialähtöiseen tutkimusmenetelmiin. Milesin ja Hubermanin (1984) mukaan aineistolähtöinen analyysi on karkeasti ottaen kolmivaiheinen prosessi. Ensin redusoidaan eli pelkistetään aineisto. Toisessa vaiheessa klusteroidaan eli ryhmitellään aineisto ja lopuksi abstrahoidaan aineisto eli muodostetaan siitä teoreettiset käsitteet. Tutkija pyrkii ymmärtämään tutkimuskohdettaan heidän omasta näkökulmastaan. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 110–111 ja 115.)

Teorialähtöisessä eli deduktiivisessa sisällönanalyysissä aineiston luokittelu perustuu aikaisempaan viitekehukseen, joka voi olla teoria tai käsitejärjestelmä. Näin ollen analyysia ohjaa jokin teema tai käsitekartta. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 116.)

Tutkimuksessani olen päätenyt teoriaohjaavaan toteutustapaan, koska tutkimustehtävä nousee Aristoteleen *Nikomakhoksen etiikasta*. Yhdysvaltalaisessa laadullisen tutkimuksen perinteessä ei puhuta teoriaohjaavasta sisällönanalyysistä, mutta käytännössä se kulkee eteenpäin aineiston ehdoilla kuten aineistolähtöinen analyysikin. Ero on havaittavissa abstrahoinnin vaiheessa. Keskeinen ero on siinä, miten empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Aineistolähtöisessä analyysitavassa käsitteet luodaan aineistosta, kun teoriaohjaavassa analyysissä käsitteet tuodaan esiin valmiina, ilmiöstä jo tiedettynä. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 116.)

4.3 Luokittelut ja analysointi

Esa Saarinen ei pääosin hyväksynyt Heikki Mäki-Kulmalan kirjoittaman kirjasen *Näin puhui Sarasvuo* (2002) sekä Niin & Näin (1/99) filosofisen aikakauslehden kritiikkiä Jari Sarasvuota kohtaan. Kaikki muutkin olivat Saarisen kanssa samoilla linjoilla ja pitivät Mäki-Kulmalan esittämää kritiikkiä virheellisenä. Saarisen näkemys Mäki-Kulmalan kirjasesta muodostui seuraavista alakäsitteistä: *yliopistointellektuellin näkökulma*, *provokaation metodologia* ja *journalistis-poleemiset voimat*. Sarasvuon itsensä kohdalla on muistettava hänen jääviytensä kysymykseen nähden. Olen tiivistänyt tähän kysymykseen jokaiselta haastateltavalta muutaman erilaisen alakäsitteen, jotka kokoavat aineistosta nostetun pääkäsitteen eli mielipiteen Heikki Mäki-Kulmalan kirjasesta *Näin puhui Sarasvuo* (2002).

Olen aluksi pelkistänyt eli redusoinut aineistoa muutamiin alakäsitteisiin jokaisen haastateltavan kohdalla. Sen jälkeen olen ryhmittellyt eli klusteroinut heiltä yhden kokoavan käsitteen, joka

tiivittää alakäsitteet. Lopuksi olen tehnyt aineiston abstrahoinnin tuoden käsitteitä Aristoteleen *Nikomakhoksen etiikasta* eli olen suorittanut sisällön analyysin teoriaohjaavasti.

Esa Saarinen:

Yliopistointellektuellin näkökulma:

ES:” No mun mielestä tää väittäjä on lapsellinen, ihmisiä halveksiva, et et tota mahdollisesti tämmösen yliopistointellektuellin näkökulmasta, niin työssä käyvien ihmisten ongelmat niin ei oo erityisen fiksuja ongelmia, mihinkä kuitenkin monet Jarin jutut ja hänen tiiminsä jutut niin voivat olla tota avaavia ja myönteisiä näkökulmia. Et must toi on lapsellinen väittäjä.”

Esa Saarisen näkee Sarasvuon ja hänen yrityksensä tekemän työn merkityksellisenä työelämän näkökulmasta. Samalla hän huomauttaa yliopistomaailman ja työelämän eroavaisuuksista. Pohdinnan alle piirtyy yliopistomaailman vieraantuneisuus todellisesta elämästä ja vastapooliksi asettuu tavallisten työssäkäyvien ihmisten arjen sujuvuus. Lisäksi Saarinen haluaa huomauttaa, ettei työelämän solmukohtia voi ohittaa noin vain. Sen viihtyvyyden kohentamiseksi on katsottava laajaa keinovalikoimaa.

Provokaation metodologia

ES:” Mä kuitenkin tunnen jonkunasteisesti sen kirjan, siis siinähan yks keskeinen kritiikin aihe, mä ymmärrän Jaria kohtaan, niin hänellä on se, et Jari on manipulatiivinen. Ja musta tää on mahdollinen kanta Jaria koskien. Mut mä en itse taas halua olla, niinkun mä tossa aikasemmin sanoin, niin manipulatiivinen, et siis se sellanen arvomaailmallinen pohja mistä mä haluan olla liikenteessä, niin erittäin alleviivatusti haluan kunnioittaa yksilön koskemattomuutta ja semmosta sisäistä arvokkuutta.”

Jatkokysymyksen jälkeen Saarinen näkee Mäki-Kulmalan kannanotoissa myös loogisia perusteluja Sarasvuota kohtaan kirjoitettuun kritiikkiin. Saarinen tuo esille valmentamiseen liittyvän mahdollisen kynnyksikysymyksen: valmennukseen liittyvä manipulatiivisuus. Missä mitassa sitä voidaan toteuttaa? Saarinen sanoutuu itse irti provokatiivisesta vaikuttamisesta ihmistä kohtaan. Hän haluaa olla alleviivatun hienovarainen yksilön persoonaa kohtaan.

Journalistis-poleemiset voimat

ES:” Mut et eihän sitä kirjaa tarvi kovin paljoa silmällä, et voi niin kun vakuuttua, et ei tää nyt mikään ihan tunteeton opus ole, et kyllä täs on aikamoisia pikemmin siinä on semmosia journalistis-

poleemisia energioita takana. Jos sitä pääpiirteissään katsoo ja lisäksi toi on musta aluetta, jossa siis (...) jossa puhutaan enemmän näkemyksestä kuin tieteen metodeilla saavutettavissa olevista tuloksista.”

Saarinen näkee, että Mäki-Kulmalan kirja ei juurikaan edusta tieteen menetelmillä saavutettuja tuloksia. Sen emotionaalinen lataus on havaittavissa kirjan otsikkoa myöten. Mäki-Kulmala sanoo tutkineensa myös muiden valmentajien edesottamuksia kirjassaan. Mutta miksi hän nimeää kirjasen Sarasvuon nimellä? Mäki-Kulmala itsekin myöntää kirjan esipuheessa, ettei pidä kirjassaan (2002) esitystapaa kovin järjestelmällisenä.

Rauno Korpi:

Rauno Korven haastattelu toteutettiin haastateltavan itsensä pyynnöstä aluksi kahdessa osassa. Hän halusi syventyä muun muassa Mäki-Kulmalan kirjaseen ja määritellä tarkasti oman valmennusfilosofiansa. Lopulta haastattelukertoja kertyi kolme koska, olin epähuomiossa käyttänyt vääränlaista nauhurin nopeutta ensimmäisessä haastattelutilanteessa, jonka johdosta nauhasta oli vaikea saada selvää. Näin ollen oli perustelua jatkaa haastattelua vielä kolmannella kerralla. Rauno Korven näkemys *Näin puhui Sarasvuo*-kirjasta muodostui alakäsitteistä, jotka nimesin seuraavasti: *käytännön asiantuntijuus, freudilaisuuden syndrooma ja merkityksellinen elämä*.

Käytännön asiantuntijuus

RK:” Valmentajat tulee kaikki eri suunnasta keskimäärin kuin yliopiston tutkijat. Tutkijoilla on kova ja arvostettu koulutustausta. Valmentajat ovat olleet eri lailla eri suunnissaan nimenomaan käytännön työn parissa. He ovat nähneet sekä ihmisten erinomaisia kasvutarinoita että tietysti myös epäonnistumisia. Ja tässä kohtaa en voi olla sanomatta sitä, että se tuntuu vähän ala-arvoiselta mollata Sarasvuon Jaria näin voimakkaasti, koska Jari alkaessaan tämän rohkean työhankkeensa, hän loi hirmu paljon hyvää henkeä ja innostusta ympärilleen, joskin se on voinut joskus mennä hieman ylitse tietyissä suunnissa, verkostomarkkinoinnin suunnissa ja muiden suunnissa.”

Rauno Korpi pitää Mäki-Kulmalan osoittamaa kritiikkiä liian kovana, jopa ala-arvoisena. Hän lähtee purkamaan kritiikkiä valmentajien käytännön asiantuntijuuden näkökulmasta. Korpi vertailee yliopistotutkijan ja valmentajan keskimääräistä asiantuntijuuden laatua. Hän päätyy siihen, että tutkijat ja valmentajat ilmentävät kummatkin erityyppistä asiantuntijuutta: tutkija teoreettisuudesta ja valmentaja käytännön asiantuntijuutta. Korpi kiinnittää huomiota Sarasvuon

keskeiseen valmentajaominaisuuteen: hyvän ja innostuneen ilmapiirin luomiseen sekä sen tärkeyteen valmentajan työssä. Samanaikaisesti hän muistuttaa, että valmentaja voi sortua myös ylilyönteihin.

Freudilaisuuden syndrooma

RK: ”Mä näen aika samanlaisena kuin Jari ihmisen potentiaalin aika valtavana. Olen pikkuisen eri jäljillä kuin Freud, joka lähes vangitsi ihmisen siihen mitä on saanut vanhempiensa geeneistä ja mitä nuoruusvuosien kasvuympäristö on aiheuttanut. Mä näen ihmisen potentiaalin, en näe sitä ihan niin laajana kuin Sarasvuo, joka haluaa äärimmilleen hehkuttaa sitä, että ihmisillä on vain taivas rajana. Siihen mäkään en usko. Kyllä ihmisen perimä, taipumukset, lahjakkuustekijät viittaavat johonkin suuntaan. En usko, että jokainen voi... voi olla toki sisäinen sankarinsa, mutta ei pysty mihin tahansa yltiöpäiseen haaveeseen ja sen toteuttamiseen. Siellä voi tulla taipumukselliset rajat vastaan. Urheilussa näitä geenistön rajoja on tutkittu paljon, esimerkiksi ei väärällä solukolla varustettu urheilija pysty pikajuoksussa koskaan siihen mitä paremmalla solukolla varustettu kaveri. Se on puhtaasti perimän asettama raja. Silti erinomainen taso on mahdollinen tälle heikommallekin kaverille, jos jaksaa ja innostuu harjoittelemaan.”

”Freudilainen perimäkäsitys on tylästi tulkittuna sellainen, että silloin ei ihmisen kannata oikein mitään yrittää. Jos uskottelee sen, että kohtalo on tehnyt minusta tällaisen, esimerkiksi persoonana tämmösen negatiivisen, huonoon itsetuntoon tukeutuvan taustan, kyllä hirmu paljon voi..., ne on niin kaukana ne perimän rajat, että ilman sitä sisäistä paloa ja pyrkimystä, kyllä elämä aika kuivakkoa on.”

Korven toinen perustelu Sarasvuon viestiin kiteytyy Freudilaiseen ihmiskäsitykseen. Konkarivalmentaja ottaa Sarasvuosta ja itsestäänkin täysin vastakkaisen maailmankuvan vertailtavaksi. Korpi ei näe ihmisen mahdollisuuksia ”freudilaisen synkästi”, vaan näkee ihmisen potentiaalin laajana, kuten Sarasvuokin. Hän tekee pienen eron Sarasvuohon nähden siinä, että ei usko, että ihan kaikki olisi mahdollista kenelle tahansa. Korven mukaan ihmisen taipumukset ja geenit viittaavat johonkin suuntaan. Ne asettavat reunaehdoja, mutta eivät määrää lopullista kohtaloa. Siitä huolimatta hän näkee, että lujalla ja määrätietoisella työllä on mahdollista saavuttaa koviakin tavoitteita. Erittäin mielenkiintoinen näkökulma on myös unelmien tavoittelu, jonka Korpi näkee arvokkaana itsessään, ja joka näin ollen tekee elämästä merkityksellisen.

Merkityksellinen elämä

RK:” Ihmisen potentiaalın mahdollisten rajojen, unelmien, tavoitteiden suuntaan taisteleminen on aika mielekäs, koska ne rajat on joka tapauksessa, sinne kohti on mahdollista mennä, kohti erinomaisuutta, joskaan ei täydellisyyttä. Ja nyt jos vielä tässä Sarasvuota pidetään hyvin matkassa, kyllä Jari on, väittäisin näin luonut kymmenille tuhansille ihmisille myönteisen tulevaisuusoptimismin: lähteä tekemään itse töitä ja ponnistelemaan, hankkimaan valmiuksia, on ne sitten työelämänvalmiuksia tai jotain muuta, joka vaikka kiinnostaa sitten harrastusmielessä. Mäki-Kulmalan kritiikki Sarasvuota kohtaan ja miksei meitä muitakin valmentajia kohtaan kaiken kaikkiaan pitkin kirjan sivuja, ei se ihan pidä paikkaansa, jos nämä kaikki kymmenet tuhannet olisi typeryksiä, mitä tässä (Niin & Näin 1/99) mainitaan, aika nopeasti työt meiltä vanhoilta valmentajilta loppuisi. Se maine ja huhujulkisuus kantautuisi aika nopeasti ja tilaukset loppuisi. Mä näen sittenkin, että meidän etu, Sarasvuota myöten on, että me pystytään rakentamaan pieniä siltoja ja nimenomaan luomaan uskoa sekä yksilö-, että pienryhmätasolla: kehittäytyminen on aina mahdollista.”

Seuraavaksi Korpi jatkaa perustelujaan Mäki-Kulmalan kirjasesta elämän merkityksellisyyden näkökulmasta. Korpi näkee unelmien tavoittelun mielekkääksi, koska kohti erinomaisuutta on mahdollisuus mennä, joskaan ei täydellisyyttä. Korpi puolustaa Sarasvuon tekemää työtä, koska hän näkee, että se on luonut suurelle ihmisjoukolla suuren tulevaisuusoptimismin: mahdollistanut oman elämän haltuunottamisen.

Niin & Näin -aikakauslehdessä (1/99) viitattuun Heikki Mäki-Kulmalan kirjoittamaan artikkeliin Kuolemasta, sankareista ja Sarasvuosta, Korpi vastaa perusteluksi, että jos valmentajat tekisivät työssään jotain todella sopimatonta tai yleisen moraalın vastaista, olisi heidän toimeksiantonsa erittäin suurella todennäköisyydellä aikoja sitten loppuneet. Lopuksi Korpi tiivistää valmentajan missioksi yhteyksien rakentamisen ihmisten välille ja uskon valamisen yksilöihin heidän omalla taipaleellaan.

Tony Dunderfelt:

Tony Dunderfeltin katsantokanta Heikki Mäki-Kulmalan kirjaseen nojaa kriittisyyden käsitteen ympärille. Olen muodostanut hänen näkökulmistaan seuraavat alakäsitteet: *ylämpöva kritiikki*, *kritiikki apuvälineenä*, *ylipursuava kritiikki* ja *yksi-yhteen jäljittely*.

Yliampuva kritiikki

TD:” No mun mielestä se on liian rajua. Et en ole laskenut tyyppien määrää niin kuin yleisössä. Mutta kyllä hyvin moni sinne haluaa tulla oppimaan. Kyllä on varmaan myös ne, jotka haluavat tulla vain viihtymään.

Psykologi Dunderfelt allekirjoittaa Mäki-Kulmalan kritiikin yliampuveden muiden tapaan. Muutoin Dunderfelt ei ota jyrkkää kantaa asiaan.

Yksi yhteen -jäljittely

TD:” Tyyppi voi olla sellainen henkilö, joka sitten niin kuin alkaa matkia Jari Sarasvuon käyttäytymistä tai alkaa matkia Tony Dunderfeltin pukeutumistyyliä. Eiks niin eli ottaa sen yks yhteen, niin se voi olla tyyppi. Eli jos joku tekee niin, niin silloin voi sanoa, että hän olisi tyyppi.”

Psykologian asiantuntijana Dunderfelt huomauttaa yksilön oman persoonan ainutlaatuisuudesta ja sen vaalimisesta. Näin ollen hän perustelee, että valmentajaa kuuntelevan henkilön ei tarvitse ottaa oppeja yksi yhteen. Jokainen on ainutlaatuinen oma itsensä, jota voi toki kehittää eteenpäin, mutta toisen henkilön klooniksi ei tarvitse kenenkään ryhtyä.

Ylipursuava kritiikki

TD:” Eli must tuntuu, että tällanen hyvin voimakas, ehkä yliampuva kritiikki niin kuin tästä on kysymys, sellainen englanniksi sanotaan indignation... että henkilö kokee, että tää on niin kauheeta tää luento, että hän tulee oikein, ei raivokkaaksi... niin se niin kun koskettaa Mäki-Kulmalan ja kumppaneiden syvintä sydäntä... että he varmaan kokevat, että esimerkiksi Jarin esittämä ihmiskäsitys ei vaan pidä paikkaansa eli ihminen ei voi muokata omaa elämäänsä, näin pitkälle kuin esimerkiksi Sarasvuo sanoo.”

Dunderfelt perustelee Mäki-Kulmalan yliampuvaa kritiikkiä sillä, että se koskettaa Mäki-Kulmalan ja mahdollisten muiden arvostelijoiden syvintä sydäntä. Dunderfelt pysyttelee puolueettomalla alueella ja perustelee Mäki-Kulmalan kritiikkiä tutkijan itsensä ja Sarasvuon ihmiskäsitysten kohtaamattomuudella.

Kritiikki apuvälineenä

TD:” Kritiikki on siinä mielessä hyvä, että se auttaa esimerkiksi minua selkeyttämään mun omaa viestiäni. Sillä jos joku kokee näin, niin mä tietysti haluan sanoa että katotaan nyt asiaa tältä kannalta, ehkä voidaan olla vielä kavereita.”

Dunderfelt näkee Mäki-Kulmalan kritiikissä hyviä puolia myös itsensä kannalta: eli hän voi tarkentaa omaa viestiään valmennus- ja koulutustilaisuuksissaan.

Jari Sarasvuo:

Sarasvuo on valmentajista tämän kysymyksen osalta haastavin analysoitava, koska Mäki-Kulmalan kritiikki on hänelle omakohtaista. Analyysin kokonaisuuden kannalta Sarasvuon omien näkökulmien lisäksi on puntaroitava muiden valmentajien näkemyksiä. Tämä ei tarkoita yhden äänen vaientamista, vaan kokonaiskuvan terävöittämistä, koska jokainen haastateltava on samalla viivalla.

Kaikki muutkin valmentajat näkivät kritiikin yliampuvana tai liian rajuna. Tony Dunderfelt oli kaikkein neutraaleimmalla kannalla ja näki kritiikin mahdollisuutena tarkentaa omaa viestiä. Esa Saarinen koki Mäki-Kulmalan kritiikin mahdolliseksi kannaksi koskien Sarasvuon valmennusmetodia. Rauno Korpi on muusta kolmikosta lähimpinä Sarasvuon valmennustyyliä.

Sarasvuo kokema kritiikki Mäki-Kulmalan taholta kiteytyy seuraaviin alakäsitteisiin: *osattomuuden projisointi, postmoderni vs. transmoderni ja maailmankatsomuksellinen ero*. Ensimmäisessä repliikissä Sarasvuo kertoo näkemyksensä Mäki-Kulmalan artikkelista Kuolemasta, sankareista ja Sarasvuosta (Niin & Näin, 1/99).

Artikkelissa Mäki-Kulmala käsittelee Sarasvuon tapaa kuvata 21-vuotiasta nuorta kanadalaista Terry Foxia, joka sairastui syöpään, ja lähti tästä huolimatta juoksemaan yli 3000 mailia muiden syöpään sairastuneiden hoidon kohentamiseksi. Mäki-Kulmala kuvaa artikkelissa Sarasvuon suhtautumistapaa tarinaan tyhmänpuoleiseksi pöyhkeilyksi (Niin & Näin, 1/99).

Osattomuuden projisointi

”Projisoimalla omaa osattomuuttaan mun henkilöön, hän kutsuu siihen osattomuuden tunnesiirtoon eli transferenssiin. No nyt sit jännää on se, että kateus estää ihailun, joka on samaistumisen ja mallioppimisen polttoaine. Niin tuollainen henkilö aiheuttaa tilanteen, jossa rajalla olevat ihmiset

alkavat oikeasti kuvitella, et tää olis huijausta. En tiedä katoitko mimmosia ihmisiä (viittaa ennen haastattelua pidettyyn parintuntiseen yritysluento) täällä oli, esim. Tänään?”

Sarasvuo näkee, että Mäki-Kulmalan kritiikin yhtenä pontimena on oma epäonnistuminen, koska Sarasvuo perustelee Mäki-Kulmalan projisoivan omaa osattomuuttaan Sarasvuon henkilöhahmoon. Seuraavaksi hän perustelee, miksi kateudessa eläminen ei ole järkevää: koska kateus lamaannuttaa ihmisen kyvyn muuttaa elämäntilannettaan paremmaksi. Sarasvuo perustelee yritystoimintansa relevanssia ja hyödyllisyyttä viittamalla korkeakoulutettuihin henkilöihin, jotka seurasivat hänen yritysluentoaan ja samalla pyrkii osoittamaan Mäki-Kulmalan kannan vääräksi.

Postmoderni vs. transmoderni

JS:” ...siis sehän on postmodernisti. Tämä toimii tällä tavalla näin, että ensin hän sanoo et tämmönen hänen viitekehyksensä todistaa, että mun maailma on valetta. Sit kun se ei riitä, hänen kulttuurirelativistinen todistelunsa, niin seuraavassa vaiheessa, hän katsoo, että demonisoimalla minut. Siis tähän on henkilön demonisoimista. Tässä se syyttää valehtelusta ja niin pois päin. Sitten kun sekään ei riitä, niin kaikkien idioottien, jotka vähänkään pyrkii eteenpäin ja kokee tämmöstä, et niidenkin pitää. No loppujen lopuksi ei jää muuta vaihtoehtoa kuin... siis toihan on argumenttina aika heikko.”

JS:” Postmodernismi on laiskaa ajattelua. Ei toi et hän (Heikki Mäki-Kulmala) lainaa mun tekstiä ja kontekstia mielivaltaisesti niin kuin oman materialisminsa todistamiseen, esimerkiksi... Postmodernismihan tarkoittaa sitä, että kaikki palautetaan yksilön omaan kokemukseen eli tossa tää eksistenssi. Siteeraa muuten väärin Kirkegaardia siinäkin, mut ei se mitään. Postmodernismi on ajatus, että kaikki palautuu yksilöön, mutta yksilössä ei oo olemuksellista ydintä, vaan että ihmisen persoona on tapa. Ihmisen se syvä minuus, se itseyden ydin on tapa. Se on vaan tämmönen evoluution synnyttämä.”

Jari-Pekka Korvola:” Ja siitä puuttuu mieli.”

JS:” Niin siitä puuttuu nimenomaan tää. Ja postmodernismi viittaa tähän, että kaikki merkitykset ja arvot hajoavat, niin ei oo totuutta. Esimerkiksi kaksi erilaista maailmaa ei voi kurottaa kohti. Mä oon yrittäny jutella ton kanssa, se on hyvin mielenkiintoista, koska ku mä rakennan käytännössä niin että hänen tarvitsi enää astua ja yrittää erittäin ystävällisesti ja lempeästi käyttäen hänen

maailmankuvaansa rakennusaineena, niin ei pysty. Postmodernisti ei pysty. Transmodernismi on eri asia, sehän on tämmönen toivon yhteiskunta.”

Sarasvuo asemoi itsensä transmoderniksi ja Mäki-Kulmalan postmoderniksi persoonaksi. Sarasvuo näkee postmodernismin laiskaksi ajatteluksi, jossa pyritään todistamaan oma maailmankuva oikeaksi, vaikka sitten toisen henkilön kustannuksella. Sarasvuo pitää postmodernismia persoonan alasajona, koska postmodernismissä ihmisen syvä itseys on pelkkä tapa. Samoin hän viittaa totuuden hajoamiseen. Hän on huolissaan siitä, että postmodernismi tarjoaa ihmisille mielettömyyden tai merkityksettömyyden maailman. Merkitysten ja arvojen hajoaminen tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kaksi maailmaa ei voi kohdata. Esimerkkinä hän käyttää itsensä ja Mäki-Kulmalan välistä keskustelua, jolla hän on ilmeisesti pyrkinyt luomaan jonkinlaista sopua Mäki-Kulmalan kanssa. Hän korostaa lähestyneensä Mäki-Kulmalaa ystävällisesti ja hienovaraisesti. Sopua ei ole ilmeisesti syntynyt, koska Sarasvuo näkee Mäki-Kulmalan pitäneen kiinni tiukasti postmoderniudestaan. Postmodernin Sarasvuo määrittää merkitysten hajoamiseksi ja transmodernin toivon yhteiskunnaksi.

Maailmankatsomusten ero

JS:” ...Täähän on maailmankatsomuksellinen juttu, että ihminen joutuu lähtemään viimeiselle matkalleen aivan yksin. On paljon ihmisiä, jotka kokevat et ne nimenomaan lähtee rakkaimpiensa kanssa, he lähtee tapaamaan rakkaimpiaan...

J-P K:”Tai he lähtevät kohti uutta elämää.”

JS:” Niin. Tai on ihmisiä, jotka kokee, että se on paluuta syliin. Tää on maailmankatsomuksellinen juttu...nääh Heideggerit niin kun yhdistäminen Terry Fox-tarinaan, joka on siis tositarina. Tänä päivänä syöpäsäätiöt saa siitä hirveästi rahaa... Ensimmäinen Terry Fox -marathon for hope niin se osti syöpälääkkeitä semmosille ihmisille joilla ei ollut varaa ostaa niitä.”

Sarasvuon ja Mäki-Kulmalan maailmankuvallinen ero konkretisoituu edellisissä kappaleissa. Sarasvuo perustelee Terry Fox-tarinan ympärillä käytyä keskustelua maailmankatsomuksellisella erolla Mäki-Kulmalaan. Kun Mäki-Kulmala (Niin & Näin 1/99) paheksuu Sarasvuon kuvausta Terry Foxista loppumattoman taistelutahdon symbolina, Sarasvuo osoittaa kuoleman kohtaamisen olevan maailmankatsomuksellinen asia. Maailmankatsomukseen liittyy muun muassa perustelu siitä, kuinka Sarasvuo näkee kuoleman kohtaamiseen useita vaihtoehtoja, kun Mäki-Kulmala näkee vain yhden vaihtoehdon (Niin & Näin 1/99).

Aineiston klusterointi

Olen klusteroinut aineiston siten, että olen etsinyt jokaiselta valmentajalta yhteisen käsitteen joka tiiviistää mahdollisimman hyvin kunkin repliikit ja suhtatumisen Heikki Mäki-Kulmalan kirjaseen *Näin puhui Sarasvuo*.

Esa Saarinen:

Professori Esa Saarisen suhtautuminen tiivistyy käsitteeseen *moniulotteisuus*: Kuvaan sillä Saarisen suhtautumistapaa valmennustyöhön yhtäältä valmennustyön tarpeellisuutta korostavaksi ja toisaalta valmennuksen metodien tarkasteluksi. Saarinen näkee ihmisten ja työyhteisöjen ohjatun kehittämisen tarpeelliseksi, jota ei voi ohittaa noin vain. Saarinen ei kuitenkaan halua tarjota reittiä paremman elämän tielle millä tahansa metodeilla.

Saarinen tahtoo viedä ihmisiä hyvän elämän ja onnellisuuden lähteille. Hän puolustaa Sarasvuon ja muidenkin valmentajien työtä paremman arjen puolesta, koska työelämässä olevien ihmisten ongelmat ovat todellisia ja osa heidän arkeaan. Metodisesti hän kuitenkin eroaa esimerkiksi Sarasvuosta siten, että hän tahtoo olla äärimmäisen hienotunteinen yksilön omia ratkaisuja kohtaan. Hän sanoutuu irti provokaation käyttämisestä ja haluaa kunnioittaa yksilön koskemattomuutta. Tässä mielessä Saarinen ei halua käyttää itsestään nimitystä valmentaja, muttei myöskään paheksu henkilöitä, jotka käyttävät itsestään nimitystä valmentaja. Hänellä on sama pyrkimys kuin valmentajilla, mutta keinot voivat olla erityyppisiä.

Rauno Korpi:

Yritysvalmentaja Rauno Korven näkemyksiä luonnehtii käsite *tavoitteellisuus*. Korpi asemoi valmentajan työn tavoitteiden asettamiseen ja hyvän ilmapiirin luomiseen. Valmentaja tarkastelee maailmaa erilaisen luopin avulla kuin esimerkiksi yliopistotutkija. Näin ollen hänen asiantuntemuksensa perustuu erilaisiin katsantokantoihin. Tavoitteellisuuden ohella valmentajan on muistettava samanaikaisesti eettinen vastuunsa valmennettavistaan.

Korpi sanoutuu irti Sigmund Freudin passiivisesta maailmankuvasta. Korpi näkee, että ihmisellä on laajat mahdollisuudet rakentaa elämästään mielekäs. Korpi myöntää, että ihmisen perimä voi jonkin verran määrätä yksilön tulevaisuutta, mutta loppujen lopuksi sen osuus on aika pieni. Korpi näkee, että mahdollisuudet ovat paljon suuremmat kuin poissulkevuuudet. Tämän vuoksi ihmisen kannattaa asettaa tavoitteita. Ei tosin tavoitteiden asettamisen ilosta vaan siksi, että ne tuovat miellekkyyttä

elämään. Kuten Korpi itse osuvasti toteaa: ”...ne on niin kaukana ne perimän rajat, että ilman sitä sisäistä paloa ja pyrkimystä, kyllä elämä aika kuivakkoa on.”

Lopuksi Korpi perustelee vielä tarkemmin merkityksellistä elämää. Hän näkee, että jo tavoitteisiin pyrkiminen on hyvä asia. Tavoitteiden ei tarvitse myöskään aina olla mitään erityisen mullistavia: tärkeintä on, että ihminen liikkuu mielekkäästi kohti asettamiaaan päämääriä. Korpi kumoo myöskin Mäki-Kulmalan (Niin & Näin 1/99) esittämän kritiikin valmentajien toiminnan arveluttavuudesta ja perustelee sitä julkisilla moraalikäsitteillä sekä nopealla tiedonkululla. Korpi näkee valmentajan työn yhdeksi tärkeäksi tehtäväksi ihmisten elämän mielekkyyden vahvistamisen.

Tony Dunderfelt:

Psykologi Tony Dunderfeltin kannanottoja luonnehtii *puolueettomuuden* käsite. Mäki-Kulmalan kritiikin hän näkee muiden valmentajien tapaan ylikorostuneena, mutta asettuu silti enemmän puolueettomaksi kuulijaksi. Dunderfelt näkee kritiikissä oman viestinsä tarkentamisen mahdollisuuden. Dunderfelt tahtoo olla vuorovaikutuksellinen kritiikin antajankin kanssa mahdollisimman pitkään ja pitää ”kanavat auki” vastaanottajaansa. Valmentajien viestin vastaanottamisessa Dunderfelt muistuttaa jokaisen persoonan arvokkuudesta eli oppia voi ottaa, mutta sitä ei tarvitse tehdä yksi yhteen-ajatuksella.

Jari Sarasvuo:

Yritysvalmentaja Jari Sarasvuon näkemyksiä luonnehtii *maailmankatsomuksen* käsite. Vastauksissa tulee ilmi hänen erilainen suhtautumisensa maailmaan kuin Heikki Mäki-Kulmalalla. Sarasvuo perustelee kateuden negatiivista vaikutusta sillä, että se lukitsee ihmiset toimimattomuuteen sen sijasta, että he toimisivat oman elämänsä kohentamiseksi. Sarasvuo näkee Mäki-Kulmalan argumentaation vahingolliseksi sen vuoksi, että Mäki-Kulmala kannustaa ihmisiä hylkäämään suoralta kädeltä valmennustyön positiiviset vaikutukset.

Sarasvuo näkee Mäki-Kulmalan suosivan loppujen lopuksi melko yksilökeskeistä (postmodernia) ihmiskuvaa, koska Mäki-Kulmala pyrkii kiistämään Sarasvuon esittämän perusvireen elämää kohtaan. Sarasvuo perustelee Mäki-Kulmalan yhteisöllisesti tuhoavia argumentteja kolmella seikalla: maailmankatsomusten viitekehyksien vertailulla, henkilön ja lopuksi ihmisjoukon tai maailmankatsomuksen demonisoinneilla.

Sarasvuo näkee Mäki-Kulmalan argumentoinnissa kapeutta, koska Mäki-Kulmala perustelee näkemyksiään mielivaltaisesti todistaakseen oman maailmankuvansa olevan parempi.

Mielenkiintoista on Sarasvuon tulkinta Mäki-Kulmalasta postmodernina, yksilökeskeisyyteen taipuvaisena ajattelijana. Lisäksi Mäki-Kulmalan mahdollinen postmodernius näkyy Sarasvuon mukaan siinä, että Mäki-Kulmala ei ole halunnut rakentaa siltä Sarasvuon kanssa vaan on halunnut pitää omavaltaisesti maailmankatsomuksestaan kiinni.

Edelleen merkittävää on se, että Sarasvuon argumentti Mäki-Kulmalan perusteluun siitä, että ihminen lähtee kuollessaan tästä maailmasta aivan yksin tuntemattomaan (Niin & Näin 1/99) on juuri maailmankatsomuksellinen seikka – suhde elämään. Mäki-Kulmalan mielestä ihminen lähtee viimeiselle matkalleen aivan yksin (Niin & Näin 1/99). Sarasvuo taas näkee, että vaihtoehtoja on monia. Myös tämä kohta haastattelusta puhuu sen puolesta, että Mäki-Kulmala edustaa postmodernismia ja Sarasvuo transmodernismia.

Aineiston abstrahointi

Tutkimustehtävässä kysytään, Aristoteleen Nikomakhoksen etiikan suhdetta neljän tunnetun valmentajan työhön ja asiantuntijuuteen. Aristoteles näkee onnellisuuden olevan ihmiselämän tärkein tavoite, koska siihen pyritään sen itsensä vuoksi, eikä koskaan mikään minkään muun vuoksi (EN, 7, 1094a18–22).

Aristoteles näkee käytännön elämässä toimimisen ja päämäärien asettamisen onnellisuuden toteutumisen kannalta tärkeäksi, vaikka kyky teoreettiseen mietiskelyyn on kaikkein korkeinta, jopa jumalallisinta ihmisissä. Näin ollen elämän palkinnot tulevat oikeutetusti niille, jotka toimivat. Onnellisuus ilman toimintaa on Aristoteleen mukaan mahdotonta. Onnellisuus vaatii myös hyveiden harjoittelua ja valmennusta, koska emme saavuta niitä luonnostamme (mm. EN, 195, 1177a3–4). Emme tule hyviksi tai huonoiksi luonnostamme vaan tapojen ja totuttaumisen avulla (EN, 33, 1106a8–10). Onnellisuus on mahdollista kaikille, jotka eivät ole tulleet kykenemättömiksi hyveeseen (EN, 19, 1099b15–20). Onnellisuus on myös valinta, jonka ihminen voi itse tehdä (EN, 49, 1113b10–15). Aristoteles näkee, että onnelliseen elämään kiinni pääseminen ei ole helppoa (EN, 13, 1096b30–35), mutta se on silti mahdollista ja sitä ihmisen pitää tavoitella (EN, 19, 1099b23–25), koska se on ihmisen lajityypillinen tehtävä (EN, 15, 1097b25–1098a8).

Vaikka kyky mietiskelyyn onkin korkeinta ihmisessä, kukaan ei voi tulla onnelliseksi vain ajattelemalla, esimerkiksi pakenemalla filosofisiin keskusteluihin (EN, 32, 1105b10–20). Näin on jo siitäkin syystä, että jos oppi yksin riittäisi tekemään ihmisistä hyviä, kaikkien pitäisi hankkia sitä itselleen (EN, 200–201, 1179b4–6). Onnellisuus voi vaatia myös hetkellistä kipua ja tuskaa, mutta sen sietäminen on oikein, koska päämäärä on jalo (EN, 57–58, 1117b–20). Onnellisuus on ihmisen tehtävä samalla tavoin kuin kiven tehtävänä on seisoa järkähtämättömästi paikoillaan luonnon kosmisessa järjestyksessä (EN, 15, 1097b25–1098a8). Aristoteleen mukaan ihmisen tehtävä toteutuu vain käytännöllisen järjen ja luonteen hyveen yhteisvaikutuksesta (EN, 119, 1144a6–9; EN, 121, 1144b30–35). Vaikka onnellisuuden tavoittelu on haastavaa, ihmisten pitää tehdä kaikkensa onnellisuuden eteen, koska se korkein osa ihmisessä (EN, 197, 1177b31–35).

Määrittelen edellä esitetyn perusteella kolme Aristoteleen *Nikomakhoksen etiikkaa* kuvaavaa keskeistä käsitettä. Ne ovat *käytännön toiminta, valmennus ja harjoittelu* sekä *mielekäs elämä*.

Käytännön toiminta on välttämätöntä, jotta ihminen voi saavuttaa onnellisuuden (EN, 18, 1099a5–7, EN). Ihminen ei voi mitenkään tulla onnelliseksi toimimatta (mm. EN, 28, 1103b26–32; EN, 32, 1105b9–12; EN, 121, 1144b30–33; EN, 180, 1169b28–31). Ihminen ei voi myöskään tulla minkään alan asiantuntijaksi vain pelkällä teoreettisella tietämyksellä (mm. EN, 204, 1181b2–3), muttei myöskään ilman sitä (EN, 203, 1180b20–25). Elämään pitää osallistua käytännössä (EN, 200, 1179b1–4) ei ainoastaan mietiskelemällä, vaikka se onkin korkeinta ihmisessä (mm. EN, 199, 1178b20–25; EN, 200, 1179b4–6).

Käytännöllinen järki on merkittävä tekijä ihmisen onnellistumisessa. Se on toimintavalmius, joka koskee oikeudenmukaisia, jaloja ja ihmisille hyviä asioita. Edellä mainitut asiat ovat hyvän ihmisen tuntomerkki, mutta pelkkä tieto niistä ei tee ihmisestä hyvää. (EN, 118, 1143b20–25.)

Ihminen tulee onnelliseksi vain käytännöllisen järjen ja luonteen hyveiden yhteisvaikutuksesta. Käytännöllisesti järkevä ihminen myös aina välttämättä toimii (mm. EN, 124, 1146a5–10; EN, 138, 1152a5–11). Näin siksi, että luonteen hyveet huolehtivat oikeasta tavoitteesta ja käytännöllinen järki siitä, että keinot ovat oikeita (EN, 119, 1144a6–9).

Valmennus ja harjoittelu -käsite kuvaa sitä, että onnellisuuden eteen pitää nähdä vaivaa (EN, 172, 1166a10–16). Se ei synny itsestään (EN, 176, 1168a20–25). Sitä on harjoiteltava (EN, 195, 1177a1–5). Myös valmentajaa tarvitaan, koska muutoin ihmiset olisivat syntyneet hyvinä tai huonoina ominaisuuksiltaan. Tämä yksi selkeä oikeutus Aristoteleen näkökulmasta valmentaa ihmistä. (EN, 28, 1103b10–14). Toinen yhtä selkeä oikeutus ihmisen valmentamiselle liittyy siihen,

millaisiin tapoihin ihminen kasvatetaan lapsesta lähtien Tekemiemme tekojen on oltava tietynlaisia, sillä niiden laadusta riippuu millaisiksi luontemme kehittyvät. Kaikki edellä mainittu vaikuttaa ratkaisevasti myös siihen, millainen kokonaisuus ihmisen elämästä muodostuu (EN, 28, 1103b20–25). Edellä mainittuun Aristoteles toteaa vielä: ”Ihmisen täytyy olla järjetön, jos hän ei muka tiedä, että luonteenominaisuudet kehittyvät yksittäistapauksissa harjoitetun toiminnan mukaiseksi (EN, 50, 1114a9–12).

Valmennusta oikeuttaa vielä kolmaskin seikka. Ihmisillä on luonnostaan kyky onnellisuuteen, mutta ihminen ei tule onnelliseksi luonnostaan (EN, 33, 1106a8–10). Onnellisuuden vieviä hyveitä on harjoitettava jatkuvasti, jotta onnellisuudesta muodostuu tapa ja lopulta osa ihmisen luonnetta, kuten Euenos osuvasti toteaa: ”Ystävä, sanon sen syntyvän pitkästä harjoituksesta ja siitä tulee lopulta ihmisen luonto ” (EN, 139, 1152a32–33).

Aristoteles pitää onnellisuutta enemmän harjoiteltavana ja opittavissa olevana ominaisuutena, eikä jumalallisen syyn johdosta langenneena ominaisuutena tai pelkkään opetukseen eli tiedon ymmärtämiseen liittyvänä ominaisuutena (EN, 201, 1179b20–31). Aristoteles vaatii ihmiseltä tavoitteellisuutta, koska ilman sitä ihminen sortuu aistinautintojen vietäväksi, ja toisaalta saadessaan valmennusta hänestä todennäköisesti tulee hyveellinen ihminen (EN, 66, 1121b9–12).

Mielekäs elämä -käsite kuvaa sitä, että onnellisuus on ihmisen missio eli lajityypillinen tehtävä. Onnellisuus on tavoite, johon jokaisen tulisi pyrkiä kaikin voimin (EN, 197, 1177b33–35). Onnellisuuden pyrkiminen tuo sisältöä elämään, koska se on kaikista korkein osa ihmisissä (mm. EN, 19, 1099b10–16). Sen tavoittelemisen on merkityksellistä hyvän elämän kannalta (EN, 1099b23–25). Mielekkään elämän saavuttaminen ei ole helppoa, sillä: ”Yhdenlaisia ovat hyvät, huonot monenlaisia.”

Ihmisellä on itsellään vastuu elämän mielekkyydestä. Onnellisuus on valinta, joihin ulkoisilla tekijöillä on loppujen lopuksi hyvin vähän merkitystä (mm. EN, 49, 1113b11–15; EN, 63, 1120a2–3). Onnellisuus voi vaatia myös hetkellistä kipua ja tuskaa, mutta sen sietäminen on oikein, koska päämäärä on jalo (EN, 57–58, 1117b5–17). Omalla asennoitumisella voi vaikuttaa onnellisuuteensa. Toiminnastaan nauttivat ottavat huomioon paremmin siihen liittyviä yksityiskohtia. Esimerkiksi geometriasta iloitsevista tulee geometrikkoja (EN, 192, 1175a30–35). Mielekäs elämä ei ole tekemisissä ihmisen yhteiskunnallisen aseman kanssa. Onnellisen elämän voi luoda asemasta riippumatta (mm. EN, 195, 1176b18–19, EN, 199, 1179a5).

Esa Saarinen:

Professori Esa Saarinen ilmentää vastauksissaan aristoteelista maailmankuvaa ottamalla kantaa siihen, että keski-ikäisten, työssäkäyvien ihmisten ongelmat tulevat ottaa vakavasti. Hän viittaa ihmisten arkielämään, todellisuuteen, käytäntöön jossa edellä mainittu ihmisryhmä päivittäin toimii. Hän avaa asian tärkeyttä vertauskuvallisesti osoittamalla, että yliopistointellektuellin ”norsunluutornista” avautuva maailma on kovin erilainen kuin käytännön työelämässä toimivien ihmisten. Aristoteelisuus ilmenee myös siinä, että hän kritisoi Heikki Mäki-Kulmalan väitettä (Niin & Näin 1/99) työelämässä toimivien ihmisten ohjaamisesta merkityksellisempään elämään.

Valmentamiseen Saarisen suhtautuu ei-tuomitsevasti, mutta varauksella, koska hän haluaa itse toimia alleviivatun hienovaraisesti. Saarinen haluaa vaikuttaa, mutta kuten hän itse usein sanoo, hellän dynaamisella otteella. Tässä mielessä Esa Saarinen edustaa samanaikaisesti myös ei-aristoteelista maailmankuvaa, sillä valmennus kuuluu olennaisesti Aristoteleen metodeihin kurotettassa kohti hyvää elämää.

Rauno Korpi:

Rauno Korpi edustaa vastauksissaan monilta osin aristoteelista maailmankuvaa. Käytännön asiantuntijuus, suhde Freudin edustamaan maailmankuvaan ja merkityksellisen elämän esiintuominen kaikki osaltaan osoittavat Korven suhtautumista maailmaan Aristoteleen tavoin. Korpi perustelee käytännön asiantuntijuuden merkitystä vertailemalla yliopistotutkijan ja valmentajan polkuja asiantuntijuuteen. Niissä painottuvat eri seikat. Molemmat ovat tärkeitä. Kumpaakaan ei voi ohittaa. Korpi kritisoi Mäki-Kulmalan kritiikkiä, koska hän näkee Sarasvuon toiminnan, joka ilmentää valmentajan käytännön asiantuntijuutta, luoneen suurelle ihmisjoukolle innostusta ja hyvää henkeä.

Suhde Freudin maailmankuvaan on niin ikään hyvin aristoteelinen, koska Freud painotti kohtalon merkitystä ja Aristoteles puolestaan kannusti ihmisiä tekemään kaikkensa onnellisuuden eteen, kuten tutkielman teoriaosuus kertoo. Hyvin samoilla linjoilla on myös yritysvalmentaja Rauno Korpi, koska hän näkee ihmisen mahdollisuudet hyvin laajaksi. Rajoitteita toki on, mutta ne ovat sittenkin Korven mukaan hyvin marginaalisessa asemassa. Korpi muistuttaa Aristoteleen tavoin, että tavoitteiden saavuttaminen vaatii innostusta ja harjoittelua. Korpi näkee Freudilaisen

perimäkäsityksen jopa lukitsevan ihmisen onnellisuuden ihmisen tavoittamattomiin siten, että ihmisen ei kannata yrittää kohentaa elämänsä olosuhteita oma-aloitteisesti.

Merkityksellisen elämän hahmottaminen Korvella muistuttaa myös aristoteelisuutta. Päämääriin pyrkimisen tärkeys on yksi tällainen seikka. Korpi näkee, että erinomaisuutta kohti on mahdollisuus mennä, joskaan ei täydellisyyttä. Ponnistelulle annettu merkitys luo mielekkyyttä elämään, kuten Aristoteles perustelee, että geometrian rakastajista tulee geometrikkoja. Korpi kumoo Mäki-Kulmalan kritiikin valmentajia kohtaan (mm. Niin & Näin 1/99, Näin puhui Sarasvuo, 2002) perustelemalla valmentajien roolin uskon vahvistajiksi matkalla kohtia onnellista elämää. Korpi näkee valmentajien tehtäväksi tukea yksilöitä ja ryhmiä tavoitteellisessa toiminnassa.

Tony Dunderfelt:

Psykologi Tony Dunderfelt on haastatelluista valmentajista kaikkein vähiten aristoteelisin. Koko haastatteluaineistoa silmäillen vastaus olisi todennäköisesti toisenlainen. Mutta nyt valitusta kysymyksestä eli mielipiteestä Heikki Mäki-Kulmalan kirjasesta *Näin puhui Sarasvuo*, hän ei ilmennä kovinkaan aristoteelista suhdetta maailmaan. Dunderfeltin vastaukset rajoittuvat lähinnä Mäki-Kulmalan kritiikin syiden arvioimiseen.

Ehkä yksi-yhteen jäjittelyssä, jossa Dunderfelt muistuttaa yksilön persoonan vaalimisesta, voidaan nähdä joitain yhteyksiä Aristoteleen *Nikomakhoksen etiikkaan*. Joka tapauksessa yhteys on löyhä, ja Dunderfeltin kohdalla mahdollinen yhteys Aristoteeliseen maailmankuvaan jää suurimmaksi osaksi pimentoon.

Jari Sarasvuo:

Yritysvalmentaja Jari Sarasvuo ilmentää Korven tavoin aristoteelista maailmankuvaa valitun aineiston perusteella. Hän viittaa käytännön toiminnan tärkeyteen ja kateuden vahingollisuuteen pyrittäessä onnellisuuteen. Samoin *postmoderni vs. transmoderni* -kuvauksessa Sarasvuo painottaa toiminnan merkitystä, kun hän kritisoi Mäki-Kulmalaa laiskasta ajattelusta. Samassa postmodernin ja transmodernin maailmankuvien analysoinnissa Sarasvuo painottaa elämän merkityksellisyyden löytämisen tärkeyttä, joka niin ikään löytyy Aristoteleen *Nikomakhoksen etiikasta*.

Myös Terry Fox -tarinan argumentointi onnellisuuden näkökulmasta ilmentää aristoteelista suhdetta maailmaan. Sarasvuo perustelee Terry Foxin toiminnan esimerkkivaikututusta ja sen tärkeyttä.

Sarasvuo ilmentää tällä sitä, että onnellisuus ei ole juurikaan kiinni ulkoisista olosuhteista. Samaan päätyy Aristoteleskin.

Yhteenveto analysoitavista henkilöistä

Yritysvalmentajat Rauno Korpi ja Jari Sarasvuo ilmentävät kaikkein selvimmin aristoteelista suhdetta maailmaan. Heiltä löytyy useita yhtymäkohtia *Nikomakhoksen etiikasta* johdettuihin käsitteisiin.

Esa Saarinen edustaa hänkin aristoteelista henkeä, mutta metodien osalta hän on hillitympi tai ainakin omintakeisempi kuin Korpi ja Sarasvuo. Tony Dunderfelt on analysoitavista valmentajista puolueettomin, eikä ilmennä juurikaan Aristoteleen *Nikomakhoksen etiikan* oppeja.

5. Pohdinta

Tämän pro gradu -tutkielman tehtävänä oli selvittää, Aristoteleen *Nikomakhoksen etiikan* suhdetta neljän tunnetun valmentajan työhön ja asiantuntijuuteen. Aineistosta nostin esiin valmentajien näkökulman Heikki Mäki-Kulmalan kirjasesta *Näin puhui Sarasvuo*. Tämän jälkeen abstrahoin aineiston ja toin analyysiin käsitteet *Nikomakhoksen etiikasta*. Sinänsä aineistosta olisi löytynyt vähintään kaksi muutakin relevanttia näkökulmaa: haastateltavien suhde käsitteeseen valmentaja tai heidän näkemyksensä hyvästä elämästä. Pro gradu on kuitenkin tutkielma, jossa täytyy tehdä selviä rajauksia aineiston ja teorian suhteen. Näin ollen esimerkiksi edellä mainitut ja sinänsä mielenkiintoiset teemat jäivät tällä kertaa tämän tutkielman ulkopuolelle.

Rajauksista huolimatta tein hedelmällisiä löydöksiä valitusta näkökulmasta, kun yhdistin teoriaosan kivijalan eli Aristoteleen *Nikomakhoksen etiikan* aineistosta valittuun teemaan eli mielipiteeseen Heikki Mäki-Kulmalan kirjasesta *Näin puhui Sarasvuo*. Vastaus tutkimustehtävään ja -hypoteesiin on seuraava: valmentajat Rauno Korpi ja Jari Sarasvuo ilmentävät kaikkein selvimmin aristoteelista suhdetta maailmaan. Esa Saarinen ilmentää myös Aristoteleen henkeä hyvän elämän tavoittelussa, mutta keinojen osalta hän ei ole valmentatyyppinen siinä mielessä, että hän korostaa alleviivatun hienovaraista suhtautumista yleisönsä. Tony Dunderfelt on ei-aristoteelinen valmentaja aineistosta valitun teeman perusteella. Hän ilmentää puolueettomuutta. Tämä tarkoittaa samalla myös sitä, että kysymys aristoteelisuudesta hänen kohdallaan jää toisaalta avoimeksi ja epäselväksi.

Tutkimuksen hypoteesi piti paikkansa Korven ja Sarasvuon osalta. Saarisen kohdalla se oli voittopuolisesti oikeassa ja Dunderfeltin kohdalla yhtymäkohtia ei ollut juuri nimeksikään.

Tutkimuksen hypoteesin testauksen rinnalla paljon tärkeämpi tutkimuksellinen löydös on se, että onnellisuus on sekä kolmen haastateltavan (Korpi, Saarinen ja Sarasvuo) että teoriataustan perustan, Aristoteleen *Nikomakhoksen etiikan* mukaan hyvin pitkälti ihmisen omissa käsissä. Tässä yhteydessä on korostettava, että neljännen haastateltavan eli Tony Dunderfeltin kohdalla kysymys aristoteelisuudesta jää avoimeksi nimenomaan valitun aineisto-osan perusteella. Muusta aineistosta löytyy hänenkin kohdallaan viittauksia aristoteelisuuteen, mutta tutkimuksellisista valinnoista johtuen hänen kantansa jää avoimeksi. Olosuhteillakin on merkitystä, mutta loppujen lopuksi ne vaikuttavat hyvin vähän elämässä menestymiseen. Onnellisuus on mahdollista ulkoisesti heikoltakin näyttävässä tilanteissa.

Onnellisuus on opittavissa. Se vaatii kuitenkin harjoittelua, harjoittelua ja harjoittelua. Se edellyttää tavoitteiden asettamista ja niihin pyrkimistä. Onnellinen elämä on tavoitteita, kuten Brian Tracy (1998) opastaa kirjassaan *Menestys ja Onnellinen Elämä*. Tärkeintä ei välttämättä ole toteutuuko juuri käsillä oleva tavoite, vai ei, vaan se että tavoitteisiin pyrkiminen tekee elämästä mielekkään – eikä suinkaan oravanpyörän. Käytännön toiminnan merkitys kulkeutui isona teemana haastateltavien vastauksista läpi. Ilman käytännön toimintaa onnellisuus jää pelkäksi ajatukseksi. Onnellisuuden teorian mietiskely ja osaaminen eivät tee ketään onnelliseksi. Niin uhkasi käydä tällekin pro gradulle. Onneksi heräsin elämään ja päätin toisin.

Tutkimusmenetelmäni oli teoriaohjaava sisällönanalyysi, joka sopi hyvin tähän tutkimukseen. Soveltuvuus perustuu siihen, että tässä tutkimuksessa oli tarpeen keskittyä siihen mitä haastateltavat sanoivat. Ei siihen millä äänenpainoilla tai tunnetiloilla he viestinsä tuottivat. Esimerkiksi diskurssianalyysi metodina olisi jättänyt tärkeitä asioita tutkimustehtävän kannalta hämärän peittoon, sillä pyrkimys oli tutkia lausuntojen tekstisisältöjä, eikä esimerkiksi asemoida puheita subjektipositioihin ja konstruoida sosiaalista todellisuutta.

Tutkielman vahvuuksiin lukeutuu myös tutkimusaiheen ja teoriataustan kytkeä nimenomaan Aristoteleen *Nikomakhoksen etiikkaan*. Se on ollut halki vuosisatojen yksi luetuimmista filosofian klassikoista. Yhteneväisyyksiä Aristoteleen ja valmentajailmiön välillä on useita. Esimerkkejä tästä ovat hetkellisen kivun sietäminen arvokkaan päämäärän hyväksi, harjoittelun merkitys onnelliseksi tulemisessa ja käytännön toiminnan korostunut merkitys. Ne ovat myös selkeitä siksi, että Aristoteleen mukaan todella onnellinen ja arvokas elämä voidaan saavuttaa vain oppimalla tuntemaan oikein ja harjoittamalla järjen sekä tunteen hyveitä.

Kohennettaviin asioihin lukeutuu tutkimuskysymyksen asettaminen ja metodologian hallinta. Edellä mainitut seikat muuttuivat matkan varrella useita kertoja. Toisaalta kyseiset seikat lienevät varsin tuttuja vajeita pro gradu -tutkielmissa ja varmasti myös tieteellisesti vaativimmissakin tutkielmissa. Myös haastattelukysymykset olisi voinut rakentaa terävämmin – jälkikäteen ajateltuna.

Tutkimuksen tulosten merkittävyys lienee yleensä onnistuneen tutkimuksen mittari. Haastateltavina oli neljä erilaista henkilöä, joista kukin tekee valmennuksia tai niihin rinnastettavaa työtä sekä yrityksille että kunnallisille yhteisöille ja massatapahtumissa. Voidaan aiheellisesti kysyä: onko neljän julkisesti tunnetun valmentajan haastatteleminen riittävän suuri otos valmentajailmiön selvittämiseksi? Tuskin ilmiö kokonaisuudessaan selvisi, koska asiasta kuin asiasta on löydettävissä tuhat ja yksi eri näkökulmaa. Julkiseen ja akateemiseenkin keskusteluun sitä vastoin tällä

tutkielmalla on annettavaa, koska se toi uudenlaisen tulkinnan valmentajista ja heidän työnsä merkityksestä. Kun valmennus kytketään hyvän elämän kontekstiin, sen merkitykset näyttävät kovin erilaisilta kuin mahdollisesti irrallisesti tarkasteltuna ja asiayhteydestään irrotettuina. On muistettava, että asioiden näkeminen uudella tavalla tai poikkeavalla asenteella on sanalla sanoen toisinajattelua, joka on myös tieteen kehityksen edellytys. Näin muistuttaa Asko M. Aurela (1993) *Tieteellisen toisinajattelijan käsikirjassaan*.

Valmentajien työn mitätöinti hölynpölyksi tai jopa vaaralliseksi toiminnaksi on arvostelukyvyn puutetta. Arvostelukykyä pidettiin länsimaisen tieteen alkulähteillä antiikin Kreikassa korkeassa kurssissa. Jos arvostelukyky puuttuu, olemme eksyneet pahemman kerran akateemisuuden alkukodista. Hyvään arvostelukyvyn lukeutuu myös valmentamisen etiikan tarkastelu.

Miksi esimerkiksi Jari Sarasvuon kirjat *Sisäinen Sankari* (1996) ja *Sisäinen tuli* (1997) ovat niin kysytyjä tuotteita kunnallisissa kirjastoissa, että jotkut yksilöt jopa alentuvat varkauksiin niitä etsiessään (Partanen, Image 9/2004)? Jos valmennuskirjallisuuden kirjoittajia pidetään hölynpölyn tuottajina, sama signaali täytyy siinä tapauksessa kohdistaa myös kirjojen lukijoihin, joihin esimerkiksi allekirjoittanut tutkija kuuluu. Tämän jälkeen selitystä odottavat myös ne kymmenet tuhannet suomalaiset, jotka ovat istuneet valmentajien tilaisuuksissa ja opiskelleet heidän kirjallisuuttaan.

Arvostelijat ovatkin velkaa suhteellisen pitkän selityksen. Kuittaaminen hölynpölyksi ja tieteellisyyden taikasanan taakse piiloutuminen on laiskaa ajattelua: on helpompi vain kaivautua poteroon, ja heittää sieltä pelkurimaisesti lumipalloja, ja suojata omaa institutionaalista asemaansa akateemisuuden aavekaupungissa.

Entä miksi ihmeessä ihmisoikeustaistelija Nelson Mandela haluaa apua maailmankuululta valmentajalta, Life coach Tony Robbinsilta. Samoin on tehnyt USA:n presidenteistä muiden muassa Bill Clinton. Huvinko vuoksi ja urheilun kannalta he ovat käyneet hakemassa oppia valmentajalta? Tuskinpa vaan. Tällaisten tietojen valossa olisi jokseenkin hölmöä edelleen väittää, että kyse on hölynpölystä. Loogisempi tapa suhtautua ilmiöön olisi kysyä kursseille ja seminaareihin osallistuvilta ihmisiltä, miten he kokevat asian? Erityisesti niiden luona kannattaisi poiketa, jotka ovat todella silminnähdessä muuttaneet elämäänsä.

Samanaikaisesti on edelleen hyvä muistaa, että valmennuksen etiikan pohdiskelu on välttämätöntä: millä tavoin valmennetaan? Milloin suitsia tulisi kiristää ja milloin höllentää? On selvää, että niin valmentajat kuin tutkijatkin tekevät ylilyöntejä. Kukaan ei ole pulmunen tässä suhteessa. Pohdinta ja käytännön toteutus eivät ole toisensa poissulkevia tekijöitä. Ne ovat saman kolikon kaksi eri puolta. Valmentajat pyrkivät ahkeroimaan paremman (työ)elämän puolesta ja löytämään ratkaisuja onnellisempaan tulevaisuuteen. Siihen heille tulisi suoda ainakin mahdollisuus.

Jatko-opiskelua ajatellen tutkintalinjoja on useita. Esimerkiksi mainitsin aiemmin kysymyksen valmentajien suhteesta käsitteeseen valmennus. Jo tehtyjen haastattelujen perusteella on mahdollista todeta, että kyseisestä tutkimustehtävästä löytyisi hedelmällistä tutkimusmateriaalia. Jykevältä kuulostaisi väitöskirjassa otsikko: Todellista tarua – Jari Sarasvuon *Sisäisen Sankarin* tulkinta Aristoteleen *Nikomakhoksen etiikan* kontekstissa. Mielenkiintoista olisi haastatella ihmisiä, jotka ovat onnistuneet muuttamaan elämäänsä valmentajien avulla. Valmentajista löytyy paljon aiheita jatkotutkimukselle, koska ilmiö on tietyissä akateemisissa piireissä (ainakin yhteiskunta- ja humanistiset tieteet) haluttu vaieta ja lakaista maton alle tai sitä on käsitelty yksipuolisesti.

Miksikö? Koska nuo piirit näkevät, että vain heillä on privilegio esittää aikalaisdiagnooseja siitä, *kuis Suomi kylpee* (valmentaja/näyttelijä Tom Pöystin erään luennon otsikko)? Onnellisuus on mielentila, joka on kaikkien saavutettavissa. Ihminen on oman onnensa seppä. Se on pakko myöntää. Onnellisuuden saavuttaminen ei ole kuitenkaan mikään yhden käden temppu. Sen eteen pitää ”hutkia hommia”, kuten vuorikiipeilijä Veikka Gustafsson on sanonut. Valmentaja Brian Tracy ilmaisee onnellisuutta tavoittelevan asenteen seuraavasti:” Lepää jos on tarvis, mutta luovuttaa et saa.” Vaikeitakin päiviä tulee vastaan. Sen tietää valtaosa graduntekijöistä. Mutta kun tuskailulle on antanut merkityksen. Se on kasvualustaa tulevaisuudelle.

Suomea tämän kevään (2008) Euroviisuissa edustanut *Teräsbetoni*-yhtye on onnellisen ja hyvän elämän ytimessä: ”Ei kukaan voi välttää kipua ja vain elämän virrassa lipua.”

LÄHTEET

- Alasuutari, Pertti: *Laadullinen tutkimus*, 1993. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Amann, K.: Wissensproduktion im sozialen Kontext, teoksessa Bonss, W. & Hohfeld, R. & Kollek, R. (toim.). *Wissenschaft als Kontext – Kontexte der Wissenschaft*, 1993. Junius Verlag, Hamburg.
- Aristoteles: *Nikomakhoksen etiikka* (Ethica Nicomachea). Suomennos ja selitykset Simo Knuuttila 2005. Gaudeamus, Helsinki. Toinen painos.
- Aurela, Asko M.: *Tieteellisen toisinajattelijan käsikirja*, 1993. Art House, Jyväskylä.
- Bauman, Zygmunt: *Sosiologinen ajattelu*, 1997. Vastapaino, Tampere.
- Baumaister, R. F.: *Meanings of life*, 1991. Guilford Press, New York.
- Batson, C. D.: *The altruism question: Toward a social-psychological answer*, 1991. Lawrence, Hillsdale, NJ.
- Batson, C. D., Ahmad, N., Lishner, D.A., & Tsang, J.: Empathy and altruism, teoksessa Snyder, C. R. & S. J. Lopez *The handbook of positive psychology* (485–498), 2002. Oxford University Press.
- Beck, Ulrich: *Att uppfinna det politiska. Bidrag till en teori om reflexiv modernisering*, 1996. Daidalos, Uddevalla.
- Beck, Ulrich: ”The reinvention of politics: Towards a theory of reflexive modernization”. Teoksessa Beck U., Giddens A. & Lash, S., *Reflexive modernization. Politics, tradition and aesthetics in the modern social order* (1–55), 1994. Polity Press, Cambridge.
- Brante, T.: Sociological Approches to the Professions, 1988. The Norwegian University Press. *Acta Sociologica* Vol. 31, 2:119–142, Oslo.
- Cassell, E. J.: Compassion. Teoksessa C. R. Snyder & S. J. Lopez *The Handbook of positive psychology*, 434–445, 2002. Oxford University Press, New York.
- Carr, Alan: *Positive psychology. The science of Happiness and Human strenghts*, 2004: Brunner-Routledge, Hove.
- Craig, G. C. & Baucum, D.: *Human Development*, 2002. Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ.
- Eder, K.: Onko ”todellisuus” todella? Realismi ja konstruktionismi ympäristösosiologiassa, 1998. *Tiede & Edistys* 23:2.
- Emmons, Robert A.: Personal goals, life meaning, and virtue: wellsprings of a positive life (105–108 ja 120–121. Teoksessa Keyes, Corey L. M. & Haidt, Jonathan (toim.) *Flourishing – positive psychology and the life well-lived*, 2003. American Psychological Assosiation, Washington DC.
- Erikson, Erik H.: *Insight and responsibility*, 1964. Norton, New York.

Eräsaari, Risto: Avoimen asiantuntijuuden analytiikka, teoksessa *Asiantuntijoiden areenat* Pirttilä, Ilkka & Eriksson, Susan, 2002. Korpiljyvä Oy, Jyväskylä.

Eräsaari, Risto: *The Mechanism of Expertise under Contingency and Complexity – Towards a reformulation of the concept*, 1993. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen työpapereita nro 81, Jyväskylä.

Eskola, Antti: *Sosiologian tutkimusmenetelmät II*, 1975. WSOY, Helsinki.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*, 1998: Gummerus, Jyväskylä.

French, S. & Joseph, S.: Religiosity and its association with happiness, purpose in life, and self-actualisation, 1999. *Mental Health, Religion & Culture*, 2, 117–120.

Friman, Mervi: *Ammatillisen asiantuntijan etiikka ammattikorkeakoulussa*, 2004. University Printing House, Jyväskylä.

Gauhet, M.: *The Disenchantment of the World. A Political History of Religion*, 1997. Princeton University Press.

Giddens, Anthony: Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa, teoksessa Beck, U. & Giddens, A. & Lash, S. *Nykyajan jäljillä*, 1995. Vastapaino, Tampere.

Giegel, H-J.: Kontextneutralisierung und Kontext als Strukturbedingungen der Gesellschaftlichen Risikommunikation, teoksessa Bonss, W. & Hohfeld, R. & Kollek, R. (toim.). *Wissenschaft als Kontext – Kontexte der Wissenschaft*, 1993. Junius Verlag, Hamburg.

Gill, Rosalind: Relativism, Reflexivity and Politics. (165–186) Teoksessa Wilkinson Sue & Kitzinger Celia (toim.) *Feminism and Discourse. Psychological Perspective*, 1995. Sage, London.

Gillham, J.: *The Science of Optimism and Hope*, 2000. Templeton Foundation Press, Philadelphia, PA.

Grönfors, Martti: *Kvalitatiiviset kenttätyömenetelmät*, 1982. WSOY, Helsinki.

Hakkarainen, Kai: Täyden pään ongelma. Teoksessa Hakkarainen Kai & Lonka Kirsti & Lipponen Lasse, *Tutkiva oppiminen. Älykkään toiminnan rajat ja niiden ylittäminen*, 2001. WSOY, Porvoo.

Jaakkonen, Pasi: Sarasvuon huumeidiili, *Ilta-Sanomat* 28–29.1.2006, 2–3.

Jokela, Päivi: *Menestyvän kouluttajan mallia etsimässä – Suomalaisten huippukouluttajien näkemyksiä kouluttamistoiminnasta ja merkityksellisyyden kokemuksesta*, 2002. Oulun yliopiston opetus- ja opiskelijapalveluiden julkaisuja Sarja A 21, Oulu.

Juhila, Kirsi: Tutkijan positiot, teoksessa *Diskurssi-analyysi liikkeessä*, (201–232), Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.), 2002. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Karvinen, S.: *Sosiaalityön ammatillisuus modernista professionaalisuudesta reflektiiviseen asiantuntijuuteen*. Akateeminen väitöskirja, 1996. Kuopion yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos, Kuopio.

Kaskinen, J.: *Tuhatta ja sataa Turusta Pietariin. Eurooppatie E18:n tiensuunnittelu ympäristövaikutusten arvioinnin käytäntönä*, 1998. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C osa 143, Turku.

Keyes, C. L. M.: Social well-being, 1998. *Social Psychology Quartely* 61, 121–140.

Konttinen, Esa: *Harmonian takuumiehiä vai etuoikeuksien monopolisteja?* 1989. Jyväskylän yliopiston monistuskeskus, Jyväskylä.

Konttinen, Esa: *Perinteisesti moderniin. Professioiden yhteiskunnallinen synty Suomessa*, 1991 Vastapaino, Tampere.

Korpi, Rauno & Tanhua, Pertti: *Yhteispeli työelämässä – valmentavalla johtamisotteella menestykseen*, 2002. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Kotkamaa, Hilikka: Sarasvuo nostaa henkeä puhumalla palturia, sanoo tutkija. *Valtti* 8/2002.

Launis, Veikko & Pietarinen, Juhani: Etiikan luonne ja alueet, teoksessa *Tutkijan eettiset valinnat*. Karjalainen, Sakari & Launis, Veikko & Pelkonen, Risto & Pietarinen Juhani (toim.), 2002. Tammer-Paino, Tampere.

Lehto, J.: *Juoppojen professionaalinen auttaminen. Tutkimus lääkärin, sosiaalityöntekijöiden ja poliisien juoppouteen kohdistamasta työstä ja siihen kohdistuen professionaalisuusodotusten vaikutuksesta*, 1991a. Sosiaali- ja terveyshallitus, tutkimuksia 1, Helsinki.

Luoma, Anna: Saarinen vastaan latistuksen mankeli: 6–0. *Vaasan ylioppilaslehti* 11/95.

Macdonald, K. M.: *The Sociology of the Professions*, 1995. Sage Publications, London.

Mac Laughlin, E: Oppositional poverty: the quantitative/qualitative divide and other dicotomies, 1991. *The Sociological review* 39 (2), 292–308.

Mikkonen, Antti: TOP 10 puhuu pyörreksiin. *Talouselämä* 6/2005.

Noro, Arto: Aikalaisanalyysi sosiologisen teorian kolmantena lajityyppinä, 2000. *Sosiologia* 37:4.

Mruk, C.: *Self-esteem*, 1999. Springer, New York. Toinen painos.

Mutka, Ulla: *Sosiaalityön neljäs käänne. Asiantuntijuuden mahdollisuudet vahvan hyvinvointivaltion jälkeen*, 1998. Jyväskylän yliopisto, SoPhi, Jyväskylä.

Mäkelä, Klaus: Kvalitatiivisen aineiston arviointiperusteet (42–61). Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*, 1990. Gaudeamus, Helsinki.

Mäki-Kulmala, Heikki: Kuolemasta, sankareista ja sarasvuosta. *Niin & Näin filosofinen aikakauslehti* 1/99.

Mäki-Kulmala, Heikki: ”Mehr licht sanoi Göthe”. *Aikalainen* 13/99.

- Mäki-Kulmala, Heikki: *Näin puhui Sarasvuo*, 2002. Gummerus, Jyväskylä.
- Niemi, Tuula: Sarasvuon tynnyri kolisee tyhjyyttä, *Pohjalainen* 25.3.2005, s.18.
- Nisbett, R. E.: *The geography: How asians and Westerns think differently... and why*, 2003. Free Press, New York.
- Nolen-Hoeksama, S.: Growth and resilience among bereaved people. Teoksessa Gillham J. *The Science of Hope and Optimism* (107–127), 2000. Templeton Foundation Press, Philadelphia, PA.
- Ojanen, Markku: *Hyvyyden filosofia*, 1998. Kirjapaja, Helsinki.
- Ojanen, Markku: *Hyvyyden yhteiskunta*, 1999. Kirjapaja, Helsinki.
- Parker, Ian: *Discourse dynamics. Critical Analysis for Social and Individual Psychology*, 1992. London, Routledge.
- Parker, Ian & Burman, Erica: Against Discursive Imperialism, Empirism and Constructionism (170). Teoksessa Parker, Ian & Burman, Erica (toim.) *Discourse Analytic Research*, 1993. Routledge, London.
- Partanen, Anu: Jari Sarasvuo – Työn sankari. *Image* 9/2004.
- Peterson, C., Seligman Martin E. P.: *Character strenghts and virtues: A handbook and classification*, 2004. American Psychological Association, Washington, DC.
- Pietilä, Veikko: *Sisällön erittely*, 1973. Gaudeamus, Helsinki.
- Piispa, Matti: Mitä Sarasvuo todella sanoo? *Yhteiskuntapolitiikka* 5/2002.
- Pirttilä, Ilkka: Mistä asiantuntemuksen sosiologiassa on kyse? (12–17). Teoksessa *Asiantuntijoiden areenat* Pirttilä, Ilkka & Eriksson, Susan (toim.), 2002. Korpiljyvä Oy, Jyväskylä.
- Pirttilä, Ilkka & Konttinen, Esa & Nuotio, J. & Turjanmäki, E.: *Asiantuntijoiden anatomia*, 1996. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, B: Selosteita ja oppimateriaalia, 3, Joensuu.
- Robak, R. W. & Griffin, P. W.: Purpose in life: What is its relationship to happiness, depression, and grieving? ,2000. *North American Journal of Psychology* 2,113–119.
- Saaristo, Kimmo: *Avoin asiantuntijuus*, 2000. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.
- Sarasvuo, Jari: *Sisäinen Sankari, Uljaan Elämän Käsikirjoitus*, 1996. WSOY, Juva. Viides painos.
- Sarasvuo, Jari: *Sisäinen Tuli, Kokonaisvaltainen energiaohjelma*, 1997. WSOY, Juva. Toinen painos.
- Scheier, M. ja Carver C.: Optimism, coping and health: assessment and implications of generalized outcome. *Health Psychology* 4: 219–247.

Seeman, M.: Alienation and anomie. Teoksessa J. P. Robinson & P. R. Shaver (toim.) *Measures of personality and social psychological attitudes*, 1991 (291–371). Academic Press, San Diego, CA.

Seligman, Martin E. P.: The birth of positive psychology. Teoksessa Keyes, Corey L. M. & Haidt, Jonathan (toim.) *Flourishing – positive psychology and the life well-lived*, 2003. American Psychological Association, Washington DC.

Seligman, Martin E. P.: *Learned optimism: How to Change Your Mind and Your Life*. Pocket Books, New York. Toinen painos.

Snyder, C. R.: *Handbook of Hope*, 2000. Academic Press, Orlando FL.

Snyder, C. R., LaPointe A. B., Crowson Jr., J. J. & Early S. Preferences of high- and low-hope people for self-referential input. *Cognition & Emotion*, 12, 807–823.

Snyder, C. R.: *The psychology of Hope. You can get there from here*, 1994. Free Press, New York.

Snyder, C. R. & Shane J. Lopez: *The Scientific and Practical Explorations of Human Strengths*, 2007. Sage Publications, Thousand Oaks, CA.

Snyder, C. R., Harris C., Anderson J. R., Holleran, S. A., Irving, L. M., Sigmon, S. T., 1991. The will and the ways: Development and validation of individual-differences measures of hope. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60, 570–585.

Sulkunen, Pekka: *Johdatus Sosiologiaan – käsitteitä ja näkökulmia*, 1998. WSOY, Helsinki.

Sundqvist, Göran: *Vetenskapen och miljöproblemen. En expertsociologisk studie*, 1991. Monograph from the Department of Sociology, University of Gothenburg, no 46, Gothenburg.

Staats, S. R.: Hope: A comparison of two self-report measures for adults, 1989. *Journal of personality. Assessment*, 53, 366–375.

Tamminen, Juhani: *Aurinkokuningas*, 2000. Ajatus Kirjat, Helsinki. Kolmas painos.

Taylor, Shelly: *Positive Illusions: Creative Self-Deception and the Healthy Mind*, 1989. Basic Books, New York.

Tracy, Brian: *Menestys ja onnellinen elämä*, 1998. WSOY, Juva. Toinen painos. Alkuperäisteos *Maximum Achievement* (1993).

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*, 2006 (2002). Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. 1–4.painos.

Tuusvuori, Arja: ”Tieteellisyys savuverhoa kelvottomalle opetukselle”. *Yliopisto-lehti* 17/95.

Viljanen, A. M.: *Psykiatria ja kulttuuri. Tutkimus oikeuspsykiatrisesta argumentaatiosta argumentaatiosta*, 1994. Stakes. Suomen Antropologinen seura, tutkimuksia 37, Jyväskylä.

Vähämäki, J.: 2000-luvun elämä yleisön varjossa, teoksessa Hoikkala, T. & Roos, J. P. (toim.) *2000-luvun elämä. Sosiologia teorioita vuosituhannen vaihteesta*, 2000. Gaudeamus, Helsinki.

Weber, Max: ”Tiede ammattina ja kutsumuksena.” Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.) *Tieteen vapaus ja tutkimuksen etiikka*, 15–48, 1987. Tammi, Helsinki.

Weber, Max: *Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriss der verstehenden Soziologie*, 1956 (Alkuperäisteos 1912). Mohr, Tübingen.

Wessman, Lili: ”Me ollaan luusereita kaikki”. *Satakunnan Kansa* 14.11.1999.

Wong, P. T. F. & Fry, P. S.: *Handbook of personal meaning. Theory, research and application*, 1998. Erlbaum, Mahwah, NJ.

Åhman, Helena: *Oman mielen johtaminen – näkemyksiä ja kokemuksia yksilön menestymisestä postmodernissa organisaatiossa*, 2003. Monikko Oy, Helsinki.

MUUT LÄHTEET

Persona non Grata YLE TV2: Haastateltavana professori Esa Saarinen. Toimittajana Timo Seppänen. Esitetty 30.12.2003.

Persona non Grata YLE TV2: Haastateltavana yritysvalmentaja Jari Sarasvuo. Toimittajana Timo Seppänen. Esitetty 11.6.2004.

WWW-LÄHTEET

Positiivisuuden psykologian tutkimuskeskus, <http://www.ppc.sas.upenn.edu>, tarkistettu 20.5.2008

Yhdysvaltalainen puhujasivusto, <http://premierespeakers.com/>, tarkistettu 20.5.2008

MTV3:n www-sivusto, http://www.mtv3.fi/ohjelmat/sivusto.shtml/viide/viiheteen_50/vieraat?513562, tarkistettu 20.5.2008

Tampereen kaupungin www-sivusto, <http://tampere.fi/jaakiekkomuseo/leijonat/korpirauno.htm>, tarkistettu 20.5.2008

Tony Dunderfeltin sivusto, <http://www.tonydunderfelt.com>, tarkistettu 20.5.2008

Tony Robbinsin yhtiöiden verkkosivut, <http://www.tonyrobbins.com>, tarkistettu 20.5.2008

Trainers Housen www-sivusto, <http://www.trainershouse.fi>, tarkistettu 20.5.2008

Turun Sanomien uutisarkisto, <http://www.turunsanomat.fi/extra/?ts=1,3:1010:0:0,4:10:0:1:2002-03-09,104:1098752,1:0:0:0:0>, tarkistettu 20.5.2008

LIITTEET

Haastattelukysymykset Jari Sarasvuolle 18.11.2004

1. Asiantuntijuuden kolmijalka (Eräsaari 1996): tiede-instituutio-professio. Onko tämä asiantuntijuuden määritelmä pätevä nykyään?
2. Tiede on asiantuntijuuden kolmijalka siksi, että asiantuntijat edustavat tietämisen dominoivia muotoja, ja nämä dominoivat muodot ovat tieteellisiä. Mitä tämä määritelmä kertoo sinulle?
3. Tutkimussuunnitelman alkukaneetti kertoo ”Jumalasta voi puhua vain papiksi koulutettu henkilö” Symbolisoiko tämä mielestäsi tieteellistä maailmankuvaa?
4. Millainen henkilö on mielestäsi asiantuntija? Edellyttääkö asiantuntemus tieteellistä pohjakoulutusta?
5. Mitkä ovat päällimmäiset tavoitteet valmennustoiminnassasi?
6. Miltä tuntuu, kun joudut kohtaamaan työhösi suunnattua julkista kritiikkiä?
7. Kuinka käsittelet itseesi kohdistettua julkista kritiikkiä ja pidät tasapainosi yllä?
8. Valmennus - määritelmä omin sanoin.
9. Opettaja vs. valmentaja, mitä eroavaisuuksia näet?
10. Yliopisto ja akateeminen maailma puolustaa voimakkaasti tieteellistä ja rationaalista maailmankuvaa, mitä mieltä olet tästä? Millainen maailmankuva itselläsi on? Aiheuttaako tämä ongelmia työelämään siirtymisen kannalta?
11. Voiko valmennusta / valmentavaa johtamisotetta pelkistää tieteellisen tiukkaan viitekehykseen?
12. Milloin valmentaja on mielestäsi onnistunut tehtävässään?
13. Elämää ei voi hallita, mutta omaa mieltään eli sitä kuinka elämään suhtautuu voi hallita. Kommentoi väittämääni.
14. Kuinka tärkeänä näet sosiaalisen pätevyyden taidon nykypäivän työelämässä?
15. Kuinka tärkeää puhdas usko (en tarkoita uskontoa) on mielestäsi ihmiselle elämässä ylipäätään?
16. Hurmos-tila on Hiihtäjä-legenda Juha Miedon paljon käyttämä käsite. Menestyneet taiteilijat, urheilijat ja monet muut työskentelevät hurmoksessa. Miten itse suhtaudut hurmukseen hyvä vai huono asia?

17. Millainen näkemys sinulla on Heikki Mäki-Kulmalan kirjaseen *Näin puhui Sarasvuo* ja aiheeseen liittyviin artikkeleihin?
18. Mäki-Kulmala väittää muun muassa, että sinua kuuntelevat tyhmänpuoleiset pöyhkeilijät toisin sanoen kymmenet tuhannet ihmiset? Miten kommentoit?
19. HPR – mikä vaikutus talk - show – isännän työllä on ollut nykyiseen uraasi, oliko se harkittu välivaihe matkalla nykyiseen työhösi?
20. Olet jo vuonna 1997 tuonut esille transmodernin yhteiskunnan käsitteen. Kuinka vahvasti mielestäsi elämme transmodernia aikaa? Perustuvatko kirjoittamasi kirjat (*Sisäinen Sankari*, *Sisäinen Tuli ja Vapaus*) tälle ajatukselle? Millaiset ovat transmodernin yhteiskunnan arvot?
21. Valmennus on vaikuttamistyötä. Oletko koskaan työssäsi kokenut menneesi ns. ”liian pitkälle”? Vrt. tapaus Raimo Summanen.
22. Onko tavallisen kaduntallaajan mahdollista koetella tieteen selityksiä? Pitäisikö tieteen mielestäsi popularisoida itseään enemmän, jotta myös kadunmiehet innostuisivat piipahtamaan luennolla?
23. Mäki-Kulmala kritisoi myös Brian Tracyn seitsemää elämän lakia, kun niillä ei ole tieteellistä näyttöä hänen mielestään. Mikä on mielipiteesi tästä?

Haastattelukysymykset Rauno Korvelle 28.1.2004.

1. Asiantuntijuuden kolmijalka rakentuu seuraavasti (Eräsaari 1996): tiede-instituutio-professio. Onko määritelmä mielestäsi pätevä nykyään?
2. Tiede yhtenä kolmijalkana asiantuntijuudessa kuuluu seuraavasti: Tiede on asiantuntijuuden kolmijalka siksi, että asiantuntijat edustavat tietämisen dominoivia muotoja, ja nämä dominoivat muodot ovat tieteellisiä. Mitä tämä määritelmä kertoo sinulle?
3. Millainen henkilö on mielestäsi asiantuntija? Edellyttääkö asiantuntemus tieteellistä pohjakoulutusta?
4. Mitkä ovat pääällimmäiset tavoitteesi valmennuksissasi? Mitä asioita haluat painottaa niissä?
5. Miltä tuntuu, kun joudut kohtaamaan julkista kritiikkiä ja kuinka pidät tasapainosi yllä?
6. Millainen on rankin kokemuksesi julkisesta kritiikistä a) jääkiekkovalmentajana ja b) yritysvalmentajana?
7. Itse väitän tutkimussuunnitelmassani, että yliopisto kahlitsee ajattelun vapautta. Mitä mieltä olet näkemyksestäni?
8. Valmennusfilosofiasi kiteytyy kolmeen sanaan: vaadin-välitän-virkistän. Mitä haluat tällä sanoa?
9. Tutkija Heikki Mäki-Kulmala esittää rajua kritiikkiä Jari Sarasvuon tekemää työtä kohtaan kirjassaan *Näin puhui Sarasvuo*. Pidätkö sen kritiikkiä oikeutettuna? Entä filosofisen

aikakauslehden Niin & Näin 1/99?

10. Mikä on valmentavan johtamisotteen ydin tai keskeinen teema?
11. Työyhteisöjen ohella sinua työllistää Lappeenrannan teknillinen yliopisto. Oletko joutunut kohtaamaan sisäistä kritiikkiä uuden työpaikkasi taholta, koska olet mennyt sinne eri väylää kuin valta osa muusta henkilöstöstä?
14. Valmennus, määritelmä omin sanoin.
15. Opettaja vs. valmentaja, mitä eroavaisuuksia näet?
16. Hiihtäjälegenda Juha Miedon paljon käyttämä käsite on hurmos-tila. Miten itse suhtaudut käsitteeseen?
17. Yliopisto ja akateeminen maailma rakentaa maailmankuvansa paljolti rationaalisuuden varaan. Mitä mieltä olet tästä?
18. Voiko valmennusta pelkistää tieteellisen tiukkaan viitekehykseen?
19. Kuinka tärkeää on puhdas usko, ei uskonto, mielestäsi ihmisen elämälle?
20. Mitkä ovat parhaat opit ja kokemukset pitkältä uraltasi jääkiekkovalmentajana?
21. Kuinka tärkeänä näet sosiaalisen pätevyyden taidon nykypäivän työelämässä?
22. Milloin valmentaja on mielestäsi onnistunut tehtävässään?

Haastattelukysymykset Tony Dunderfeltille 14.6.2004.

1. Asiantuntijuuden kolmijalka rakentuu seuraavasti (Eräsaari 1996): tiede-instituutio-professio. Onko tämä asiantuntijuuden määritelmä mielestäsi pätevä nykyään?
2. Tieteen määritelmä yhtenä asiantuntijuuden kolmijalkana kuuluu seuraavasti: tiede on asiantuntijuuden kolmijalka siksi, että asiantuntijat edustavat tietämisen dominoivia muotoja, ja nämä muodot ovat tieteellisiä. Mitä tämä määritelmä kertoo sinulle?
3. Tutkimussuunnitelma alkukaneetissa todetaan, että ”Jumalasta voi puhua vain papiksi koulutettu henkilö” Symbolisoiko tämä mielestäsi tieteellistä maailmankuvaa?
4. Millainen henkilö on mielestäsi asiantuntija? Edellyttääkö asiantuntemus tieteellistä koulutusta?
5. Mitkä ovat päällimmäiset tavoitteesi koulutustoiminnassasi? Mitä haluat painottaa niissä?
6. Oletko joutunut kohtaamaan työhösi suunnattua julkista kritiikkiä?
7. Itse väitän tutkimussuunnitelmassani, että yliopisto kahlitsee ajattelun vapautta. Mitä mieltä olet väitteestäni?
8. Tutkija Heikki Mäki-Kulmala esittää rajua kritiikkiä Jari Sarasvuon tekemää työtä kohtaan kirjassaan Näin puhui Sarasvuo ja muissakin yhteyksissä (mm. Niin & Näin 1/99). Pidätkö sen kritiikkiä oikeutettuna?
9. Valmennus määritelmä omin sanoin?

10. Hiihtäjä-legenda Juha Mieto käyttää paljon käsitettä hurmos. Menestyneet urheilijat ja taiteilijat työskentelevät hurmoksessa. Miten itse suhtaudut hyvä vai huono asia?
11. Yliopisto puolustaa tieteellistä maailmankuvaa, mitä mieltä olet tästä?
12. Voiko työyhteisövalmennusta pelkistää tiukkaan, tieteelliseen viitekehykseen?
13. Kuinka tärkeää on usko (ei-uskonto) on ihmiselle?
14. Mitkä ovat mielestäsi parhaat opit ja kokemukset työuraltasi joita on voinut soveltaa työelämässä pärjäämiseen?
15. Kuinka tärkeänä koet sosiaalisen pätevyyden nykypäivän työelämässä?
16. Milloin valmentaja / kouluttaja on mielestäsi onnistunut tehtävässään?
17. Millainen on transmodernin ihmisen maailmankuva?
18. Mikset jäänyt yliopistoon töihin?

Haastattelukysymykset Esa Saariselle 12.1.2004

1. Asiantuntijuuden kolmijalka (Eräsaari 1996): tiede-instituutio-professio. Onko tämä asiantuntijuuden määritelmä pätevä nykyään?
2. Tiede on asiantuntijuuden auktoriteetti, koska asiantuntijat edustavat tietämisen dominoivia muotoja, ja nämä dominoivat muodot ovat tieteellisiä. Mitä tämä määritelmä kertoo sinulle?
3. Tutkimussuunnitelman alkukaneetti ”Jumalasta voi puhua vain papiksi koulutettu henkilö” Symbolisoiko tämä mielestäsi tieteellistä maailmankuvaa?
4. Millainen henkilö on mielestäsi asiantuntija? Edellyttääkö asiantuntemus tieteellistä pohjakoulutusta?
5. Mitkä ovat päällimmäiset tavoitteesi luennollasi, olipa kysymyksessä sitten yritykselle tai pariskunnille suunnattu luento?
6. Alleviivaat työssäsi persoonallisuuden merkitystä. Latistaako yliopisto persoonallisuuksia?
7. Miltä tuntuu, kun joudut kohtaamaan työhösi suunnattua julkista kritiikkiä? Esim. Persona non Grata -ohjelmassa väite uskonnollisesta hurmuksesta.
8. Kuinka käsittelet itseesi kohdistettua julkista kritiikkiä ja pidät tasapainosi yllä?
9. Millainen on ollut rankin kokemus julkisesta kritiikistä?
10. Olit 90-luvulla Helsingin yliopiston suosituin luennoitsija. Luennoillesi jonotettiin ja salit olivat täynnä? Mistä suosiosi mielestäsi johtui?
11. Sait osaksesi myös kateutta kollegoiltasi, mistä arvelet sen johtuneen?
12. Jätit yliopiston niin ikään 90-luvulla, miksi?
13. Persona non Grata:” En ajattele akateemisuuden ja tieteellisen maailmankuvan varassa. Onko yliopistoväki sotkeutunut oman älykkyytensä ansalankoihin?

14. Et suoranaisesti pidä itseäsi valmentajana, mutta toisaalta luentojesi aiheuttamat positiiviset vaikutukset saavat usein työyhteisön kukoistamaan ja tekemään siinä sivussa myös hyvää tulosta. Voisitko ajatella, että käyttäisit itsestäsi valmentajan ammattinimikettä?
15. Väitän itse tutkimussuunnitelmassani, että yliopisto kahlitsee ajattelun vapautta. Mitä mieltä olet näkemyksestäni?
16. Persona non Grata: opiskelijat yliopistolla olivat kannaltasi kyynisempiä kuin opiskelijat teknillisellä korkeakoululla, miksi?
18. Kasvattaako yliopiston sosialisatio kyynisiä aikuisia, jotka eivät osaa synnyttää elämänuskoa ympärilleen?
19. Tutkija Heikki Mäki-Kulmala esittää rajua kritiikkiä Jari Sarasvuon tekemää työtä kohtaan kirjassaan Näin puhui Sarasvuo ja muissakin yhteyksissä (mm. Niin & Näin 1/99). Pidätkö sen kritiikkiä oikeutettuna?
20. Kuinka filosofia saataisiin paremmin sykkimään ihmisten elämässä?
21. Puhutaan uskosta. Saako yliopistossa puhua uskosta? Kuinka tärkeää usko on ihmiselle?

